

ISSN 2602 - 4306

Yıl:8, Sayı: 15, Aralık 2024

SBedergi

Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi
Electronic Journal of Social Sciences

Editör

Dr. Hanife CANDIR ŞİMŞEK

Editör Yardımcısı

Dr. Roza SÜLEYMANOĞLU

www.sbedergi.com

editor@sbedergi.com / bilgi@sbedergi.com

Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi (SBedergi), 2017 yılında yayın hayatına başlamış uluslararası hakemli bir dergidir. SBedergi, Türkçe ve İngilizce dillerinde yayın kabul etmekte olup yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır. SBedergi, sosyal bilimlerin tüm alanlarından özgün bilimsel çalışmalara yer vermek ve bu çalışmaları bilim dünyası ile buluşturmak amacı taşımaktadır. Uluslararası birçok indeks tarafından taranan derginin daha kapsamlı olması amacıyla farklı ulusal ve uluslararası indekslere başvuru süreci devam etmektedir. SBedergi'de yayımlanan çalışmaların daha geniş veri tabanına yayılması ve daha geniş kitleye ulaşabilmesi amacıyla açık erişim (open access) politikası benimsenmektedir. Yayımlanması için gönderilen eserlerin daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanması için gönderilmemiş olması gerekmektedir. Dergide yayımlanan eserlerin her türlü ahlaki, dil ve bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir. Yayın için gönderilen eserlerin yayın ve basım hakları SBedergi'ye devredilmiştir.

Editör/ Editor-In-Chief

Dr. Hanife CANDIR ŞİMŞEK

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Mahmut TEKİN, Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye

Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN, Atatürk Üniversitesi, Erzurum/Türkiye

Prof. Dr. Hakan UZUN, Ankara Üniversitesi, Ankara/Türkiye

Prof. Dr. Murat YILDIZ, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/Türkiye

Prof. Dr. Abdülhalim AYDIN, Fırat Üniversitesi, Elazığ/Türkiye

Prof. Dr. Mustafa BOZ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale/Türkiye

Prof. Dr. Kemal VATANSEVER, Alanya Alaaddin Keykubat Ün., Alanya / Türkiye

Prof. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI, İstanbul Üniversitesi, İstanbul / Türkiye

Prof. Dr. H. Targan ÜNAL, Doğu Üniversitesi, İstanbul / Türkiye

Doç. Dr. Burcu İlkay KARAMAN, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir / Türkiye

Doç. Dr. Adem KARA, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu / Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Taleh HALILOV, Azerbaycan Devlet Ün., Nahçıvan, Azerbaycan

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Semra BENZER - Fen Bilgisi Eğitimi Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara/Türkiye

Doç. Dr. Gülsüm ÇALIŞIR - İletişim, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Gümüşhane Üniversitesi
Gümüşhane/Türkiye

Doç. Dr. T. Osman MUTLU - Spor Yöneticiliği A.B.D., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Muğla/Türkiye

Doç. Dr. Öğretim Üyesi Sertan DEMİR – Konservatuar, Temel Bilimler, Sakarya Üniversitesi,
Adapazarı/Türkiye

Doç. Dr. Işıl Fulya ORKUNOĞLU ŞAHİN – Maliye Bölümü, Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Ankara / Türkiye

Doç. Dr. Yıldırım YILDIRIM – İşletme, Düzce Üniversitesi, Düzce/Türkiye

Doç. Dr. Feridun DUMAN - Turizm İşletmeciliği, Batman Üniversitesi, Batman/Türkiye

Doç. Dr. Makbule TOKUR KESGİN, Hemşirelik - Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Bolu/Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Yakup ARI – Ekonomi ve Finans, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi,
Alanya / Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Kamil DOĞANCI – Tarih, Uludağ Üniversitesi, Bursa/Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Kemal ÖZCAN, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık - Ondokuz Mayıs
Üniversitesi, Samsun/Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Tuğba AYAS ÖNOL, Felsefe, Sanat ve Estetik - Sakarya Üniversitesi,
Adapazarı / Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Yusuf YALÇIN, Bilgi ve Belge Yönetimi - Tıbbi Dokümantasyon - Doğu
Üniversitesi, İstanbul / Türkiye

İndeksler / Indexing

Editörden;

Değerli Okuyucularımıza,

Yeni sayımızla sizlerle buluşmanın heyecanını yaşıyoruz. Bu sayıda da çeşitli disiplinlerden titizlikle seçilmiş önemli araştırma makalelerini bir araya getirerek bilim dünyasına katkıda bulunmayı amaçladık. Araştırmacılarımızın özverili çalışmaları ve yenilikçi yaklaşımları, bilgi birikimimize değerli katkılar sunmaya devam ediyor.

Dergimizin bu sayısında yer alan tüm makaleler, alanında uzman hakemler tarafından titizlikle değerlendirildi. Değerli zamanlarını ayırarak çalışmalarımıza katkı sunan hakemlerimize içten teşekkürlerimizi sunarız. Aynı zamanda, bilimsel birikimlerini bizlerle paylaşan tüm araştırmacılarımıza da şükranlarımızı iletiyoruz.

Bu vesileyle, dergimizin artık **Index Copernicus** veri tabanında taranmaya başladığını duyurmaktan mutluluk duyuyoruz. Bu gelişme, dergimizin uluslararası görünürlüğünü artırma yolunda önemli bir adım olmakla birlikte, bilim dünyasına sağladığımız katkının daha geniş bir platformda değerlendirilmesine olanak taniyacaktır.

Okuyucularımızdan gelen geri bildirimler, dergimizin gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Sizlerden gelen her öneri ve yorum, içeriğimizi ve kalite standartlarımızı daha ileriye taşımamıza yardımcı olmaktadır. Lütfen düşüncelerinizi bizlerle paylaşmaktan çekinmeyiniz.

Bilimsel bilginin paylaşımını destekleyen bu platformda, katkılarımızın artarak devam etmesini temenni ediyoruz. Yeni sayımızın, sizlere ilham ve fayda sağlaması dileğiyle...

Editör

Dr. Hanife Candır Şimşek

İÇİNDEKİLER**Aydan YAVUZ ÖZTÜRK, Muhammet Fatih TURAN** **1- 27****Makale Türü: Araştırma**

Demografik Özellikler Açısından Liderlik Stilleri Algısı: Sağlık Çalışanları Örneği / Perception on Leadership Styles in Terms of Demographic Characteristics: The Case of Healthcare Staff

Yıldırım YILDIRIM, Navruz Rabia ÖZTAŞ **28-55****Makale Türü: Araştırma**

Çevreci ve Finansal Kaygıların Yeşil Otel Olma Sürecindeki Rolü / The Role of Environmental and Financial Concerns in the Process of Becoming a Green Hotel

Murat TUNCER, Meryem BAYRAM **56-83****Makale Türü: Araştırma**

LGS Puanını Yordayan Değişkenlerin Değerlendirilmesi / Evaluation of Variables Predicting LGS Scores

Ayşe Nur ÜNSAL, Recep BOZYİĞİT **84-104****Makale Türü: Araştırma**

Coğrafya Bilimine Katkı Sağlayan Ünlü Bilim İnsanları İle İlgili Öğretmen Farkındalıklarının Değerlendirilmesi / Evaluation of Teacher Awareness About Famous Scientists Who Contributed to Geography Science

Meşküre Hülya ÜNAL KARAGÜVEN, Sultan ATEŞOĞLU **105-134****Makale Türü: Araştırma**

Eşler Arasında Uyum ve Aile İçi Şiddet Farkındalığı / Harmony Between Spouses and Awareness of Domestic Violence

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN

LİDERLİK STİLLERİ ALGISI:

SAĞLIK ÇALIŞANLARI ÖRNEĞİ

Aydan YAVUZ ÖZTÜRK¹

<https://orcid.org/0000-0003-0747-0921>

Muhammet Fatih TURAN²

<https://orcid.org/0000-0003-0237-9627>

Özet

Küresel ilişkiler yoğunlaştıkça artan rekabetçi ortam ve yaşanan teknolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel değişiklikler organizasyonların başarısında etkin rolü olan faktörleri artırmıştır. Söz konusu faktörlerden biri de liderin uyguladığı tarzıdır. Liderlik stilleri ile ilgili geçmişten günümüze kadar çeşitli teoriler öne sürülmüştür. Bilinen temel liderlik stillerine (dönüşümcü, sürdürümcü ve serbest bırakıcı tarzları) ilişkin algıda demografik değişkenlerin etkilerinin incelenmesi literatüre katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı, cinsiyet, yaş, eğitim, pozisyon, çalıştığı birim ve şehir bakımından liderlik algılarında farklılaşma olup olmadığını belirlemektir. Aynı zamanda bulgular doğrultusunda önerilerde bulunmaktadır. Çalışmada anket yoluyla 305 personelden toplanan veriler bağımsız örneklem t testi, korelasyon ve MANOVA yöntemleriyle analizleri yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları, çalışanların pozisyonlarına göre liderlik algılarının farklılaştığını ortaya çıkarmıştır. Ancak, cinsiyetin, yaşın, eğitim düzeyinin, çalıştığı birimin ve çalıştığı/yaşadığı şehrin liderlik stili algılarını anlamlı bir şekilde etkilemediğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Demografik değişkenler, Liderlik stilleri, Dönüşümcü liderlik, Sürdürümcü liderlik, Serbest bırakıcı liderlik.

¹ Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi, aydanyavuz6110@gmail.com

² Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi, muhammetfatihuran@odu.edu.tr

PERCEPTION ON LEADERSHIP STYLES IN TERMS OF DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS: THE CASE OF HEALTHCARE STAFF

Abstract

As global relations intensify, the increasing competitive environment and technological, economic and socio-cultural changes increased the factors that have an active role in the success of organizations. One of these factors is the style of the leader. Various theories developed about leadership styles from past to present. Examining the effects of demographic variables on the perception of known basic leadership styles (transformational, transactional and laissez-faire styles) will contribute to the literature. The aim of this study is to determine whether there is a differentiation in leadership perceptions in terms of gender, age, education, position, unit and city. At the same time, it is to make suggestions in depend on the findings. In the study, the data collected from 305 personnel by the way a questionnaire were analyzed with independent sample t-test, correlation and MANOVA methods. The results of the research revealed that the leadership perceptions of the employees differ according to their positions. However, it showed that gender, age, education level, the unit where they work and the city where they work/live don't significantly affect their perceptions of leadership style.

Key Words: Demographic variables, Transformational leadership, Transactional leadership, Laissez-Faire leadership.

GİRİŞ

Başarısız bir liderlik stili uygulanan organizasyonlar verimsizlik, pazar paylarını kaybetme veya olumsuz bir organizasyon imajı oluşturma durumuna düşebilir (Pearson, Misra, Clair, Mitroff, 1997, s. 54; Peker, Aytürk, 2000, s. 88). Etkili bir liderlik ile problemlerin üstesinden gelen organizasyonlar varlığını sürdürebilecek hatta rekabetçi üstünlük sağlayacaktır (Akım, 2005: 5; İbrahimoglu, 2011, s. 731; Düzgün, 2020, s. 492). Çalışanları üzerinde etkili ve onlara vizyon kazandıran ve ilham kaynağı olan, yenilikçi ve yaratıcı potansiyelerrini değerlendiren liderler daha başarılı olurlar (Tağraf, Arslan, 2003, s. 159; Aksu, 2009, Çakmak, Dinçer, 2020, s. 3328). Proaktif davranan bazı liderler organizasyonlarını ileriye taşıyabileceklerdir. Bu sebeple liderler organizasyonlarda kilit rolü oynamaktadırlar (James, Wooten, 2004). Liderlik algısı bakımından liderlik stilleri ve demografik değişkenlerin ilişkisine dair araştırmalarda da farklı sonuçlar elde edilmiştir. Önceki çalışmalarda dönüşümcü liderlik ile cinsiyet (Tatlah, Quraishi, Hussain, 2010, s. 658-660; Sürücü, Yeşilada, Maşlakçı, 2018, s. 91), medeni durum (Sürücü vd., 2018, s. 91-92), yaş (Rehan, Khan, Khan, 2016, s. 4; Alenazi, Muenjohn, McMurray, 2017, s. 25; Sürücü vd., 2018, s. 92), iş deneyimi (Sürücü vd., 2018, s. 92), eğitim düzeyi (Alenazi vd., 2017, s. 25) ve pozisyon (Tatlah vd., 2010, s. 658-660) değişkenleri arasında anlamlı farklılaşma olduğunu belirlemişlerdir. Buna karşın,

cinsiyetin (Kao, Craven, Kao, 2006, s. 42-44; Rehan vd., 2016, s. 4), medeni durumun (Alenazi vd., 2017, s. 25), yaşın, iş deneyiminin ve eğitimin (Kao vd., 2006, s. 42-44; Tatlah vd., 2010, s. 660; Jonesa, Bekhet, 2015, s. 139) ve pozisyonun (Kao vd., 2006, s. 44) sürdürümcü liderlik ile anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı da ortaya çıkmıştır. Araştırmalarda sürdürümcü liderlik açısından yapılan incelemelerde cinsiyetin (Rehan vd., 2016, s. 4; Sürücü vd., 2018, s. 92), medeni durumun (Sürücü vd., 2018, s. 92), yaşı ve iş deneyiminin (Kao vd., 2006, s. 42-44; Rehan vd., 2016, s. 4; Sürücü vd., 2018, s. 92), eğitimin (Alenazi vd., 2017, s. 25) ve pozisyonun (Kao vd., 2006, s. 44) sürdürümcü liderlik ile anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Ancak yapılan araştırmalarda sürdürümcü liderliğin cinsiyet (Kao vd., 2006, s. 44; Tatlah vd., 2010, s. 660), medeni durum (Alenazi vd., 2017, s. 25), yaş ve iş deneyimi (Tatlah vd., 2010, s. 660; Jonesa, Bekhet, 2015, s. 139; Alenazi vd., 2017, s. 25), eğitim düzeyi (Jonesa, Bekhet, 2015, s. 139) ve pozisyon (Tatlah vd., 2010, s. 660) değişkenleri ile arasında anlamlı farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, demografik özelliklerin liderlik stillerine göre liderlik algısını etkileyip etkilemediklerini incelemektir. Literatürde yer alan çalışmalar küresel olarak çok farklı bölgeler ve farklı kültürlerde yapılmış ve bu çalışmalar demografik özellikler ve liderlik algısı ile ilgili çok farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Ancak konjunktürel olarak son yıllarda karşılaşılan sorunlu durumlarda liderlik stilleri algısı kapsamında yeterli çalışmaya rastlanmamıştır. Farklı kültürlerde ve liderliğe en çok ihtiyaç duyulan ve liderlik kapasitesinin daha çok ortaya çıktığı salgın döneminde sağlık çalışanları ile yapılan bu çalışma literatüre önemli katkılar sağlamıştır.

3

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Liderlik ve Liderlik Stilleri

Liderlik kavramı ve liderlik türleri sürekli güncellenmiş, yeni liderlik türleri ve davranış boyutları geliştirilmiştir. Bu nedenle liderlik kavramının çok farklı tanımları yapılmıştır (Jackson, Sakuma, DeVol, 2015, s. 40). Liderlik adanmışlık, motivasyon ve tutku gerektirir (Elwell, Elikofer, 2015, s. 312). Liderlik yeteneği, belirlenmiş vizyon ve amaçlara ulaşmak için başkalarını etkilemeye dayanır (Bass, 1985; Yukl, 2002). Liderlik stili ve etkinliği kişilik (Elwell, Elikofer, 2015, s. 312; Jackson vd., 2015, s. 40), etnik köken, sınıfsal geçmiş (Jackson vd., 2015, s. 40) ve kültürel yapısı (Parry, Proctor-

Thomson, 2002, s. 376; Vilas-Boas, Davel, Bispo, 2018, s. 16) etkilenmekle birlikte liderlerin astlarına yansıttıkları liderlik stratejileri ve bu lider kişinin sahip olduğu nitelikler içerisinde pek çok değişkeni barındırmakta ve farklı sonuçlara ulaşılmaktadır (Halis, Guliyev, 2019, s. 161). Liderlik, organizasyondaki aktörler (takipçiler) arasında karşılıklı bağlılıkla iş birliğini ve paylaşımı yapan, biçimlendiren ve geliştiren aynı zamanda ortak hedefler için onların kişisel niyetlerini, yeteneklerini ve mesleki birikimlerini kanalize etmede merkezi bir aktivite olarak görülmektedir (Vilas-Boas vd., 2018, s. 9). Liderlik stilleri klasik liderlik çalışmalarında üretim/görev odaklı (Likert, 1967) ve çalışan ve ilişkiler odaklı (Fleishman, Harris, 1962) olmak üzere iki bağımsız davranış boyutu olarak belirlenmişken daha sonra üretim/görev boyutu sürdürümcü ve çalışan ve ilişkiler boyutu da dönüşümcü olarak kavramlaştırılmıştır (Burns, 1978, Bass, 1985; Sellgren vd., 2006, s. 349). Kişileri ortak bir hedefte birleştiren liderlik, öncelikli olarak insanları anlamayı, dinlemeyi, sorunlar ve kişilerin beklentileri ile ilgilenmeyi ve çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Ortak hedef ve amaçlar doğrultusunda bir araya gelen kişileri yönlendirme ve yönetme becerileri gerektiren liderlik aynı zamanda planlama, koordinasyon ve örgütlenme gibi örgütsel faaliyetlere de ihtiyaç duymaktadır. Liderler geleceğe yönelik belirli amaçlar oluşturmalı ve kişileri bu amaçları gerçekleştirme hedefi doğrultusunda güdülemelidir (Akım, 2005, s. 49). Bu anlamda yöneticilerin benimsedikleri liderlik stilleri, çalışan kişiler ile iletişim ve etkinliği önemli düzeyde etkilemektedir. Uygun olan liderlik stilini benimseyen lider, etkili bir iletişim ile motivasyon yöntemlerini kullanarak başarıya ulaşabilmektedir (Demirtaş, 2000, s. 38).

4

1.2. Dönüşümcü (Transformasyonel) Liderlik

Burns (1978) tarafından dönüştürücü (transforming) liderlik olarak literatüre giren liderlik stili ve kavramı (Bass, 1985) tarafından dönüşümcü (transformational) liderlik olarak dönüştürülmüştür (Roberts, 1985, s. 1024). Burns'e göre (1978) dönüştürücü liderlik stili, insanların ve organizasyonların yaşamlarında önemli değişimler yaratır. Bass (1999, s. 11) dönüşümcü lideri, idealize edilmiş etki (karizma), ilham, entelektüel teşvik veya bireysel bazda dikkate alma yoluyla takipçisini anlık kişisel çıkarların ötesine taşıyan lider olarak tanımlar. Takipçilerini güncellemesi, geliştirmesi ve onları yaratıcılıklarını ortaya çıkararak yenilikçi çalışmalar yapmalarını teşvik etmesi yönüyle dönüşümcü lider bahçivana benzetilir (Sellgren vd., 2006, s. 349). Diğer liderlik stillerine göre daha yeni bir kavram olan dönüşümcü liderlik, yeni liderlik yaklaşımlarından

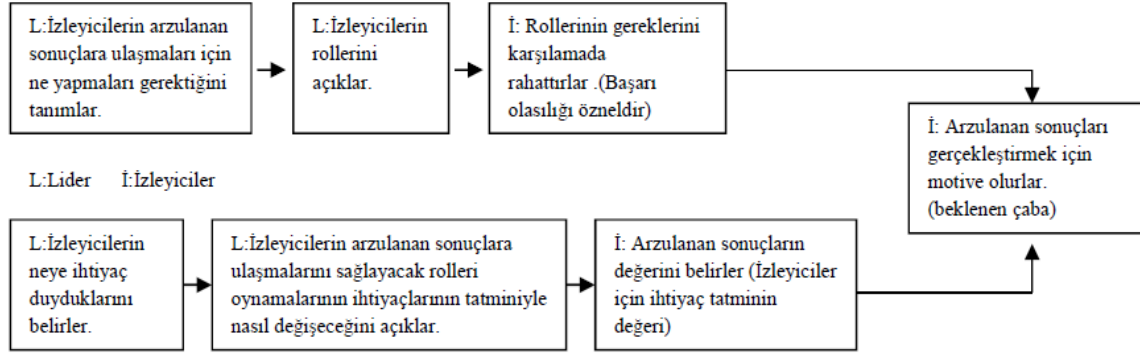
modern tarzda olanlar arasında kabul edilmektedir. Bu liderlik stili, vizyon sahibi ve ilham verici olarak kabul edilmektedir. Güven veren ve bağlılık ilişkilerine dayanmaktadır. Dönüşümcü liderlik, *İdealize ederek etkileme (karizma), ilham verici güdüleme ve entelektüel uyarım ve bireysel ilgi* olmak üzere dört temel bileşenden oluşmaktadır (Bass, 1996, s. 5-6; Yiğit, Yazarken, 2014, s. 73). Dönüşümcü liderde bulunması gereken özellikler, kişisel değer ve inançlara sahip olmak, kurum hedeflerine ulaşma inanç ve kararlılığına sahip olmak, yaratıcı olmak, olumlu bir kurum geleceği planlamak ve örgüt kültürünün oluşmasına katkı sağlamak olarak sıralanabilir (Tanrıverdi, Paşaoğlu, 2014, s. 276). Aynı zamanda karizmatik olup kritik durumlarda kurtarıcı ve sıradışı niteliklere ve güçlü bir kişiliğe sahip kişilerdir. Karizmatik yönleriyle özgüven, cesaretli olma, örgüt üyeleri üzerinde hayranlık uyandırma, ikna ve motive etme gibi güçlü ortak kişilik özelliklerine sahiplerdir (Bass, 1996, s. 5; Bakan, Büyükbeşe, 2010, s. 75). Stresli ve kaotik koşullarda dönüşümcü liderler kendilerine özgü bir özgüven ile rahat hareket ederek organizasyonda endişeyi azaltma ve takipçileri rahatlatma amaçlı konuşmalar yapar ve onlara bu sıkıntıların atlatılacağını hatta yaratıcı düşünerek kazançlı bile çıkılabileceğine ikna eder (Bass, 1996, s. 30-31).

5

1.3. Sürdürümcü/Etkileşimci (Transaksiyonel) Liderlik

Türkçe literatürde sürdürümcü, etkileşimci veya işlemci liderlik şeklinde kavramsallaşarak yer almıştır. Bu çalışmada sürdürümcü liderlik olarak ifade edilecektir. Burns (1978, s. 425) sürdürümcü liderliği, “belirli güdü ve değerlere sahip kişiler tarafından, çeşitli ekonomik, politik ve diğer kaynakları, rekabet ve çatışma bağlamında, liderler ve takipçiler tarafından bağımsız veya karşılıklı olarak belirlenen hedefleri gerçekleştirmek için karşılıklı seferber etme süreci” olarak tanımlamıştır. Ortak veya ayrı hedeflerin gerçekleşmesi için iki kişi sahip oldukları imkanları değiş tokuş yapabilirler (Burns, 1978, s. 425). Sürdürümcü liderler daha çok yapıya, rollerden beklentilere ve beklenenden fazla ortaya konan her çabamın ödüllendirilmesi için imkanlara odaklanırlar (Bass, Avolio 1985; Sellgren vd., 2006, s. 349). Şekil 1’de bu davranış ve roller görülmektedir.

Şekil 1. Sürdürümcü Liderlerin Üstlendiği Roller

Kaynak: Bass, 1985, s. 12'den aktaran; Yiğit ve Yazarken, 2014, s. 72

Şekil 1'de gösterilen döngüye göre sürdürümcü liderler çalışanların performansına yönelik beklentilerini belirleyerek, bu beklentilerin nasıl karşılanacağını dile getirir ve performans değerlendirme koşullarını ayrıntılı olarak ortaya koyarlar ve çalışanların hedefe ulaşıp ulaşmadığını konusunda geri bildirimde bulunurlar ve hedeflere uygun olarak ödüllendirme yaparlar (Tavanti, 2008, s. 69). Dönüşümcü liderlik çalışanlarını motive etme, heyecan yaratma ve iş tutkusu temelinde çaba gösterirken, sürdürümcü liderlikte çalışanlar para ve statü ile ödüllendirilmektedir. Sürdürümcü liderler, izleyiciler için belirledikleri hedeflere ve istenen performansa ulaşmak için standartları belirler, yetki ve sorumlulukları açıkça bildirir ve izleyicilerin bu doğrultuda hareket etmelerini isterler (Bass, 1985, s. 64). Takipçilerin performansı sürdürümcü liderin tutumunu ödül ya da dışlanma olarak şekillendirir. Örgütsel amaçları önceliğine alan sürdürümcü liderlik stili koşullu ödüllendirme, aktif istisnalarla yönetim ve pasif istisnalarla yönetim prensibine bağlıdır. Ayrıca geleceğe yönelik vizyon belirlemekten kaçınan söz konusu liderlik tipi kendi vizyonlarını da yenilemekten uzaktırlar (Bass, 1996, s. 7). Bu sebeple gerektiğinde hızlı düşünme ve yenilikçi yaklaşım geliştirmekte zorlanmaktadır (Akım, 2005, s. 70).

1.4. Serbest Bırakıcı (Laissez-Faire) Liderlik

Serbest-bırakıcı liderlik tarzında çalışan kişiler tümüyle özgür bırakılmaktadır. Çalışanlar hedeflerini belirleyip gerçekleştirmeye çalışırlar. Lider ancak çalışan kişiler kendisinden fikir istediğinde sürece dahil olmaktadır. Bu bakımdan otoriteyi yok eden bir liderlik tipidir. Liderin motive etme gücü ortadan kalkar. Çalışan kişilerin fazlaca özgür olmaları sebebiyle bireysel rekabet ve anlaşmazlıklar ön plana çıkar, ekip ruhu tamamen yok olur.

Ayrıca bu durum çatışmalı ve bunalımlı dönemlerde örgütün yapısını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu liderlik stili pek kullanılan bir stil değildir (Sabuncuoğlu ve Vergiliel Tüz, 1998; Akım, 2005).

2. HİPOTEZ GELİŞTİRME

2.1. Demografik Özellikler ve Liderlik Stili Algısı

Demografik değişkenler bakımından liderlik stilleri algısına ilişkin çalışmalarda da farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Rehan vd.'nin (2016, s. 4) yaptıkları araştırmalarında cinsiyet ve yaşa göre sürdürümcü liderliğin farklılaşmamasına karşın dönüşümcü liderlik yaşa göre farklılaşma göstermiş ancak cinsiyete göre farklılaşmamıştır. Alenazi vd.'nin (2017, s. 25) tarafından Suudi Arabistan'da bir bankanın 438 personeli üzerinde yapılan araştırmada hem dönüşümcü hem de sürdürümcü liderlik ile eğitim düzeyi arasında pozitif ilişki, pozisyon ile arasında negatif ilişki olduğu, kıdem ile arasında kısmen pozitif bir ilişki olduğu, medeni durumla arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusuna ulaşımlardır. Aynı araştırmada dönüşümcü liderlik ile yaş arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olmasına karşın sürdürümcü liderlik ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Çin anakarasında Tayvan firmalarında çalışan 163 üst düzey yöneticinin katıldığı Kao vd.'nin (2006, s. 42-44) araştırması sonucunda, sürdürümcü liderliğin unvana/pozisyona, yaşa, işyerindeki çalışma ve liderlik sürelerine göre farklılaştığı ancak cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Buna karşın, dönüşümcü ve serbest-bırakıcı liderlik stillerinin cinsiyete, unvana/pozisyona, eğitim düzeyine, yaşa, işyerindeki çalışma ve liderlik sürelerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Serbest-bırakıcı liderlik stiline eğitim düzeyine farklılaştığı da bulgular arasındadır. Jonesa ve Bekhet (2015, s. 139) Mısır'da yaptıkları araştırmada ne dönüşümcü ne de sürdürümcü liderlik ile yaş, kıdem ve eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna ulaşımlardır. Tatlah vd.'nin (2010, s. 658-660) Pakistan'da yaptıkları araştırmanın sonucuna göre cinsiyet ve unvana göre katılımcı/dönüşümcü liderlik farklılaşmakta ancak yaş ve deneyime göre anlamlı bir farklılaşmamaktadır. Diğer liderlik stilleri (sürdürümcü ve serbest bırakıcı) ise cinsiyet, unvan, yaş ve deneyime göre anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir. Türkiye'de bir fabrikanın 156 çalışanı üzerinde yapılan bir araştırmada (Sürücü vd., 2018, s. 91-92), organizasyondaki çalışanların hem dönüşümcü hem de sürdürümcü liderlik algılarının cinsiyete, medeni duruma, yaşa ve iş deneyimine göre farklılık gösterdiği

ortaya çıkarılmıştır. Demografik özelliklerine göre liderlik algısının nasıl etkilendiğini ve liderlik stiline göre oluşan liderlik algısı üzerine yapılan yeterli çalışma bulunmamıştır. Bu alanda önceki çalışmaların sonuçlarına yeni bir boyut kazandırması düşünülerek bu çalışmada test edilmek üzere aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H1a: Cinsiyetin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H1b: Cinsiyetin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H1c: Cinsiyetin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H2a: Yaşın sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H2b: Yaşın sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H2c: Yaşın sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H3a: Eğitim düzeyinin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H3b: Eğitim düzeyinin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H3c: Eğitim düzeyinin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H4a: Pozisyonun sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H4b: Pozisyonun sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H4c: Pozisyonun sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H5a: Çalıştıkları birimin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H5a: Çalıştıkları birimin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H5c: Çalıştıkları birimin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H6a: Yaşadıkları/görev yaptıkları şehirin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H6b: Yaşadıkları/görev yaptıkları şehirin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

H6c: Yaşadıkları/görev yaptıkları şehirin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.

3. YÖNTEM

3.1. Örneklem ve Prosedür

Araştırmada, Trabzon, Diyarbakır ve Bitlis'te yerleşik hastanelerde çalışan personel arasından rastgele örneklem yöntemi ile belirlenen gönüllü 1000 kişiye araştırma hakkında bilgi verilerek anket dağıtılmış ve 305 anket dönüşü sağlanmıştır. Katılım oranı % 30,5 olup %95 güven aralığında (Sekaran, 2003, s. 288) ve yeterli düzeydedir (Sekaran, 2003, s. 294).

3.2. Ölçme Araçları

Araştırma kapsamında katılımcıların liderlik stillerine ilişkin algılarını ölçmek için Akan, Yıldırım ve Yalçın (2014) tarafından geliştirilen liderlik stili ölçeği modifiye edilerek kullanılmıştır. Ölçek dönüştürücü, sürdürümcü ve serbest bırakıcı liderliği ölçen 3 boyuttan ve 35 maddeden oluşan 5'li Likert tarzında bir ölçektir (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum).

4. ANALİZ VE BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 ve AMOS 23.0 programları kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra normallik, güvenilirlik, geçerlilik, korelasyon ve MANOVA analizleri uygulanmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı normal dağılım uygunluk-normallik testleri ve basıklık-çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiş ve normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir (Hayran ve Hayran, 2011, s. 35-48).

4.1. Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan katılımcıların %78,3 oranıyla büyük çoğunluğunun kadın olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde, 25-34 yaş aralığında olanlar çoğunluğu oluştururken eğitim durumları bakımından incelendiğinde %46,9'unun lisans mezunu ve %13,1'inin lisans üstü eğitim düzeyinde olduğu, buradan da katılımcıların çoğunluğunun (%60) en az dört yıllık üniversite eğitimi aldıkları belirlenmiştir.

Katılımcıların pozisyonları bakımından dağılımları içinde %40 ile en çok hemşire/hemşir pozisyonunda çalışanlar olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların çalıştıkları birimleri incelendiğinde, %21,6'sının poliklinik, %20,7'sinin acil servis, %7,6'sının ameliyathane, %9,8'inin Covid-19 birimlerinde çalıştıkları ayrıca diğer birimlerde çalışanların toplam oranı ise %40,3 olarak belirlenmiştir. Son olarak yaşadıkları/görev yaptıkları şehir olarak katılımcıların dağılımı %43,6'sının Bitlis, %25,3'ünün Trabzon ve %31,1'inin Diyarbakır ilinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın katılımcılarının demografik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgilerine İlişkin Verilerin Dağılımı

Yaş	n	%	Eğitim	n	%
18-24	43	14,1	Lise	59	19,3
25-34	179	58,7	Ön lisans	63	20,7
35-44	53	17,4	Lisans	143	46,9
45+	30	9,8	Yüksek Lisans/Doktora	40	13,1
Toplam	305	100,0	Toplam	305	100,0
Pozisyon	n	%	Birim	n	%
Doktor	27	8,9	Poliklinik	66	21,6
Hemşire/Hemşir	122	40,0	Acil Servis	63	20,7
Ebe	38	12,4	Ameliyathane	23	7,6
Sağlık Memuru	46	15,1	Covid-19	30	9,8
İdari Personel	36	11,8	Diğer	123	40,3
Hemşire Yard./Hasta Bakıcı/Yard. Hizmetler	36	11,8	Toplam	305	100,0
Toplam	305	100,0	Şehir	n	%
Cinsiyet	n	%	Bitlis	133	43,6
Kadın	193	63,3	Trabzon	77	25,3
Erkek	112	36,7	Diyarbakır	95	31,1
Toplam	305	100,0	Toplam	305	100,0

4.2. Güvenilirlik Analizi

Güvenirlilik analizi ölçeklerde yer alan ifadelerin kendi aralarında tutarlılık gösterip göstermediğini ve ifadelerin tümünün aynı konuyu ölçüp ölçmediğini test etme amacıyla yapılmaktadır (Ural, Kılıç, 2006: 286). Araştırmada kullanılan ölçekler ile elde edilen ölçümlerin güvenilirliğinde Cronbach's alpha katsayısı kullanılmıştır (Bademci, 2006). Yapılan güvenilirlik testi sonucunda bütün ölçümlerin Cronbach's alpha (α) değerleri 0,70'ten büyük ve güvenilir oldukları belirlenmiştir (Cronbach, 1951, Sekaran, 2003, s. 311). Ölçeklerin Cronbach's alpha değerleri 0,701 ile 0,962 arasında değişmektedir. Ölçekler ve alt boyutlarının güvenilirlik katsayıları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçekler ve Alt Boyutlarının Güvenilirlik Katsayıları

Ölçekler ve Alt Boyutları	Madde Sayısı	Güvenilirlik Katsayısı (α)
Liderlik Stilleri Ölçeği	35	0,898
Dönüşümcü Liderlik	20	0,962
Sürdürümcü Liderlik	4	0,701
Serbest Bırakıcı Liderlik	8	0,829

4.3. Geçerlilik Analizi

Yapı geçerliliğini test etmek için en yaygın uygulama alanı olan AMOS programı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanmasını amaçlamaktadır (Yaşlıoğlu, 2017, s. 78). Yapısal eşitlik modeli uyum indeksleri kriterleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İndeksleri Kriterleri (Liderlik Stilleri)

Uyum İyiliği Ölçümleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Model Uyum Ölçütleri	Kaynaklar
CMIN/Df	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$3 \leq \chi^2/df \leq 5$	2,204	Wheaton, Muthen, Alwin ve Summers, 1977; Yaşlıoğlu, 2017
GFI	$\geq 0,90$	$\geq 0,80$	0,823	Schumacker ve Lomax, 2004; Hooper, Caughlan ve Mullen, 2008
CFI	$0,90 \leq CFI \leq 1,00$	$0,80 \leq CFI \leq 0,90$	0,906	Bentler ve Bonnet, 1980
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$	0,063	Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010
NFI	$\geq 0,90$	$\geq 0,80$	0,841	Byrne, 2011
AGFI	$0,95 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,80 \leq AGFI \leq 0,95$	0,800	Schumacker ve Lomax, 2004; Hooper, Caughlan ve Mullen, 2008

DFA sonuçlarına göre liderlik stili modelinde iyileştirme yapılmıştır. İyileştirme yapılırken modifikasyon değerleri en yüksek olan alt boyut hatalar arasında kovaryans oluşturulmuştur (e5-e6). Uyum indisi hesaplamalarında uyum indisleri için kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Birinci düzey çok faktör analizi sonuçlarına göre uyum iyiliği indekslerine bakıldığında; liderlik stilleri ölçeğinin RMSEA 0,063; GFI 0,823; CFI 0,906; NFI 0,841; AGFI 0,800 ve CMIN/Df ise 2,204 değerleri ile kabul edilebilir uyum gösterdiği tespit edilmiştir. DFA sonucunda liderlik stili ölçeğinin faktörleri Tablo 4'te faktörleri görüldüğü gibi oluşmuştur.

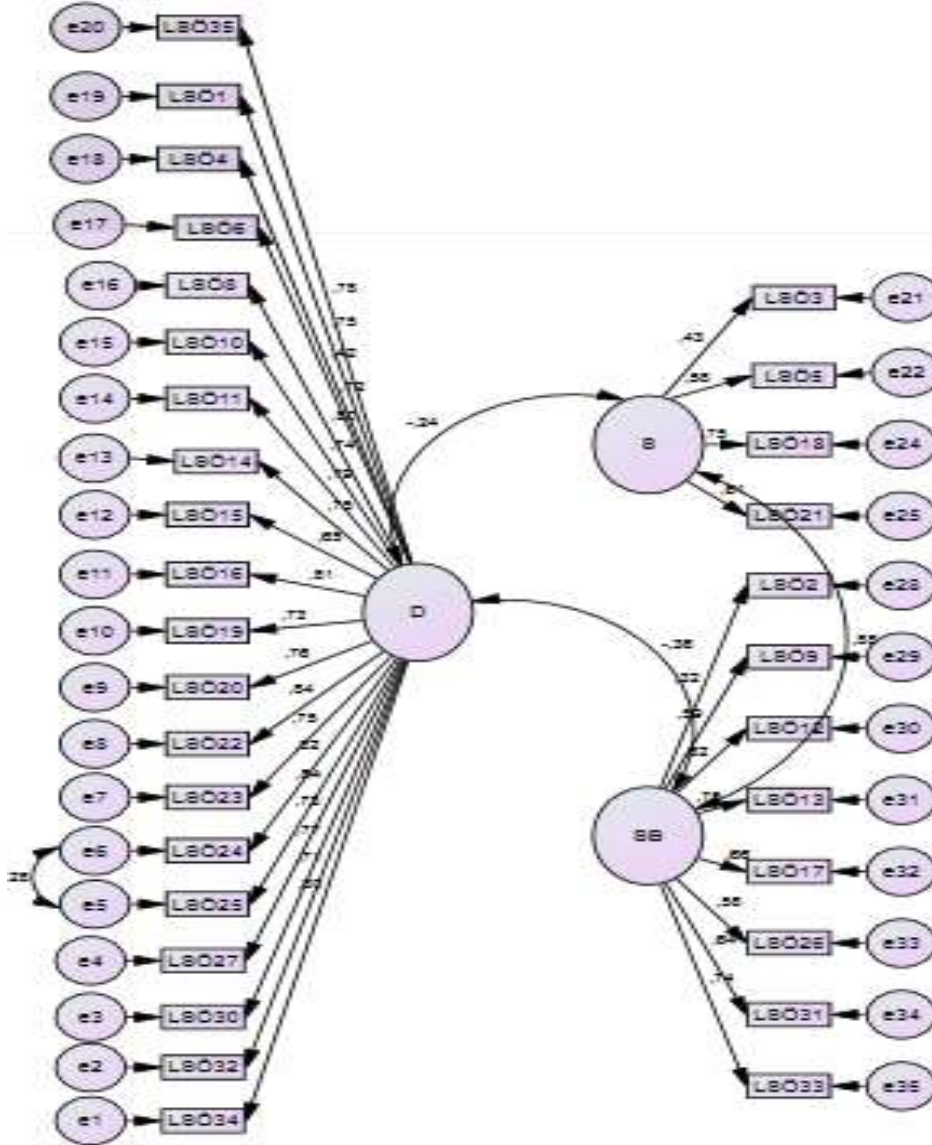
Tablo 4. Liderlik Stilleri Ölçeğinin Maddelerine İlişkin İstatistik Değerleri

Madde	Boyut	Faktör yükü	S.E.	C.R. (t istatistik)	p
LSÖ34	<---	Dönüşümcü	0,797		
LSÖ32	<---	Dönüşümcü	0,708	0,064	13,656 ***
LSÖ30	<---	Dönüşümcü	0,771	0,061	15,252 ***
LSÖ27	<---	Dönüşümcü	0,726	0,066	14,100 ***
LSÖ25	<---	Dönüşümcü	0,841	0,061	17,171 ***
LSÖ24	<---	Dönüşümcü	0,819	0,065	16,523 ***
LSÖ23	<---	Dönüşümcü	0,746	0,062	14,590 ***
LSÖ22	<---	Dönüşümcü	0,841	0,062	17,163 ***
LSÖ20	<---	Dönüşümcü	0,760	0,064	14,957 ***
LSÖ19	<---	Dönüşümcü	0,729	0,060	14,168 ***
LSÖ16	<---	Dönüşümcü	0,812	0,063	16,364 ***
LSÖ15	<---	Dönüşümcü	0,654	0,069	12,358 ***
LSÖ14	<---	Dönüşümcü	0,755	0,066	14,820 ***
LSÖ11	<---	Dönüşümcü	0,786	0,061	15,643 ***
LSÖ10	<---	Dönüşümcü	0,740	0,062	14,436 ***
LSÖ8	<---	Dönüşümcü	0,797	0,058	15,945 ***
LSÖ6	<---	Dönüşümcü	0,725	0,064	14,062 ***
LSÖ4	<---	Dönüşümcü	0,418	0,071	7,429 ***
LSÖ1	<---	Dönüşümcü	0,752	0,063	14,737 ***
LSÖ35	<---	Dönüşümcü	0,779	0,063	15,458 ***
LSÖ3	<---	Sürdürümcü	0,434		
LSÖ5	<---	Sürdürümcü	0,584	0,219	6,234 ***
LSÖ18	<---	Sürdürümcü	0,752	0,276	6,843 ***
LSÖ21	<---	Sürdürümcü	0,608	0,235	6,345 ***
LSÖ2	<---	Serbest_Bırakıcı	0,316		
LSÖ9	<---	Serbest_Bırakıcı	0,587	0,399	4,928 ***
LSÖ12	<---	Serbest_Bırakıcı	0,625	0,443	5,005 ***
LSÖ13	<---	Serbest_Bırakıcı	0,754	0,536	5,202 ***
LSÖ17	<---	Serbest_Bırakıcı	0,663	0,450	5,073 ***
LSÖ26	<---	Serbest_Bırakıcı	0,585	0,389	4,923 ***
LSÖ31	<---	Serbest_Bırakıcı	0,641	0,459	5,035 ***
LSÖ33	<---	Serbest_Bırakıcı	0,737	0,525	5,181 ***

Maddelere ilişkin t istatistikleri incelendiğinde, bütün maddelerin anlamlı olduğu görülmektedir. Faktör yük değerleri için gerekli kabul gören sınır 0,30 olarak belirlenmiştir. Ölçeğe ilişkin faktör yükleri incelendiğinde LSÖ7, LSÖ28 ve LSÖ29 maddelerinin faktör yüklerinin 0,30'un altında olması nedeniyle ölçekten çıkartılmıştır.

Kalan bütün madde faktör yükleri 0,30'dan büyük olduğu için kabul edilebilir düzeydedir (Swisher, Beckstead, Bebeau, 2004, s. 794). Ölçeğe ilişkin çok faktörlü yapı olarak AMOS 23.0 çıktısı Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Liderlik Stilleri Ölçeğine İlişkin Çok Faktörlü Yapı (D: Dönüşümcü Liderlik, S: Sürdürümcü Liderlik, SB: Serbest Bırakıcı Liderlik)

14

Yapılan analizlerde ölçek puanlarının normal dağılım varsayımını sağladığı tespit edilmiştir. Bu durumda niceliksel verilerin analizinde iki gruplu değişkenler için bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla gruplu değişkenler ve birden fazla bağımlı değişkenin analizinde MANOVA analizi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir.

4.4. Korelasyon Analizi

Demografik özellikler ve liderlik stilleri algısı arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizinde de demografik değişkenlerden sadece yaşın üç liderlik stili ile anlamlı, pozitif ve zayıf bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Diğer demografik değişkenlerden katılımcıların çalıştığı birimin serbest bırakıcı liderlik stili ile anlamlı, negatif ve zayıf bir ilişkisi olduğu ($r = -,116, p < 0,05$) anlaşılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Demografik Özellikler ve Liderlik Stilleri Algısı Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Pozisyon	Birim	Şehir
Dönüşümcü Liderlik	0,040	,149**	-0,085	-0,065	-0,111	0,078
Sürdürümcü Liderlik	0,021	,138*	-0,035	-0,109	-0,045	0,021
Serbest Bırakıcı Liderlik	0,048	,189**	-0,067	-0,082	-,116*	0,071

** Korelasyon $p < 0,01$ düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

* Korelasyon $p < 0,05$ düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

4.5. Bağımsız Örneklem T Testi

Araştırmada cinsiyet değişkeni iki bağımsız gruptan (Erkek ve Kadın) oluştuğu için bağımlı değişkenlere (liderlik stilleri) göre farklılaşma durumunu test etmek için Bağımsız Örneklem t Testi uygulanmıştır. Test sonuçları, varyansların homojen olduğunu (Levene: $p > ,05$) ve liderlik stillerinin hiçbirinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bağımsız Örneklem t Testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Kadın ve Erkeklerin Liderlik Stilleri Arasındaki Farklılaşma İçin t Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Levene testi		Ortalamaların Eşitliği için t-testi				
	F	p	t	sd	p	Ortalama Farkı (1-2)	Standart Hata farkı (1-2)
Dönüşümcü liderlik	,864	,353	-,696	303	,487	-,08221	,11820
Sürdürümcü liderlik	,208	,649	-,374	303	,709	-,04472	,11961
Serbest bırakıcı liderlik	,615	,433	-,834	303	,405	-,10043	,12037

Bağımsız değişken: Cinsiyet (1= Kadın, N=193; 2= Erkek, N=112).

4.6. MANOVA Analizi

Liderlik stillerinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek üzere MANOVA Analizi uygulanmıştır. Analiz başlangıcında Levene testi ile bütün değişkenlerin varyanslarının homojen oldukları ($p > ,05$) belirlenmiştir. Levene testine ilişkin istatistiksel sonuçlar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Levene Testi (MANOVA Analizi) Sonuçları

Değişkenler	Levene İstatistik	df1	df2	<i>p</i>
Dönüşümcü liderlik	1,181	57	122	0,222
Sürdürümcü liderlik	1,171	57	122	0,233
Serbest bırakıcı liderlik	0,791	57	122	0,839

Uygulanan MANOVA analizinin sonuçları araştırma modelinin doğrulandığını göstermiştir. Analizde yaş, eğitim durumu, işyerindeki pozisyon, çalışılan birim ve çalışılan/yaşanılan şehir bağımsız değişken olarak yer alırken liderlik stilleri (dönüşümcü liderlik, sürdürümcü liderlik ve serbest bırakıcı liderlik) bağımlı değişken olarak incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre modelde yer alan bağımsız/demografik değişkenlerden eğitim ile serbest bırakıcı liderlik stili arasında, pozisyon ile hem dönüşümcü hem de sürdürümcü liderlik arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yaş ve eğitim arasındaki etkileşim ile hem dönüşümcü hem de sürdürümcü liderlik arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu, eğitim ve pozisyon arasındaki etkileşimin yanı sıra eğitim ve birim arasındaki etkileşimin ile her üç liderlik stili arasında da anlamlı bir farklılaşma olduğu, yine eğitimin şehirle etkileşiminin sürdürümcü liderlik arasında farklılaşma olduğu sonuçları elde edilmiştir. Bu sonuç aynı zamanda, bağımsız değişkenlerin aralarında farklılaşma olan bağımlı değişken(ler)i etkilediği göstermiştir. Ancak yaş, birim ve şehir ile liderlik stillerinden hiçbiri arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Aynı sonuçlar, dönüşümcü liderliğin %74,8’i, sürdürümcü liderliğin %75,2’si, serbest bırakıcı liderliğin % 74,1’i demografik özellikler (bağımsız değişkenler) tarafından açıklanmaktadır. MANOVA analizinin sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. MANOVA Analizi Sonuçları

Kaynak ve Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler	Tip III Karelerin Toplamı	SD	Ortalama Kare	F	p	Kısmi Eta Kare
Doğrulanmış Model	DÖNLİD	224,170 ^a	181	1,239	2,002	0,000	0,748
	SÜRLİD	230,475 ^b	181	1,273	2,046	0,000	0,752
	SERLİD	230,426 ^c	181	1,273	1,930	0,000	0,741
Kesişme	DÖNLİD	968,869	1	968,869	1566,351	0,000	0,928
	SÜRLİD	976,394	1	976,394	1569,088	0,000	0,928
	SERLİD	980,835	1	980,835	1486,867	0,000	0,924
Yaş	DÖNLİD	1,357	3	0,452	0,731	0,535	0,018
	SÜRLİD	0,599	3	0,200	0,321	0,810	0,008
	SERLİD	1,193	3	0,398	0,603	0,614	0,015
Eğitim	DÖNLİD	2,516	3	0,839	1,356	0,260	0,032
	SÜRLİD	1,144	3	0,381	0,613	0,608	0,015
	SERLİD	4,698	3	1,566	2,374	0,074	0,055
Pozisyon	DÖNLİD	6,049	5	1,210	1,956	0,090	0,074
	SÜRLİD	8,250	5	1,650	2,652	0,026	0,098
	SERLİD	5,904	5	1,181	1,790	0,120	0,068
Birim	DÖNLİD	0,201	4	0,050	0,081	0,988	0,003
	SÜRLİD	2,928	4	0,732	1,176	0,325	0,037
	SERLİD	1,178	4	0,295	0,447	0,775	0,014
Şehir	DÖNLİD	2,867	2	1,433	2,317	0,103	0,037
	SÜRLİD	1,754	2	0,877	1,409	0,248	0,023
	SERLİD	1,864	2	0,932	1,413	0,247	0,023
Yaş * Eğitim	DÖNLİD	9,129	4	2,282	3,690	0,007	0,108
	SÜRLİD	4,329	4	1,082	1,739	0,146	0,054
	SERLİD	7,509	4	1,877	2,846	0,027	0,085
Eğitim* Pozisyon	DÖNLİD	11,309	8	1,414	2,285	0,026	0,130
	SÜRLİD	11,529	8	1,441	2,316	0,024	0,132
	SERLİD	11,446	8	1,431	2,169	0,034	0,125
Eğitim* Birim	DÖNLİD	13,410	9	1,490	2,409	0,015	0,151
	SÜRLİD	10,430	9	1,159	1,862	0,064	0,121
	SERLİD	19,599	9	2,178	3,301	0,001	0,196
Eğitim* Şehir	DÖNLİD	4,886	5	0,977	1,580	0,171	0,061
	SÜRLİD	7,367	5	1,473	2,368	0,043	0,088
	SERLİD	2,618	5	0,524	0,794	0,556	0,032

a. $R^2 = ,748$ (Uyarlanmış $R^2 = ,374$)

b. $R^2 = ,752$ (Uyarlanmış $R^2 = ,385$)

c. $R^2 = ,741$ (Uyarlanmış $R^2 = ,357$)

DÖNLİD: Dönüşümcü liderlik, SÜRLİD: Sürdürümcü liderlik, SERLİD: Serbest bırakıcı liderlik.

Post Hoc testi (Tukey HSD) sonuçları, çalışma konusu olan bağımlı değişkenler ile aralarında anlamlı bir farklılaşma olan bağımsız değişkenlerin grupları arasında ortalama

farkı büyük olan grup, bağımlı değişkeni küçük olan diğer(ler)ine göre daha fazla etkilediğini gösterir. Bu doğrultuda yaş değişkeninin grupları bakımından bağımlı değişkenlerin tümüne ilişkin algıları üzerinde en yüksek etki değeri 45 yaş ve üzerindeki katılımcıların olduğu ortaya çıkmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı olan ($p < ,05$) yaş değişkeni ve bağımlı değişkenlere ilişkin Post Hoc testi sonuçları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Post Hoc Testi Sonuçları (Yaş)

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken		Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p	95% Güven Aralığı	
	(I) Yaş	(J) Yaş				Alt Sınır	Üst Sınır
DÖNLİD	35-44	25-34	,3549*	0,12291	0,024	0,0347	0,6750
	45+	25-34	,4742*	0,15510	0,014	0,0702	0,8782
Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = 35-44 > 25-34 > 25-34 aynı zamanda 45+ > 25-34							
SÜRLİD	35-44	25-34	,3253*	0,12328	0,046	0,0042	0,6465
	45+	25-34	,4685*	0,15556	0,016	0,0633	0,8737
Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = 35-44 > 25-34 > 25-34 aynı zamanda 45+ > 25-34							
SERLİD	35-45	25-34	,3506*	0,12693	0,033	0,0200	0,6813
	45+	18-24	,6241*	0,19514	0,009	0,1158	1,1324
	45+	25-34	,5889*	0,16017	0,002	0,1717	1,0061
Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = 35-44 > 25-34 > 25-34 > 45+ > 25-34 > 18-24							

* Ortalama farkları $p < ,05$ düzeyinde anlamlıdır.

DÖNLİD: Dönüşümcü liderlik, SÜRLİD: Sürdürümcü liderlik, SERLİD: Serbest bırakıcı liderlik.

Post Hoc testi (Tukey HSD) yapılarak katılımcıların eğitim düzeylerinin bağımlı değişkenlere etkilerinin fark boyutu incelenmiştir. Eğitim değişkeninin grupları bakımından bağımlı değişkenler ile dönüşümcü liderlik ve serbest bırakıcı liderlik algıları üzerinde en yüksek ve anlamlı ortalama fark değeri lise düzeyinde eğitimi olan katılımcıların olduğu, sürdürümcü liderlik boyutunda ise yüksek lisans düzeyinde eğitimi olan katılımcıların algıları ortalamalarının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer eğitim düzeylerinin anlamlı bir etkisi belirlenmemiştir. İstatistiksel olarak anlamlı olan ($p < ,05$) eğitim değişkeni ve bağımlı değişkenlere ilişkin Post Hoc testi sonuçları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Post Hoc Testi Sonuçları (Eğitim)

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken		Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p	95% Güven Aralığı	
	(I) Eğitim	(J) Eğitim				Alt Sınır	Üst Sınır
DÖNLİD	Lise	Lisans	,3987*	0,12243	0,008	0,0798	0,7176
	Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = Lise > Lisans						
SÜRLİD	Lise	Lisans	,3681*	0,12280	0,017	0,0482	0,6879
	Yük. Lisans	Lisans	,4675*	0,14110	0,007	0,1000	0,8350
	Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = Yüksek lisans > Lise > Lisans						
SERLİD	Lise	Lisans	,3742*	0,12644	0,019	0,0448	0,7035
	Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = Lise > Lisans						

* Ortalama farkları $p < ,05$ düzeyinde anlamlıdır.

DÖNLİD: Dönüşümcü liderlik, SÜRLİD: Sürdürümcü liderlik, SERLİD: Serbest bırakıcı liderlik.

Post Hoc testi (Tukey HSD) yapılarak pozisyonun gruplara göre bağımlı değişkenlere etkisinin boyutu incelenmiştir. Pozisyon değişkeninin grupları bakımından bağımlı değişkenlerden sadece serbest bırakıcı liderlik ile arasında anlamlı farklılaşma görülmüştür. Pozisyon açısından serbest bırakıcı liderlik algısı en yüksek ortalama farkı sırasıyla idari personel ve hemşire yardımcısı/hasta bakıcı/yardımcı hizmetler pozisyonunda olan katılımcıların ebelerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer pozisyonlarda olanların serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı bir etkisi belirlenmemiştir. İstatistiksel olarak anlamlı olan ($p < ,05$) pozisyon değişkeni ve bağımlı değişkenlere ilişkin Post Hoc testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Post Hoc Testi Sonuçları (Pozisyon)

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken		Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p	95% Güven Aralığı	
	(I) Pozisyon	(J) Pozisyon				Alt Sınır	Üst Sınır
SERLİD	1	5	,6029*	0,18890	0,022	0,0560	1,1499
	2	5	,5585*	0,18890	0,042	0,0115	1,1054
	6	5	,5343*	0,17805	0,038	0,0188	1,0499

Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması= 1 > 2 > 6 > 5

* Ortalama farkları $p < ,05$ düzeyinde anlamlıdır.

SERLİD: Serbest bırakıcı liderlik.

1: İdari personel, 2: Hemşire Yard./Hasta Bakıcısı/Yard. Hizm., 3: Doktor, 4: Hemşire/Hemşir, 5: Ebe, 6: Sağlık memuru, 7: Diğer.

Katılımcıların liderlik stilleri algısının çalıştıkları/yaşadıkları şehir değişkeninin grupları bakımından anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve ortalama farkları en yüksekte olan Trabzon ve sırasıyla Diyarbakır ve Bitlis'te çalışan/yaşayan sağlık personeli katılımcıların algılarının yüksek olduğu anlaşılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı olan ($p < ,05$) şehir değişkeni ve bağımlı değişkenlere ilişkin Post Hoc testi sonuçları Tablo 12'de gösterilmiştir.

20

Tablo 12. Post Hoc Testi Sonuçları (Şehir)

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken		Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p	95% Güven Aralığı	
	(I) Şehir	(J) Şehir				Alt Sınır	Üst Sınır
DÖNLİD	Trabzon	Bitlis	,4737*	0,11309	0,000	0,2054	0,7420
	Trabzon	Diyarbakır	,3263*	0,12104	0,022	0,0391	0,6135
Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = Trabzon > Diyarbakır > Bitlis							
SÜRLİD	Trabzon	Bitlis	,5451*	0,11343	0,000	0,2760	0,8142
	Trabzon	Diyarbakır	,5421*	0,12140	0,000	0,2541	0,8301
Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = Trabzon > Diyarbakır > Bitlis							
SERLİD	Trabzon	Bitlis	,5173*	0,11679	0,000	0,2402	0,7944
	Trabzon	Diyarbakır	,3874*	0,12499	0,007	0,0908	0,6839
Ortalama farkının büyüklüğü sıralaması = Trabzon > Diyarbakır > Bitlis							

* Ortalama farkları $p < ,05$ düzeyinde anlamlıdır.

DÖNLİD: Dönüşümcü liderlik, SÜRLİD: Sürdürümcü liderlik, SERLİD: Serbest bırakıcı liderlik.

Araştırmada gerçekleştirilen hipotez testlerinin sonuçlarına göre liderlik stilleri algısı üzerinde demografik değişkenlerden sadece pozisyonun sürdürümcü liderlik üzerinde olumlu ve anlamlı etkisi vardır. Diğer taraftan, hipotezler arasında yer almamış olup eğitim demografik değişkeninin diğer değişkenler ile etkileşiminin liderlik stilleri üzerindeki etkisine dair test sonuçları çeşitlilik göstermiş olup yukarıda detaylı bir şekilde Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 13. Hipotezlerin Kabul veya Ret Durumları

Hipotezler	Kabul/Ret Durumu
H1a: Cinsiyetin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H1b: Cinsiyetin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H1c: Cinsiyetin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H2a: Yaşın sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H2b: Yaşın sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H2c: Yaşın sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H3a: Eğitim düzeyinin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H3b: Eğitim düzeyinin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H3c: Eğitim düzeyinin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H4a: Pozisyonun sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H4b: Pozisyonun sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Kabul
H4c: Pozisyonun sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H5a: Çalıştıkları birimin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H5a: Çalıştıkları birimin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H5c: Çalıştıkları birimin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H6a: Yaşadıkları/görev yaptıkları şehirin sağlık çalışanlarının dönüşümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H6b: Yaşadıkları/görev yaptıkları şehirin sağlık çalışanlarının sürdürümcü liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret
H6c: Yaşadıkları/görev yaptıkları şehirin sağlık çalışanlarının serbest bırakıcı liderlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi vardır.	Ret

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada sağlık çalışanlarının demografik değişkenlerinin (cinsiyet, yaş, eğitim, pozisyon, çalıştığı birim ve çalıştığı/yaşadığı şehir) liderlik stillerine (dönüşümcü, sürdürümcü ve serbest bırakıcı liderlik) göre liderlik algısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma konusu olan bağımsız değişkenlerin gruplarına göre farklılaşma ve liderlik stilleri üzerinde anlamlı etkileri olanlar ve ortalama farkları ile etkilerinin düzeyini belirlemek Post Hoc testi (Tukey HSD) uygulanmıştır. Araştırma sonuçları tablolar halinde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Araştırma sonuçları, katılımcıların cinsiyetlerine göre liderlik algısının anlamlı olarak farklılaşmadığı belirlenmiştir. Çalışmanın sonucu Kao vd. (2006, s. 42-44) ve Rehan vd. (2016, s. 4) tarafından ulaşılan sonuçları desteklerken Tatlah vd. (2010, s. 658-660) ve Sürücü vd. (2018, s. 91) tarafından elde edilen sonuçlarla tutarlılık göstermemiştir. Cinsiyette olduğu gibi yaşa göre de liderlik algısının anlamlı olarak farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç ta önceki çalışmalardan (Kao vd., 2006, s. 42-44; Tatlah vd., 2010, s. 660; Jonesa, Bekhet, 2015, s. 139) tutarlılık göstermiştir ancak diğer çalışmaların (Rehan, Khan, Khan, 2016, s. 4; Alenazi, Muenjohn, McMurray, 2017, s. 25; Sürücü vd., 2018, s. 92) sonucunu desteklememiştir. Bütün olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmayan liderlik stilleri ve yaş gruplarına göre ortalama farklarının anlamlı olanlarını belirlemek için Post Hoc testi (Tukey HSD) uygulanmıştır. Test sonuçları, 45 yaş ve üstündeki katılımcılar dönüşümcü, sürdürümcü ve serbest bırakıcı liderlik algılarında anlamlı farklılaşma görülmüştür (Tablo 9). Çalışmada ulaşılan eğitim düzeyi ve liderlik algısının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucu Kao vd.'nin (2006, s. 42-44), Tatlah vd.'nin (2010, s. 660) ve Jonesa ve Bekhet'in (2015, s. 139) çalışmaları ile örtüşmekte ancak Alenazi vd.'nin (2017, s. 25) ulaştığı sonuç ile uyumlu değildir. Post Hoc testi sonucuna göre dönüşümcü, sürdürümcü ve serbest bırakıcı liderlik algısı en yüksek olanlar lise mezunu katılımcılar olmuştur (Tablo 10). Katılımcıların pozisyonlarına göre sürdürümcü liderlik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ancak dönüşümcü ve serbest bırakıcı liderlik stilleri algısı pozisyona göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Bu sonuç Kao vd.'nin (2006, s. 44) bu alandaki çalışmalarının sonucunu desteklemiştir. Ancak bu alanda yapılan Tatlah vd.'nin (2010, s. 660) çalışmasının sonucu ile tutarlı değildir. Pozisyon değişkenine göre sadece sürdürümcü liderlik algısı farklılaşırken Post Hoc (Tukey HSD) testi sonucu, ne

sürdürümcü ne de dönüşümcü liderlik algısının pozisyon gruplarına göre farklılaşmayıp serbest bırakıcı liderlik algısı bakımından idari personel, hemşire yardımcısı/hasta bakıcı/yardımcı hizmetler ve ebe pozisyonları ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür (Tablo 11). Bu sonuç, idari personel, hemşire yardımcısı/hasta bakıcı/yardımcı hizmetler pozisyonundaki personelin diğerlerine göre daha rutin bir çalışma düzeni olduğundan liderlik olarak kendilerine çok müdahale edilmediği ve serbest bırakıcı liderlik algılarının yüksek olarak araştırmaya yansıdığı şekline yorumlanmıştır. Katılımcıların liderlik algıları ve çalıştıkları birim arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Post Hoc (Tukey HSD) testi sonucu da anlamlı bir birimler arası ortalama farkı olmadığını ortaya koymuştur. Katılımcıların liderlik algılarının çalıştıkları/yaşadıkları şehire göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu alanda daha yapılmış çalışma bulunmadığından karşılaştırma yapılamamıştır. Ancak Post Hoc (Tukey HSD) testi sonucu dönüşümcü, sürdürümcü ve serbest bırakıcı liderlik algıları bakımından katılımcıların çalıştıkları/yaşadıkları şehire göre anlamlı ortalama farklılaşması olduğu görülmüş ve liderlik algılarının ortalama yüksekliği sırasıyla Trabzon, Diyarbakır ve Bitlis olarak gerçekleşmiştir (Tablo 12).

Araştırmaya katılımın sınırlı olması bu çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır. Çalışma üç ilde yapılmış olup katılım analiz için yeterlidir. Ancak daha farklı illerde daha çok kişinin katılımının sağlanması durumunda çalışmanın sonuçlarını daha güçlendirecektir. Çalışmada demografik değişkenlerin liderlik stillerini anlamlı bir şekilde etkilemediği ancak demografik değişkenlerin gruplarının bazıları bakımından liderlik stillerinin farklılaşması dikkat çekmiştir. Bu sonuç, demografik değişkenlerin spesifik grupları olarak liderlik algılarını etkilediği ortaya çıkarmıştır. Demografik değişkenlerin tek başına (pozisyon ve sürdürümcü liderlik etkileşimi hariç) liderlik stilleri ile anlamlı bir etkileşimi olmazken bu değişkenlerin ayrı ayrı eğitim ile etkileşiminin liderlik stillerini etkilemesi dikkat çekmiştir (Tablo 8). Diğer dikkat çeken sonuç ise MANOVA analizi sonucunda pozisyona göre sürdürümcü liderlik anlamlı etkilenirken Post Hoc (Tukey HSD) testinde pozisyonun gruplarının serbest bırakıcı liderlikle arasında anlamlı ortalama farkı belirlenmiştir. Buna göre organizasyon yöneticilerinin/liderlerinin liderlik stili belirlerken daha spesifik değişkenleri dikkate almaları ve bireyleri/takipçileri dikkate alırken onları çok yönlü değerlendirmeleri ve tanımları onları etkileme güçlerini arttırmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akan, D., Yıldırım, İ. ve Yalçın, S. (2014). Okul müdürlerinin liderlik stili ölçeği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), 392-415. doi.org/10.17755/esosder.28743
- Akım, F. (2005). *Liderin/yöneticinin kriz iletişimindeki rolü ve önemi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksu, A. (2009). Kriz yönetimi ve vizyoner liderlik. *Journal of Yaşar University*, 4(15), 2435- 2450. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19127/202971>
- Alenazi, F., Muenjohn, N., ve McMurray, A. (2017). The effect of demographic characteristics on leadership behaviour. *World Journal of Management*, 8(1), 15-31.
- Bademci, V. (2006). Güvenirliği doğru anlamak ve bazı klişeleri yıkmak: Bilinenlerin aksine, Cronbach'in alfa katsayısı, negatif ve “-1” den küçük olabilir. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(12), 3-26.
- Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik “türleri” ve “Güç kaynakları”na ilişkin mevcut-gelecek durum karşılaştırması: Eğitim kurumu yöneticilerinin algılarına dayalı bir alan araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 73-84.
- Bass, B.M. ve Avolio, B.J. (1985). *Improving organizational effectiveness through transformational leadership*. Thousand Oaks, California, USA: Sage.
- Bass, B.M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. New York, USA: Free Press.
- Bass, B.M. (1996). *A New paradigm for leadership: an inquiry into transformational leadership*. U.S. Virginia: Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.
- Bass, B.M. (1999). Two decades of research and development in transformational leadership. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 8(1), 9-32. doi.org/10.1080/135943299398410.
- Burns, J.M. (1978). *Leadership*. New York, USA: Harper & Row.

- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297-334.
- Demirtaş, H. (2000). Kriz yönetimi. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 23(23), 353-373. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10373/126950>
- Düzgün, A. (2020). Kriz yönetiminde etkili liderlik tarzının belirlenmesi: Erzurum ili örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 492-514. doi.org/10.38155/ksbd.806878
- Elwell, S.M. ve Elikofer, A.N. (2015). Defining leadership in a changing time. *Journal of Trauma Nursing*, 22(6), 312-314. DOI: 10.1097/JTN.0000000000000165
- Fleishman, E. A. ve Harris, E. F. (1962). Patterns of leadership behavior related to employee grievances and turnover. *Personnel Psychology*, 15(2), 43-56. doi.org/10.1111/j.1744-6570.1962.tb01845.x
- Halis, M. ve Guliyev, R. (2019). Liderlik davranışlarının liderlik çıktılarına etkisi: Azerbaycan ve Türkiye açısından bir karşılaştırılma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 157-191.
- Hayran M. ve Hayran M. (2011). *Sağlık araştırmaları için temel istatistik*. (Birinci Basım), Ankara: Omega Araştırma.
- İbrahimoglu, N. (2011). İşletmelerde liderlik ve kriz yönetimi ilişkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 731 -747. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/24242/257001>
- Jackson, S., Sakuma, S. ve DeVol, P. (2015). The complexity in defining leadership: How gifted students' backgrounds influence their understanding of effective leadership. *NCSSS Journal*, 20(1), 40-46.
- James, E. H. ve Wooten, L. P. (2004). Leadership in turbulent times: Competencies for thriving amidst crisis. *SSRN Electronic Journal*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.555966>
- Jonesa, S.K. ve Bekhet, K.E. (2015). Leadership styles and personal demographic profile: An empirical study on private business organizations in Egypt. *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR)*, 20(2), 127-147

- Kao, H., Craven, A.E. ve Kao, T.-Y. (2006). The relationship between leadership style & demographic characteristics of taiwanese executives. *International Business & Economics Research Journal*, 5(2), 35-48.
- Likert, R. (1967). *The human organization*. New York, USA: McGraw-Hill.
- Parry, K. ve Proctor-Thomson, S. (2002) Leadership, culture and performance: The case of the New Zealand public sector. *Journal of Change Management*, 3(4), 376-399. doi.org/10.1080/714023843
- Pearson, C.M., Misra, S. K., Clair, J.A. ve Mitroff, I.I. (1997). Managing the unthinkable. *Organizational Dynamics*, 26(2), 51-64. [doi.org/10.1016/S0090-2616\(97\)90005-X](https://doi.org/10.1016/S0090-2616(97)90005-X)
- Peker, O. ve Aytürk, N. (2000). *Etkili yönetim becerileri öğrenilebilir ve geliştirilebilir*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Rehan, M.H., Khan, F.U. ve Khan, I. (2016). The impact of demographics upon the leadership styles and the quality management practices. *Journal of Resources Development and Management*, 20, 1-7.
- Roberts, N. C. (1985). Transforming leadership: A process of collective action. *Human Relations*, 38(11), 1023–1046. doi.org/10.1177/001872678503801103
- Sabuncuoğlu, Z. ve Vergiliel Tüz, M. (1998). *Örgütsel psikoloji*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Sekaran, U. (2003). *Research methods for business: A skill-building approach*. Fourth Edition, USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Sellgren, S., Ekvall, G. ve Tomson, G. (2006). Leadership styles in nursing management: preferred and perceived. *Journal of Nursing Management*, 14(5), 348–355. doi.org/10.1111/j.1365-2934.2006.00624.x
- Sürücü, L., Yeşilada, T. ve Maşlakçı, A. (2018). The relationship between socio-demographic properties and leadership perceptions of employees. *OSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM)*, 20(2), 88-96. doi: 10.9790/487X-2002108896

- Swisher, L.L., Beckstead, J.W. ve Bebeau, M.J. (2004). Factor analysis as a tool for survey analysis using a professional role orientation inventory as an example. *Physical Therapy*, 84(9), 784-799.
- Tağraf, H. ve Arslan, N.T. (2003). Kriz oluşum süreci ve kriz yönetiminde proaktif yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 149-160.
- Tanrıverdi, H. ve Paşaoğlu, S. (2014). Dönüşümcü liderlik, örgütsel adalet ve iş tatmini arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik okul öncesi öğretmenleri üzerinde bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), 274-293.
- Tatlah, I.A., Quraishi, U. ve Hussain, I. (2010). A survey study to find out the relationship between leadership styles and demographic characteristics of elementary and secondary school teachers. *Educational Research and Review*, 5(9), 655-661.
- Tavanti, M. (2008). Transactional Leadership. A. Marturano, & J. Gosling içinde, *Leadership: The Key Concepts* (s. 166-170). New York: Routledge.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. (Genişletilmiş İkinci Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Vilas-Boas, O. T., Davel, E. P. B. ve Bispo, M. de S. (2018). Leadership as cultural practice. *Revista de Administração Mackenzie*, 19(1), 2-23. doi 10.1590/1678-6971/eRAMG180076
- Yaşlıoğlu, M. (2017). Factor analysis and Validity in social sciences: Application of exploratory and confirmatory factor analyses. *Istanbul University Journal of the School of Business*, 46 (Special Issue), 74-85.
- Yiğit, S. ve Yazarken, H. (2014). Liderlik tarzı ile mesleki bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (41), 71-84.
- Yukl, G. (2002). *Leadership in organizations*. 5th edn. New Jersey, USA: Prentice Hall.

ÇEVRECİ VE FİNANSAL KAYGILARIN YEŞİL OTEL OLMA SÜRECİNDEKİ ROLÜ

Yıldırım YILDIRIM¹

<https://orcid.org/0000-0002-5851-7788>

Navruz Rabia ÖZTAŞ²

<https://orcid.org/0000-0001-5611-1963>

Özet

Yeşil otel, çevre üzerindeki zararlı etkileri en aza indirmeye çalışan, kaynakları bilinçli olarak tüketen ve çevresel duyarlılığa sahip çevre dostu oteller olarak tanımlanmaktadır. Çevreci kimliğe sahip sertifikalardan biri olan “Yeşil Anahtar” ödülünü alan otel işletmeleri üzerinde yapılan bu çalışmada, yeşil otel olma sürecinde çevreci kaygıların mı yoksa finansal kaygıların mı daha ağır bastığını öğrenmek amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni Türkiye Çevre ve Eğitim Vakfının (TURÇEV) 2023 yılında açıkladığı “Yeşil Anahtar Ödüllü” 148 otel işletmesidir. Nitel yöntemlerden biri olan mülakat (görüşme) yöntemiyle seçilen 9 işletme araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre otellerin yeşil otel olma sürecine farkındalık oluşturmak, çevreye duyarlı bir işletme olmak ama aynı zamanda rekabet avantajı elde etmek, olumlu imaj kazanmak, daha fazla müşteri çekmek gibi nedenlerle başlamışlardır. Yeşil uygulamaları daha çok mutfakta, restoranda, kat hizmetlerinde ve ulaşımında kullandıkları görülmüştür. Oteller, yeşil otel olma sürecini kısa vadede maliyetli olarak görseler de uzun vadede otele önemli miktarda enerji ve kaynak tasarrufu sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca devlet teşviklerinin, indirimlerin ve kredi imkanlarının yetersiz olduğunu, bazı otellerin çevreci olmayan ama çevreciymiş gibi görünen davranışları olduğunu, turistlerin hangi otelin gerçekten çevreci olduğunu ayırt edebildiğini ve gelecekte daha fazla otelin yeşil otel olmak zorunda kalacağını belirtmişlerdir. Yeşil otel olmak her ne kadar bugünün ayrıcalık ve rekabet avantajı sağlayan bir özelliği olsa da gelecekte, beklenen, standart bir özellik olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil otel, Yeşil anahtar, Sürdürülebilirlik, Çevre

¹Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, yildirimyildirim@duzce.edu.tr

²Bilim Uzmanı, ykl.ozt81@gmail.com

THE ROLE OF ENVIRONMENTAL AND FINANCIAL CONCERNS IN THE PROCESS OF BECOMING A GREEN HOTEL

Abstract

A green hotel is defined as an environmentally friendly hotel that strives to minimize its harmful impact on the environment, consciously consumes resources, and exhibits environmental sensitivity. This study, conducted on hotel businesses that have received the "Green Key" award, one of the certificates with an eco-friendly identity, aims to determine whether environmental concerns or financial concerns are more dominant in the process of becoming a green hotel. The research population consists of 148 hotel businesses that received the "Green Key Award" in 2023, as announced by the Turkish Foundation for Environmental Education (TÜRÇEV). The sample of the study consists of 9 businesses selected using the interview method, one of the qualitative methods. According to the research results, hotels have embarked on the process of becoming green hotels to raise awareness, be environmentally conscious businesses, but also to gain a competitive advantage, achieve a positive image, and attract more customers. Green practices were mainly observed in the kitchen, restaurant, housekeeping, and transportation. Although hotels view the process of becoming a green hotel as costly in the short term, they stated that it provides significant energy and resource savings in the long term. Additionally, they noted that government incentives, discounts, and credit opportunities are insufficient, that some hotels engage in non-environmental behaviors while appearing to be environmentally friendly, that tourists can discern which hotels are genuinely eco-friendly, and that more hotels will be forced to become green hotels in the future. While being a green hotel is a feature that provides a privilege and competitive advantage today, it is thought that in the future, it will be an expected, standard feature.

Key Words: Green hotel, Green key, Sustainability, Environment

29

GİRİŞ

Çevreci olmak giderek daha önemli hale gelmekte, turizmin sürdürülebilirliği açısından çevrenin korunması işletmelerin gündemlerinde acil konular arasına girmektedir. Turizmin çevreden bağımsız sürdürülemez oluşu, onun önemini vurgulamakta, çevre kaynaklarını kullanarak turizm faaliyetinde bulunan her işletme çevresel sorumlulukla hareket etmeye mecbur kalmaktadır. Yeşil otel olmak bir etiketten daha fazlasını ifade ederken, işletmeler bir yandan verdikleri zararı onarmakta diğer yandan bu etiketi bir reklam ve tanıtım aracı olarak kullanmaktadır. Tüketicilerin artan çevre bilinci de otelleri çevreci olmaya iten sebepler arasındadır. Tatil öncesi arama motorlarında “yeşil otel” filtrelemesi yapan misafirlere, çevreci otellere yönelirken, bu otellerde daha fazla oda ücreti ödemeye de gönüllü olabilmektedir. Seyahat acenteleri de misafirlerini çevreci bir otelde konaklatmayı istemekte, otellerden yeşil otel olduklarına dair bazı sertifikalar isteyebilmektedirler. Bu yüzden işletmeler hem çevrenin uzun vadede sürdürülebilirliği hem de ekonomik sürdürülebilirlik ve işbirliği açısından çevreci olmayı “en iyi seçenek” olarak görebilmektedirler.

Öte yandan işletmeler “greenwashing” denilen sözde çevreci uygulamalarla tüketicileri kandırmakta, daha fazla müşteri çekmek, daha yüksek pazar payı elde etmek, yeşil otel kimliğinden yararlanmak için sahte, geçici ve hevesle yapılan çevreci uygulamalar sergilemektedir. Bu durum gerçekten çevreci (yeşil) olan otel işletmelerini de olumsuz etkilemekte, yapılan yatırımların etkinliğini azaltmaktadır. Hem tüketici tarafında hem de işletme tarafında gerçekleşen bu davranışlar sürdürülebilir turizmin gelişmesine olumsuz etkiler yapmaktadır.

Bu araştırmada yeşil otel kimliğinden biri olarak görülen “yeşil anahtar” ödülünü alan otel işletmeleri ile görüşme (mülakat) gerçekleştirilmiş, yeşil otel sürecinde finansal güdülerin mi yoksa çevreci güdülerin mi daha ağır bastığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yeşil otel olmanın finansman ve maliyeti, sağladığı avantajlar ile dezavantajlar ve ileride yeşil otel olmanın turizmin geleceğini nasıl etkilediği öğrenilmeye çalışılmıştır. Başka araştırmalarda konunun nicel olarak ele alınması, yeşil (çevreci, sürdürülebilir) olma konusunda başka sertifikalara (örn. LEED sertifikası, Mavi Bayrak, Yeşil Yıldız vb.) sahip oteller, restoranlar ya da marinalar dahil edilebilir.

Araştırmanın temel konusu “yeşil otel” kavramı üzerinedir. Bu sebeple ilk olarak yeşil otel kavramı açıklanmaktadır. Ardından otellerin neden “yeşil” olmak istedikleri açıklanarak yeşil otel olmak istemenin arkasındaki itici güç ortaya konulmaktadır. Yeşil Otellerle ilgili önceki çalışmaların bir derlemesi verilerek, sonrasında müşterilerin neden yeşil otel tercih ettikleri anlatılmaktadır. Otellerin çevreci uygulamaları talebe bağlıdır ve müşterilerin giderek artan çevre bilinçleri otelleri daha yüksek düzeyde çevreci davranmaya zorlamaktadır. Bu sebeple müşterilerin neden yeşil otel tercih ettikleri açıklanmaktadır. Böylelikle çalışma kavramsal düzeyde hem talep hem de arz yönünden çevreci davranışları açıklamakta ve çevreci davranışların temel motivasyonlarını ortaya koymaktadır.

1. YEŞİL OTEL KAVRAMI

"Yeşil" terimi, konaklama sektöründe önemli ölçüde ilgi görmektedir (Chen, Sloan ve Legrand, 2009; Kim ve Han, 2010). Yeşil, sürdürülebilir, çevre dostu ve çevresel sorumlu terimlerinin birbiriyle dönüşümlü olarak kullanılması, yeşil bir konaklama işletmesini tanımlarken oldukça yaygındır (Pizam, 2009). Turizmde sürdürülebilirlik anlayışının yaygınlaşmasıyla “çevre dostu otel” kavramı önem kazanmaya başlamış, bilinçlenen

tüketiciler karşısında, 1990 yılında “yeşil” kavramı ortaya çıkmıştır (Aytekin, 2007, s.1). Yeşil kavramı, toplum ve işletmeler arasında yeşil pazarlama, eko üretim ve çevreci işletme gibi birçok anlam ve farklılık içermektedir (Polonsky, 1994). Yeşil oteller, çevre üzerindeki zararlı etkilerini en aza indirmeye çalışan çevre dostu otellerdir (Han vd., 2010). Geleneksel otellerin çevreye verdiği büyük zararlardan (örn. su, enerji ve tek kullanımlık ürünlerin aşırı tüketimi, havaya, suya ve toprağa büyük miktarlarda salınım, doğal kaynakların aşırı kullanımı) farklı olarak, yeşil oteller, çevre dostu yönergeleri aktif olarak takip eder, dinamik bir şekilde çevre yönetimi uygular ve sürdürülebilir iş stratejilerini sürekli olarak geliştirirler (Han vd., 2011; Kim ve Han, 2010). Çevre dostu oteller, kaynakların bilinçli tüketimi ve sürdürülebilir çevre anlayışı için gerekli düzenlemeler geliştiren oteller olarak tanımlanmaktadır (Yeşil Oteller Birliği, 2015). Değişen tüketici profili ile birlikte son yıllarda çevre bilinci ve duyarlılığı artış göstermiş ve çevre dostu oteller önem kazanmaya başlamıştır (Güneş, 2011). Özellikle tüketicilerin tercihlerine göre farklılık gösterebilen yeşil oteller, tüketici taleplerine uygun hizmet vermek ve memnuniyeti sağlamak aynı zamanda çevre duyarlılığına da katkıda bulunmak istemektedirler (Zeydan ve Gürbüz, 2021, s. 231). Günümüzde birçok otel işletmesi çevresel uygulamaları benimsemekte ve turistleri de konuyla alakalı bilgilendirerek onları çevreci faaliyetler konusunda bilinçlendirmektedir (Kahraman ve Türkay, 2012, s. 142-144).

31

Yeşil kavramının içeriğine bakıldığında birbirlerini tamamlayan kalkınma ve çevre olmak üzere iki olgu dikkat çekmektedir. Birbirlerine ihtiyaç duyan bu iki olgu aynı zamanda sürekli çatışma halindedir. Yaşamı devam ettirebilmek için sürekli olarak kaynak tüketimine ve çevrenin insanlara sunduğu faktörlere ihtiyaç vardır. Ama çevrenin kendisini yenilemesi giderek zorlaşmakta ve bunun yansımaları da her geçen gün daha fazla hissedilmektedir. Diğer bir sorun da üretimden kaynaklı oluşan atıkların ekosistemi zedelemesi ve bu süreç sonunda ortaya ciddi tehditler oluşturacak çevre kirliliğinin ortaya çıkmasıdır. Üretim sonrasında çevreye bırakılan atıklar bölgenin yapısını bozmakta ve büyük derecede çevresel tahribat yaratmaktadır (Kuşat, 2013, s. 4898). Otelcilik faaliyetleri her geçen yıl çevreye daha fazla zarar vermekte ve turizmin geleceğini olumsuz etkilemektedir (Akdağ vd, 2014: 259). İşletmelerin üretimdeki kontrolsüzlüğü, kaynakların bilinçsiz kullanılmasına neden olurken, hizmet sektörüne bağlı atıkların da yaşam alanlarını oldukça fazla kirlettiği söylenebilir (Atay ve Dilek, 2013). Otellerde

uygulanan çevre dostu yönetim sayesinde işletmelerin etkin kaynak kullanımının yanında ekonomik kazanç sağlayacağı (Güneş, 2011, s. 49-50) ve tüketicilere kaliteli hizmet sunumu yaparak toplumun yaşam kalitesini yükseltecekleri (Lim ve McAleer, 2005) söylenebilir.

2. YEŞİL OTEL KAVRAMIYLA İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Yeşil otel olmak sürdürülebilir anlayış temelinde kaynakların etkin ve verimli kullanılarak çevresel etkinin azaltılmasıdır. Yeşil otel ile ilgili geniş bir literatür bulunmaktadır. İlgili literatürün bir derlemesini yapmak, ileride hangi alanlarda boşluklar olduğunu ve araştırmaları ne yöne doğru yönlendirmemiz gerektiğini anlamaya yardımcı olur.

Öncel ve Şanlı (2023) turizm sektöründe ekolojik yaklaşımları ve yeşil pazarlama uygulamalarını ele almış, Bursa Mövenpick Otelinde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda otelin geri dönüşüm, enerji tasarrufu ve çevreye duyarlılık konusunda gerekli adımları attığı, sürdürülebilir turizmin gereklerini yerine getirdikleri görülmüştür. Vatan ve Poyraz (2016) “nasıl sürdürülebilir otel olunur?” sorusunu sormuş ve araştırmasının sonunda işletmelerin yatırım aşamasından başlayarak, inşaat aşamasına ve işletme aşamasına kadar her süreçte çevreci inovasyonları ve akıllı malzemeleri kullanmaları gerektiğini belirtmiştir. Süklüm (2018) yeşil otellerin maliyetler açısından bir değerlendirmesini yapmış ve yeşil otel uygulamalarının otellere maliyet avantajı sağladığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Eken ve Aksu’da (2024) yeşil sertifikaya sahip KLM otelinin kurmayı planladığı çocuk aquaparkına yönelik yeşil maliyetlerini değerlendirmiş, bunun için ürün yaşam seyri maliyet yöntemini kullanmıştır. Oğuz ve Polat (2024) “insanlar neden yeşil otele gitmek ister?” sorusunun cevabını aramış, araştırma sonucunda özgecilik değerinin, eko-anksiyetenin ve yeşil tutumun yeşil otellerde kalma niyetini olumlu etkilediğini bulmuştur. Ayrıca acentelerin ve turizm kuruluşlarının kampanyalarında insanların kendilerini çevreci olarak hissedebilecekleri faaliyetlerde bulunmaları gerektiğini önermiş, tanıtıcı, bilgilendirici faaliyetlerin yeşil otellere yönelik talebi arttırabileceği belirtilmiştir. İpar ve Aksu (2022) yeşil otellerde konaklayan turistlerin, bu otellere yönelik algılarının, çevreci davranış eğilimleri üzerine olan etkilerini araştırmıştır. Turistlerin çevreci davranış eğilimleri üzerinde, yeşil otel tercihlerine yönelik algılarının

etkisi olduğu; ayrıca çevreci davranış eğilimlerinin de turistlerin yeşil otellere yönelik davranışsal niyetlerini önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Küçük (2020) otellerde yeşil pazarlamanın oda doluluk oranlarına etkisini araştırmış ve otellerin çevreci uygulamalar sayesinde sadece kaynak tasarrufu sağlayıp, israfı azaltmadıkları aynı zamanda çevreci turistlerin otelin doluluk oranlarında artışa sebep olduğunu bulmuştur. Yani otellerin “yeşil otel” uygulamaları oda doluluk oranlarını pozitif yönde etkilemektedir. Benzer şekilde Yıldırım (2019)’da yeşil yıldız uygulamasının otel işletmeciliğine sağladığı yararları araştırmış ve çevreci sertifikaya sahip olmanın maliyet, pazarlama, müşteri memnuniyeti ve imaj konusunda önemli katkılar sunduğunu ortaya koymuştur. Topçu ve Yazıcı Ayyıldız (2024) Kuşadası’nda bulunan beş yıldızlı otellerin çevreci uygulamalarını ele almış, sonucunda ise çevre ile ilgili faaliyetlerin genellikle kalite müdürleri veya gıda mühendisleri tarafından yürütüldüğünü, çevre kirliliğine çoğunlukla bilinçsiz insanların neden olduğunu, otel içerisinde çevreci uygulamaların benimsendiğini ve bu konuda personelin eğitildiğini bulmuşlardır. Durmaz ve Güneş (2020) çevre dostu oteller ile dijital dönüşüm arasındaki ilişkiyi incelemiş, gelecekte turistlerin insan etkileşim ve müdahalelerinin düşük düzeyde olduğu, sağlığı önceleyen ve küçük konaklama tesislerine daha fazla ilgi gösterecekleri vurgulanmıştır.

33

Kutluay Tutar (2015), yeşil ekonomi, yeşil turizm bağlamında yeşillenen oteller projesini ele almış, projenin tanıtımında eksikler olduğunu, bu eksiklerin giderilmesinde STK’lar ile birlikte hareket edilmesi gerektiğini söylemiştir. Ayrıca geleceğin üç önemli sorununun su, gıda ve enerji olduğunu, bu üç sorunun hepsinin turizmle yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. Tüfek ve Çalhan (2024) konaklama sektöründe uluslararası yeşil sertifika sahipliğini Türkiye-Yunanistan bağlamında karşılaştırmış, sertifika türüne göre iki ülke arasındaki otel sayısının farklılaştığını bulmuştur.

3. OTELLER NEDEN YEŞİL OLMAK İSTER?

Turizm açısından çevre, önemli bir yere sahiptir ve bu nedenle turizm işletmelerinin çevreye karşı duyarlı olması beklenemez. Bu yüzden varlığı çevresel sürdürülebilirliğe bağlı olan turizm işletmelerinin yeşil uygulamalara karşı duyarlı olmaları oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, hizmet işletmelerinin yapacakları her türlü faaliyeti uzun vadeli çevre stratejilerine dâhil etmeleri, onlara buldukları pazarda rekabet üstünlüğü

sağlayacaktır. Otellerin “yeşil” olma konusundaki ısrarları, tüketicilerin artan çevre bilinçleri, çevreye olan duyarlılıkları ve işletmeden beklentilerinin farklılaşmasıdır. Tüketicilerin çevre bilincinin artmasından dolayı işletmeler yeşil uygulamalara yönelmekte ve bu uygulamaların uzun vadede rekabet ve maliyet avantajı getireceği bilinmektedir (Korkmaz ve Atay, 2017). Otel işletmeleri bünyelerinde ısıtma, havalandırma ve aydınlatmada tasarruf sağlayarak, havluların ve banyo malzemelerinin yeniden kullanımı, atık malzemelerin geri dönüşümü gibi uygulamalarla hem çevre konusunda bilinci arttırmakta hem de bu uygulamaların devamlılığı için öncü olmaktadır (Canpolat ve Öztürk, 2019).

Otelleri “yeşil” olmaya iten bir başka neden rekabet ortamıdır. Otellerin, rakipleri arasında üstün bir konum elde edebilmeleri onların güçlü kimliğine ve müşteriler tarafından algılanan olumlu imaja bağlıdır (Coşar, 2008, s. 46). Bu algılamalar daha fazla müşteri ve pazar payı elde etmeye, müşteri memnuniyetine, çalışanların yüksek motivasyonuna, gelir ve karlılıklarına olumlu anlamda etki edecektir. Yeşil otel kimliği de otellere sosyal olarak sorumlu, çevreye saygılı bir işletme kimliği kazandırarak, onları müşterilerin gözünde daha değerli işletmeler haline getirecektir (Ülgen ve Mirze, 2004, s. 257).

34

İşletmelerin “yeşil otel” olma niyetleri bunu bir reklam ve halkla ilişkiler aracı olarak kullanmak istemelerinden de kaynaklanabilir. Çevresel duyarlılığa sahip olan tüketiciler, çevreci faaliyet sunan işletmelerden bir ürün ve hizmet satın almaya daha isteklidirler. Otel işletmeleri de sahip oldukları “çevreci kimliği” web sitelerinde, sosyal medya hesaplarında, afişlerinde, el ilanlarında ve diğer tanıtıcı araçlarda bir reklam unsuru olarak kullanmakta, ekonomik kazanç sağlamaya yönelik amaçlar güdebilmektedir.

Çevresel zararların önlenmesi aynı zamanda bir takım çevresel maliyetleri oluşturur. Çevresel maliyetler, hizmetin her aşamasında çevrenin korunması ve doğal yaşamın sürdürülebilmesi adına katlanılan azaltma, kullanma ve zarar maliyetlerdir (Beller vd., 2012, s. 99). Azaltma maliyetleri; çevre konusunda bilinçlenmeyi amaçlayan işletmelerin çalışanlarına verdikleri eğitim ve tüketimin kontrollü yapılmasını sağlamak adına atıkların yeniden kullanımı için katlanılan maliyetlerdir. Kullanma maliyetleri ise, işletmedeki tüketim kaynaklarının kullanımıyla ortaya çıkan maliyetlerdir. Zarar maliyetleri ise, çevrenin zarar görmesi sonucunda katlanılan maliyetlerdir. Bunlara örnek

olarak; oluşan çevre kirliliği sonucunda uygulanan tazminat vb. yaptırımlar verilebilir. Bu nedenle ortaya çıkan maliyetlerin sürekli gözetilmesi ve belirlenmesi gerekmektedir (Aydın, 2012, s. 101). Çevresel maliyetlerin önlenmesine yönelik olarak yeşil oteller tarafından uygulanan faaliyetlere geri dönüşüm atıkları, düşük akışlı musluklar, havluları yeniden kullanma programları, doldurulabilir banyo malzemeleri, ışık sensörleri ve doğal havalandırma örnek gösterilebilir (Rahman ve Reynolds, 2016, s. 108). Daha önceki çalışmalarda yeşil otel konusu ele alınmış (Mesci, 2014; Aylan ve Sezgin, 2016; Korkmaz ve Atay, 2017; Sert, 2019; Çavuşoğlu ve Durmaz, 2019; Oğuz ve Büyüker İşler, 2020; Güleç ve Ünlüöner, 2022) ancak hiçbirinde yeşil otel olmanın arkasındaki temel motivasyonlar incelenmemiştir. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı otellerin yeşil (çevreci, sürdürülebilir) otel olmak istemelerinin arkasındaki nedenin finansal mı yoksa salt çevreci niyetlerle mi olduğunu araştırmasıdır.

4. MÜŞTERİLER NEDEN YEŞİL OTELLERİ TERCİH EDER?

Turistlerin işletmelerden temiz çevre, bozulmamış doğal yapı ve güzellikler gibi çevresel beklentileri bulunmaktadır (Aslanertik ve Özgen, 2007). Çevreci turistlerin belirlenmesindeki faktörlerin sosyal statü, yaşam tarzı, kişilik ve cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir gibi değişkenler olduğu bilinmektedir (Nakıboğlu, 2007, s.425). Örneğin gençlerin eğitim seviyelerinin yaşlılara göre yüksek olması ve eğitim düzeyi arttıkça yeşil ürün satın alma niyetinin de artmakta olduğu söylenebilir (Çabuk, Nakıboğlu ve Keleş, 2008, s. 97). Benzer şekilde kadınların sağlık ve bütçe konusunda daha tutucu oldukları ve erkeklere göre daha fazla yeşil ürün tüketiminde buldukları düşünülmektedir. Çevre bilincinin ve çevre hakkında duyulan endişenin de yeşil otellerde kalma niyetini etkilediği bilinmektedir. Çevresel kaygılara daha fazla sahip olan kişilerin yeşil otelde kalma niyetinin pozitif olduğu ve fazla ödemeye daha istekli hale geldikleri görülmektedir (Sert, 2019, s. 217).

Akran etkisi, yakın çevre ve sertifikaların varlığı da turistlerin yeşil otelleri tercih etmesinde etkili olan faktörlerdir (Oğuz ve Yılmaz, 2019; Ayazlar ve Gün, 2020). Bir turistin yakın çevresinin yeşil otellere yönelik tutumu ve yeşil otel tavsiyesi, onun konaklama tercihinin etkileyebilmekte, bu konuda daha fazla ödemeye olan istekliliğini arttırmaktadır (Uygun ve Özkul, 2020). Benzer şekilde otellerin çevreci belge ve

sertifikalara sahip olması birer kanıt niteliği taşımakta ve otellerin kimliği ile imajlarını pozitif etkileyerek tercih edilirlüklerini arttırmaktadır (Mayer vd., 2012, s. 2).

Yeşil otel tercih etmek, çevreci davranmak ve sorumlu görünmek kişilerin kendini iyi hissetmesini (Bolderdijk vd., 2013), ahlaki normlarla uyuşmasını (Van der Linden 2015) ve başkaları tarafından takdir edilen bir kimliğe sahip olmasını sağlar. Bu da kişinin olumlu bir benlik geliştirmesine neden olur. İnsanlar bazen çevreyi düşündükleri için değil başkalarının onları nasıl gördüklerini etkilemek için çevreci davranabilirler (Evans vd., 2013). Bencil/egoistik değerlerin ve kişisel çıkarların yönlendirdiği çevreci davranışlar, çevreye pozitif katkılar sağlayabilir. Tam aksi yönde, insanlar doğayı önemsedikleri, doğanın bize emanet olduğunu bildikleri, bu dünyanın sadece bize ait olmadığını ve bizden sonraki nesillerinde refah ve temiz bir çevrede yaşama hakları olduğuna inandıkları için çevreci (yeşil) davranabilirler. Bu seferde özgeci değerlerin yönlendirmesiyle çevreci davranışlar sergilenebilir. Her iki değer grubu da çıktı olarak çevreye en az olumsuz etkisi olan davranışlar üretir (Bamberg, Hunecke ve Blobaum, 2007).

5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Otel seçimini etkileyen faktörlere birçok çalışmada (Chu ve Choi, 2000; Belber, 2009; Emir ve Pekyaman, 2010; Jones ve Chen, 2011) değinildiği görülmektedir. Buna karşılık yeşil otel çerçevesindeki çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir (Mohamad vd., 2014). Bu yüzden yeşil otel konusunda literatürü genişletmek ve yapılan anket araştırmalarına ek olarak daha derin yorumlamaların ortaya çıkacağı nitel araştırmanın sonuçları eklenmek istenmiştir.

Mohd Noor, Shaari ve Kumar'ın (2014) çalışmasına bakıldığında otel özellikleri ile bu otellerin tercih edilme oranı arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin yeşil otel özellikleri ne kadar fazla olursa turistlerin o işletmede konaklama istekleri de o derecede yüksek olmaktadır. Başka bir çalışmada ise, yeşil otel seçimi etkileyen faktörler arasında kişisel özelliklerin yer aldığı görülmektedir. Çevresel tutum ve imaj, kişisel özelliklerin belirleyici faktörü olmaktadır. Bununla birlikte fiyat, ürün ve hizmet tanıtımı da pazarlama stratejileri içerisinde yer almaktadır (Mohamad, Arifin, Samsuri ve Munir, 2014).

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Görüşme içeriğince katılımcılara on üç adet soru sorulmuştur. Bu mülakatlar sonucunda katılımcıların yeşil otel olma konusundaki farkındalıkları, kullandıkları finansman kaynakları, yeşil otel olmanın avantajları-dezavantajları ve yeşil otel olmanın çevreci bir endişeden mi yoksa ticari bir kaygıdan mı kaynaklı olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Anakütlemiz Türkiye Çevre ve Eğitim Vakfının 2023 yılı için açıkladığı “Yeşil Anahtar Ödülü” alan tesislerden oluşmaktadır³. 148 tane olan bu tesis ile irtibata geçilmiş olup, yeşil anahtar sürecini yönetmiş ilgili kişilerle görüşme yapılmak istendiğini belirten mail gönderilmiştir. Böylece çevreci anlayışa hâkim, çevrenin önemini bilen ve işletmenin “yeşil otel” olma fikrini yöneten yöneticilerle görüşme yapılarak sorulara daha samimi ve içten yanıtlar alınmak istenmiştir. Örnekleme yapmak yerine listede yer alan yeşil anahtar ödüllü 148 işletmenin tamamına ulaşılmak hedeflenmiştir. Ancak veri toplamada yaşanan sıkıntılar, otel yöneticilerinden geri dönüş alınamaması örneklemin dokuzda kalmasına neden olmuştur. Görüşme talebine olumlu cevap vermek gönüllülük esasına dayandığı için sadece geri dönüş yapan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan otel yöneticileriyle görüşülmüştür. Bu kapsamda dokuz otelden geri dönüş alınmış ve 9 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgileri paylaşılmamış, sadece K1, K2, K3 ... şeklinde kodlanarak ifade edilmiştir. Aşağıdaki tabloda katılımcılara ait betimleyici bilgiler yer almaktadır.

³ Türkiye Çevre ve Eğitim Vakfı (TURÇEV) 2023 Yılı “Yeşil Anahtar” Ödülünü Alan Tesis Listesi [https://www.turcev.org.tr/turcevCMS_V2/files/files/2023%20YILI%20YE%C5%9E%C4%B0L%20ANAHTAR%20% C3%96D%C3%9CL%C3%9C%20ALAN%20TES%C4%B0SLER\(3\).pdf](https://www.turcev.org.tr/turcevCMS_V2/files/files/2023%20YILI%20YE%C5%9E%C4%B0L%20ANAHTAR%20% C3%96D%C3%9CL%C3%9C%20ALAN%20TES%C4%B0SLER(3).pdf)

Tablo 1. Mülakata ve Katılımcılara Ait Bilgiler

Katılımcının Adı Soyadı	Ünvan	Departman	Kaç Yıldır Bu Etiketeye Sahip Olunduğu	Mülakat Tarihi	Mülakat Süresi
K1	Kalite ve Sürdürülebilirlik Müdürü	Satın Alma	8	17.05.2024	30 dk.
K2	Genel Müdür	Yönetim	8	24.05.2024	35 dk.
K3	Teknik Servis Müdürü	Teknik Servis	13	13.05.2024	30 dk.
K4	İnsan Kaynakları Uzmanı	İnsan Kaynakları	3	08.06.2024	20 dk.
K5	Pazarlama Müdürü	Satış/Pazarlama	2	29.05.2024	45 dk.
K6	Kalite Direktörü	Satış/Pazarlama	1	27.05.2024	45 dk.
K7	Karmaşık Güvenlik Yönetici	İnsan Kaynakları	10	21.05.2024	50 dk.
K8	Kalite Müdürü	Kalite	3	26.06.2024	45 dk.
K9	Kalite Müdürü	Kalite	1	27.06.2024	25 dk.

Katılımcılara sorulan sorular yeşil otel konusunda yazılan makalelerden yararlanılarak oluşturulmuştur (Mesci, 2014; Aylan ve Sezgin, 2016; Korkmaz ve Atay, 2017; Sert, 2019; Çavuşoğlu ve Durmaz, 2019; Oğuz ve Büyüker İşler, 2020; Güleç ve Ünlüönen, 2022). Mülakat soruları temalara ayrılmış ve belirli temalar üzerinden sorular betimleyici analiz ile çözümlenmiştir.

Farkındalık

1. Yeşil Otel olmak adına faaliyetleriniz ne zaman (kaç yılında) ve nasıl başladı? Yeşil Otel sürecinizi anlatır mısınız? (Fikrin çıkış noktası, başvuru süreciniz ve hangi kuruma başvurduğunuz vs.)
2. Yeşil Otel olma fikrinizi etkileyen faktörler nelerdir? (rakipler, zorunluluk, işletme imajı, çevresel kaygı vs.)

Finansman ve Maliyet

3. Yeşil Otel olmak için hangi finansman kaynaklarına başvurduunuz? Sizce sürdürülebilirlikle ilgili mevcut destekler yeterli midir? (Banka kredileri, devlet teşvikleri). Bu desteklere ilaveten kaynak önerileriniz var mıdır? Nelerdir?
4. Yeşil Otel olmak sizce maliyetli mi? Neden? Yeşil Otel olmak sizi maliyet ve finansman anlamında korkuttu mu? Sizce bu durum yeşil otel olmanın önünde bir engel mi?

Avantajlar ve Dezavantajlar

5. Yeşil Otel kimliğine sahip olmanın avantajları nelerdir, dezavantajları nelerdir?

6. Yeşil Otel kimliğine olmak sizce turizmin geleceğini nasıl belirleyecektir? Gelecekte daha fazla otelin bu yeşil otel uygulamasına geçeceğini mi düşünüyorsunuz yoksa daha fazla otelin bu uygulamalardan vazgeçeceğini mi düşünüyorsunuz

Çevreci Endişe mi Yoksa Ticari Kaygı mı?

7. Sizin açınızdan düşündüğünüzde yeşil otel olma fikri çevresel kaygıdan mı yoksa ticari beklentiden mi doğmuştur ne düşünüyorsunuz? Yani yeşil otel olma fikri heves mi yoksa çevresel bir eylem mi, nasıl değerlendiriyorsunuz? (Bunu hem kendi oteliniz hem de genel turizm işletmeleri için değerlendiriniz)
8. Yeşil (çevreci, sürdürülebilir) uygulamaları otelin en çok hangi biriminde/hangi hizmetinde kullanıyorsunuz – öne çıkarıyorsunuz?
9. Otelde konaklayan misafirler gerçekten çevreci bir tutum sergileyen otel ile -miş gibi yapan oteli ayırt edebiliyor mu? Hangi yaş grupları, hangi milliyetten ve ne tür turistler yeşil otellere daha meyilli (daha çok tercih ediyor)
10. Yeşil olmayan ama yeşil otelmiş gibi davranan oteller en çok hangi yollara başvuruyor? Ne gibi bir yol izliyor?
11. Yeşil Otel kimliğinizi web sitenizde, afişlerinizde, duyurularınızda birer reklam aracı olarak kullanıyor musunuz? Sürdürülebilir çevreci kimliğinizi yeni müşteriler çekmek, pazar payınızı genişletmek için birer strateji aracı olarak kullanıyor musunuz?
12. İşletmenizin çalışanları için çevre /yeşil otel olma fikri hakkında bilgilendirme programları, eğitimler, seminerler düzenliyor musunuz?
13. Türkiye için genel bir değerlendirme yapsanız bu kavram (yeşil otel olma fikri) bir heves mi yoksa giderek artan bir şekilde uygulanmaya başlanan bir gerçeklik mi?

7. BULGULAR

İlk soru yeşil otel fikrinin nasıl başladığı ve ne zaman ortaya çıktığı ile ilgiliydi. Katılımcılara bu sürecin nasıl başladığı sorulmuş ve fikrin çıkış noktası öğrenilmeye çalışılmıştır. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde otelleri bu fikre iten temel nedenlerin yoğun rekabet ortamı, farkındalık oluşturmak ve çevreye duyarlı bir işletme olmak olduğu anlaşılmıştır. Yoğun rekabet, işletmeleri farklı olmaya, farklı davranmaya yöneltmekte, müşterilerin ihtiyaçlarını karşılarken bir taraftan çevreye karşı duyarlı

olmaya öte yandan bu konuda farkındalık oluşturmaya sevketmektedir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K3. ... bu süreçte temel amacımız, sektörde çevresel farkındalık yaratmak ve daha temiz bir dünya için çaba göstermektir. Önemli olan nokta, sadece belge almak değil, sürekli olarak çevresel performansımızı iyileştirmek ve çevresel etkilerimizi azaltmak için çaba göstermektir

K7. ... işletmemiz adına farkındalık yaratmak, güçlü bir kurum politikası kazanmak, rakiplere karşı rekabet üstünlüğü elde edebilmek ve olumlu imaj yakalamak, tüketici taleplerini karşılarken bunu en az maliyet ile yapmak ve devletin sağladığı enerji indiriminden faydalanmak gibi nedenlerle ortaya çıktı

İkinci soru yeşil otel olma fikrini etkileyen faktörlerin neler olduğunu öğrenmeye yönelikti. Bu soruyu sormaktaki temel neden aslında sonraki sorulara zemin hazırlamak ve bu faktörler içerisinde ekonomik nedenlerin mi yoksa çevreci nedenlerin mi ağır bastığını öğrenmektir. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde 5 kişi yeşil otel olma fikrinin daha çok çevresel kaygı güdülenerek ortaya çıktığını belirtirken, 4 kişi ise hem sektörde iyi bir işletme imajına sahip olmak hem de çevresel kaygı güdülmesi sebebiyle bu fikre sıcak baktıklarını söylemişlerdir. Böylece yarı yarıya görüşlerde bir ayrışma gözlenmiştir. Katılımcıların yarısı çevreci kaygıların ağır bastığını söylerken, yarısı işletme imajı, reklam, halkla ilişkiler gibi daha çok işletmeye avantaj kazandıracak çevre dışı faktörlere dikkat çekmiştir. Katılımcıların görüşleri şöyledir:

K2. ... ilk amacımız örnek bir işletme olup, tasarruf ve doğaya saygı konularında çevre iştiraklerimizi ve ekibimizi de bu konularda motive etmek oldu.

K5. ... yeşil otel olma fikrimizi etkileyen faktörler arasında en önemli unsur çevreye olan duyarlılığımız ve sürdürülebilirlik konusundaki kararlılığımızdır. İşletme olarak, çevresel kaygılarımızı ve doğal kaynakların korunmasına olan bağlılığımızı işletme faaliyetlerimizin merkezine koyuyoruz.

K7. ... rakipler karşısında daha başarılı bir imaj yansıtmak, tur operatörleri ve seyahat acenteleri tarafından tercih edilme, maliyetleri azaltırken aynı zamanda müşteri memnuniyeti sağlayabilmek gibi maddeleri de tercih sebeplerine ekleyebiliriz.

Üçüncü soruda yeşil otel olmak için hangi finansman kaynaklarına başvurulduğu ve sürdürülebilirlikle ilgili finansman kaynaklarının yeterli olup olmadığını öğrenmek amaçlanmıştır. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde 6 kişi sağlanan devlet teşviklerinin yetersiz olduğunu düşünürken, 2 kişi bu teşviklerin yeterli olup finansman kaynaklarında kullanıldığını, 1 kişi ise çok yüksek teşviklere gerek duyulmadığını

belirtmiştir. Oteller bir yandan kendi öz kaynaklarını kullanırken, diğer yandan devletin sağladığı teşvik ve indirimlerden, kredi imkanlarından yararlanmaktadır. Katılımcıların çoğu bu teşvik ve indirimler ile finansman kaynaklarının yetersiz olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K3. ... yeşil otel olma konusunda herhangi bir finansman kaynağına başvuru yapılmamıştır. Kendi öz kaynaklarımızla ilerleme sağlanmıştır. İlk yıllarda Enerji bakanlığının elektrik teşvikleri vardı sonrasında kaldırıldı. Maalesef şu an hiçbir teşvik alınmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye genelinde işletmelere daha fazla elektrik, su ve doğalgaz teşvikleri sağlanmalıdır.

K6. ... daha fazla özel sektör yatırımının ve uluslararası fonların bu alana yönlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Özellikle enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji projeleri için daha fazla teşvik sağlanabilir, sağlanmalı

Dördüncü soruda yeşil otel olmanın maliyetli olup olmadığı sorulmuş, ortaya çıkan maliyetlerin yeşil otel olmayı engelleyici bir unsur olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde 9 katılımcının tamamı başlangıçta maliyetli gibi gözükse de uzun vadede önemli tasarruflar elde edileceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K4. ... başlangıçta yeşil otel olmak ve seçilen yeni ürünleri sürdürülebilirlik kapsamında seçmek ekstra maliyetli oldu, ancak uzun vadede enerji ve su tasarrufu gibi sürdürülebilir uygulamalar sayesinde önemli ölçüde tasarruf sağladık.

K6. ... yeşil otel olmak başlangıçta maliyetli olabilir çünkü enerji verimliliği sağlayan teknolojiler ve çevre dostu malzemeler genellikle daha yüksek maliyetlidir. Ancak uzun vadede, enerji ve su tasarrufu sayesinde işletme maliyetlerinde önemli düşüşler yaşanır. Başlangıçtaki maliyetler ve finansman ihtiyacı bazı işletmeler için engel teşkil edebilir, ancak uzun vadeli kazançlar ve çevresel katkılar göz önünde bulundurulduğunda bu yatırımların oldukça değerli olduğunu düşünüyorum.

Beşinci soruda yeşil otel olmanın işletmelere ne gibi avantajlar sağladığı ve dezavantajlar yarattığıdır. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde bütün katılımcılar marka imajına olumlu katkı, çevre bilinci olan turistlerin tercihi olmak, su ve enerji verimliliği sağlamak, çalışanların bilinçlenmesi ve ekonomik katkı gibi avantajları sıralarken, dezavantajlar konusunda sadece 1 katılımcı ürün ve hizmet tasarrufuna gidilmesinin misafir tarafından şikâyet konusu edilebildiğini söylemiştir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K1. ...avantaj olarak marka duyarlılığı, çevre koruma, ekonomik katkı, çalışan bilinçlendirme gibi katkıları olmaktadır. Bununla birlikte misafirlerin bu uygulamalara tepkisi olabilmektedir. Örneğin kahvaltıda

çeşitliliğin azaltılması, odalardan kırtasiye malzemelerinin kaldırılması misafir tarafından hizmet eksikliği gibi algulanabilmektedir.

K2. ... doğaya ve çevreye duyarlı misafirlerimiz otel tercihlerinde yeşil otel kriterlerini ön planda tutmakta ve bu sebeple yeşil otelleri tercih edebilmektedir. Kaynakların verimli kullanılması konusunda misafirlerimizden de destek alıyoruz. Bir örnekle açıklamak gerekirse; bir günden fazla konaklayan misafirlerin çarşaf, nevresim yıkama programlarını önceden günlük yaparken, yeşil otel programıyla birlikte bu tercihi misafirlerimize bıraktık. Talep etmeleri durumunda değişim yapıyoruz. Konuyla ilgili odalara bilgilendirme kartı bıraktık. Bu uygulamada su, deterjan ve elektrik konularında ciddi tasarruf sağlamakta ve misafirlerimizden konuyla ilgili olumlu geribildirimler almaktayız. Bugüne kadar herhangi bir dezavantajı olmadı.

K5. ... en büyük avantajı rakipler arasında farklılığı sağlamak ve uluslararası acentaların misafir ağırlama konusunda belgeli otellerin seçimine özen göstermeleridir. Dezavantajı olduğunu düşünmüyorum

Altıncı soruda katılımcılara yeşil otel olmanın turizmin geleceğini nasıl belirleyeceği, ileride bu uygulamaları daha fazla otelin mi yoksa daha az otelin mi uygulayacağıdır. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların tamamı yeşil otellerin gelecekte daha da artacağını ve çevresel farkındalığa daha çok önem verileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılar gelecekte gerek tüketici talepleriyle gerekse turizmde sürdürülebilirlik baskısıyla daha fazla otelin bu uygulamaları bünyelerinde gerçekleştireceğini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili cevaplar şu şekildedir:

K2. ...yeşil otel kimliği gelecek nesillere daha temiz bir çevre ve kaynak bırakmak adına çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Her geçen gün tüketimin arttığı dünyada turizm açısından bu uygulamanın zorunlu hale getirilmesini destekliyoruz.

K4. ... gelecekte turizmde daha fazla otel yeşil uygulamaları benimseyecek. Çevre dostu politikalar, işletmelerin gösterdiği hassasiyet turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak için kritik öneme sahip olacak.

K6. ...gelecekte Türkiye' de daha fazla otelin yeşil otel uygulamalarına geçeceğini düşünüyorum. Çevresel farkındalığın artması ve tüketici tercihlerinin sürdürülebilirlik yönünde değişmesi bu trendi desteklemektedir. Yeşil otel uygulamaları, turizmin geleceğinde önemli bir rol oynayacak ve çevre dostu turizm anlayışı giderek yaygınlaşacaktır.

K8. ...yeşil otel olmak turizmde ekstra aranan özelliklerden olacağı için, yeşil olmayan otellerin artık bu konuda duyarlı olmak zorunda olacağını düşünüyoruz. Global olarak enerjinin ve çevrenin sürdürülebilirliği konusu bu denli revaçta bir konu olması sebebiyle yeşil otel olmak kaçınılmaz hale gelecektir.

Yedinci soruda katılımcılara yeşil otel olma fikrinin heves mi yoksa çevresel bir eylem mi olduğu sorulmuş, yeşil otel olurken çevreci kaygıları mı yoksa ekonomik getirileri mi ön planda tuttıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde

6 kişi yeşil otel olma fikrinin tamamen çevresel endişelerden kaynaklı oluştuğunu belirtirken, 3 kişi hem çevresel kaygıdan hem de ticari beklentilerden sebeple oluştuğunu söylemişlerdir. Böylece katılımcıların çoğu, yeşil otel olma sürecinde çevresel endişenin ağır bastığını ifade etmiştir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K2. ... kesinlikle çevre bilinci ve çevresel eylem olduğunu ifade edebiliriz. Zorunluluk ya da heves olarak bakılmaması gerektiğini düşünüyoruz. Gün geçtikçe farklı sektörlerinde sürdürülebilirlik ve çevresel alanda önemli adımlar attığını görmekte önemli.

K4. ... gelecekte turizmde daha fazla otel yeşil uygulamaları benimseyecek. Çevre dostu politikalar, işletmelerin gösterdiği hassasiyet turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak için kritik öneme sahip olacak.

K8. ... öncelikle imaj beklentisi ve atık azaltılmasının işletmeye olan katkısına fayda sağlayacağı düşünülürse, ticari kaygıdan yola çıkılmış ve buna çevresel kaygıyı da ekleyerek çifte yarar sağlayan bir durum olarak görüldüğünü düşünmekteyiz.

Sekizinci soruda yeşil (çevreci, sürdürülebilir) uygulamaları otelin hangi biriminde daha çok uyguladıkları sorulmuştur. Bu soruda yeşil uygulamaların kısmi olarak mı yoksa otelin bütününe yayılmış entegre bir uygulamamı olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların tamamı özellikle odalardaki temizlik malzemelerini, atık yönetimini, ulaşım olanaklarını ve geri dönüşüm sistemlerini örnek verirken içlerinden 1 katılımcı bu uygulamalara ek olarak güneş enerjisi sistemini kullandıklarını belirtmiştir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K1. ...sürdürülebilir uygulamaları her otel faaliyeti içerisinde değerlendiriyoruz. Misafirin konaklamasındaki ulaşım araçlarından oda içi eko sertifikalı ürünlere, atık yönetimine, geri dönüşüme, personel eğitimine, yerel satın almaya, bütüncül bir yaklaşımla çalışmaları ön plana çıkarıyoruz. Ayrıca sosyal medyada bunları paylaşmaktayız.

K2. ...sürdürülebilir uygulamaları her alanda kullanmaya ve genişletmeye çalışıyoruz. Örneklendirecek olursak; odalarda talep üzerine çarşaf değişim uygulamamız var, restoranda tek kullanımlık ya da plastik ürünleri tamamen kaldırdık, personel yemekhanelerinde karton bardak yerine cam bardak kullanımı yapıyoruz. Misafirlerimizi araç kullanımı yerine toplu taşıma tercih etmeleri konusunda teşvik ediyor ve bilgilendiriyoruz. Basılı menü, broşür vb. uygulamalar yerine teknolojik olan uygulamalara geçiş yaptık (Lobide kiosk cihazından reklam yayınlama, QR menü sistemine geçiş gibi) Mutfak ve diğer bölümlerdeki tüm atıklarımızı ayrıştırıp geri dönüşümle kazandırıyoruz. Kullandığımız tüm kırtasiye ürünleri zarf, A4 kâğıt gibi ürünler tamamen geri dönüştürülebilir türden tercih edilmektedir. Tüm aydınlatma sisteminde tasarruflu lambalar kullanılmaktadır.

K5. ... yeşil ve sürdürülebilir uygulamaları otelimizin tüm alanlarında kullanmaktayız. Ancak, attığımız en büyük adım kendi güneş enerjisi

santralimizi kurmamız olmuştur. Bu girişim, çevresel sorumluluğumuzun ve sürdürülebilirlik konusundaki kararlılığımızın en somut örneğidir. Güneş enerjisi santralimiz, otelimizin enerji ihtiyacının tamamını karşılayarak karbon ayak izimizi önemli ölçüde azaltmamıza olanak tanımaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yaparak, fosil yakıt kullanımını minimize ediyor ve çevreye olan etkilerimizi azaltıyoruz. Bu sayede, enerji tüketimimizi sürdürülebilir bir şekilde yöneterek çevreye olan bağlılığımızı gösteriyoruz.

Dokuzuncu soruda otelde konaklayan misafirlerin çevreci oteller ile çevreci olmayan işletmeleri ayırt edip edemedikleri ve hangi tüketici profillerinin yeşil otellere daha çok eğilimli olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde, 8 katılımcı misafirlerin çevreci otelleri ayırt edebildiğini, özellikle Avrupa'dan gelen misafirlerin yeşil otelleri tercih ettiklerini belirtirken, 1 katılımcı da misafirlere daha çok tur operatörlerinin gruplarını götürecekleri otel konusunda seçici davrandığını belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K3. ... acenteler genelde gruplarını getirecekleri otellerde çevrecilik konusunda seçici olmaktadır. Yaş gurubu olarak 50 üstü diyebilirim. Avrupa ülkeleri ve uzak doğu grupları yeşil otelleri daha çok tercih etmektedirler.

K5. ...otelde konaklayan misafirler, gerçekten çevreci bir tutum sergileyen otelleri ayırt edebilme yeteneğine sahiptir. Genç yetişkinler (25-40 yaş) ve emekliler (60+ yaş), özellikle çevre bilinci yüksek gruplardır. Avrupalı turistler, özellikle İskandinav ülkeleri ve Almanya gibi çevre duyarlılığı yüksek ülkelerden gelenler, yeşil otelleri tercih etmeye daha meyillidir.

K7. ... genelde Avrupa'dan gelen turistler, tesislerin uygulamalarının kolaylıkla farkına varabilmekte, bu konuya yönelik olumlu ya da olumsuz fikirlerini paylaşmaktan çekinmemekte ve bu konuda aldatma yapan uygulamaları rahat bir şekilde ayırt edebilmektedirler.

Onuncu soruda yeşil olmayan ancak yeşil otelmiş gibi yapan otellerin hangi yollara başvurdukları sorulmuştur. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların tamamı birçok otelin kendilerini yeşil otelmiş gibi gösterecekleri sahte sertifika ve sembolik uygulamaları kullandıklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili katılımcı görüşleri şu şekildedir:

K2. ... bu tür oteller genellikle sertifika programlarında belirtilen kriterleri denetim sürecinde tamamlayıp, takip ve sürdürülebilirlik konularında kararlılık göstermemektedir. Fakat bu durum habersiz denetimlerle önlenmektedir.

K5. ... yeşil olmayan oteller genellikle "yeşil yıkama" adı verilen bir taktik kullanarak, gerçek çevreci uygulamaları olmadığı halde çevreci gibi görünmeye çalışırlar. Bu taktikleri arasında sahte veya itibarsız yeşil

sertifika kullanma, yeşil renkler ve doğal unsurların kullanımıyla yapılan pazarlama ve reklamlar, basit çevre dostu uygulamaları öne çıkararak çevreci bir imaj oluşturma ve çevre skandallarında itibar yönetimi amaçlı çevrecilik imajı yaratma gibi yöntemler bulunur. Bu taktikler, aslında gerçek çevresel çabalar yerine yüzeysel ve geçici çözümlerle çevrecilik görüntüsü vermeye çalıştıklarını gösterir.

K6. ... yeşil olmayan ama yeşil otelmiş gibi davranan oteller genellikle sembolik çevre dostu uygulamalarla sınırlı kalmakta ve gerçek sürdürülebilirlik çabalarına yatırım yapmamaktadır. Bu oteller, yalnızca birkaç yeşil uygulama gösterip pazarlama stratejileriyle bu imajı yaratmaya çalışmaktadır.

On birinci soruda işletmelerin yeşil otel kimliğine hangi reklam ve tanıtım araçlarında yer verdikleri ve sürdürülebilir pazar payını genişletmek için hangi stratejileri izledikleri sorulmuştur. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde, katılımcıların tamamı yeşil otel kimliklerini web sitelerinde duyurduklarını belirtmiş olup, içlerinden 1 kişi, sürdürülebilirlik stratejilerini sadece pazar payını artırmak ve müşteri çekmek amacıyla yürüttüklerini; 1 diğer kişi ise, stratejilerini yalnızca pazar payı artırmak için değil, aynı zamanda misafirlerini de bu uygulamalara dâhil etmek istedikleri için yürüttüklerini belirtmiştir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K1. ... Booking.com, Tripadvisor ve yıllık şirket anlaşmalarında sürdürülebilirlik sertifikası zorunlu olarak aranmaktadır. Bu nedenle otel web sitesinde sürdürülebilirlik raporu yayınlanmaktadır, GSTC belgesi tüm paydaşlara duyurulmaktadır ve otel içerisinde sertifika dijital ekranlarda sürekli gösterilmektedir.

45

K5. ... yeşil otel kimliğimizi web sitemizde, duyurularımızda ve sosyal medya hesaplarımızda kullanıyoruz. Ancak, bunu sadece yeni müşteriler çekmek veya pazar payını genişletmek için bir strateji değil, aynı zamanda misafirlerimizi de içerisinde olduğumuz hareketliliğe dâhil etmek amacıyla kullanıyoruz. Çünkü biz, çevreye duyarlılık ve sürdürülebilirlik konusundaki çabalarımızı sadece bir imaj oluşturmak için değil, gerçek anlamda geleceğe daha iyi bir dünya bırakmak için bir sorumluluk olarak görüyoruz. Misafirlerimizi bu konuda bilgilendirerek ve onları çevreci uygulamalara katılmaya teşvik ederek, birlikte daha büyük bir etki yaratmayı hedefliyoruz. İnaniyoruz ki, attığımız her adım ve misafirlerimizi teşvik ettiğimiz her çevreci davranış, geleceğe daha parlak bir dünya bırakmamızı sağlayacaktır.

K7. ... evet, bu konudaki her kazanımımızı her türlü reklam vasıtasında ve her fırsatta kullanıyoruz. Misafirleri memnun etmeye ve çevrenin zarar görmemesine odaklanmış, toplum değerlerine yönelik çalışarak, minimum maliyetli mal veya hizmet sunulmasını sağlayacak ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlara da dikkat ederek sürdürülebilir pazarlama anlayışını bir pazarlama stratejisi olarak kullanıyoruz, kullanacağız.

K9. ...elbette kullanıyoruz, çoğu acente satışta bu bilgileri bizden talep ediyor ve yeşil otel filtrelemesi yaparak otel arayan misafirler mevcut, bu konuda özellikle booking çalışmaları çok fazla sayıda.

On ikinci soruda katılımcılara işletmelerin çalışanları için yeşil otel konusunda gerekli eğitim ve seminerleri düzenleyip düzenlemedikleri ve yeşil otel sürecine çalışanları da dahil edip etmedikleri sorulmuştur. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların tamamı çalışanlarda çevre farkındalığını artırmak ve yeşil otel kimliğini güçlendirmek amacıyla gerek işletme müdürleri gerekse ilgili şirketlerle birlikte eğitim ve seminer programları gerçekleştirdiklerini ve her fırsatta otel çalışanlarını çevrecilik konusunda eğittiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K1. ... yıllık eğitim planı içerisinde %25-30 kısmı sürdürülebilirlik başlıklarına ayrılmıştır. Çevre farkındalığı, enerji verimliliği, atık yönetimi, gıda koruma gibi başlıklar düzenli olarak tüm ekiplere ve ilgili departmanlara ayrı ayrı verilmektedir.

K2. ... eğitim programında belirlenen tarihlerde seminerler düzenlenmektedir. Gerek birim müdürleri gerekse anlaşmalı olduğumuz çevre firmasının yetkilendirilmiş mühendisleri ve iş güvenliği firmaları tarafından eğitim verilmektedir.

K7. ... bu konuyla ilgili olarak bir çevre danışmanlık şirketinden hizmet alıyor ve bu eğitimleri birlikte düzenliyoruz.

K8. ... evet gerekli eğitimler verilmektedir. Eğitimlerimiz her sezon içerisinde personel sirkülasyon oranına göre sürekli tekrarlanmaktadır.

On üçüncü ve son soruda katılımcıların genel bir değerlendirme yapmaları istenmiş ve çevreci (yeşil) uygulamaların bir heves mi yoksa artık uygulanması zorunlu olan bir gerçeklik mi olduğunu söylemeleri istenmiştir. Cevaplara genel olarak bakıldığında 8 kişi yeşil otel olmanın tamamen bir zorunluluğa ve bir gerçekliğe dayandığını vurgularken, 1 kişi bu durumun hem gerçeklik hem de hevesten kaynaklandığını söylemiştir. Katılımcıların neredeyse tamamı yeşil otel olmanın artık hem müşteriler tarafından aranan bir özellik olduğunu hem de turizmin sürdürülebilirliği bakımından bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır. Görüşler şu şekildedir:

K2. ... geniş bir coğrafyadan söz ettiğimiz için mevcut zamanda iki durumunda geçerli olduğunu kabul edebiliriz fakat ilerleyen zamanda birçok tesisin bu kavramı benimseyeceğine inanıyoruz.

K5. ... bence Türkiye'de yeşil otel olma fikri giderek artan bir şekilde uygulanmaya başlanan bir gerçeklik olarak görülmektedir. Son yıllarda çevresel sorumluluk anlayışının ve sürdürülebilirlik bilincinin artmasıyla birlikte, otel sektöründe de yeşil otel olma çabaları hızla yaygınlaşmaktadır. Çevre dostu uygulamaları benimseyen oteller, enerji tasarrufu, su yönetimi, atık azaltımı ve geri dönüşüm gibi konularda çaba göstererek hem çevreye katkı sağlamakta hem de misafirlerinin çevre bilincine hitap etmektedir. Bu nedenle, yeşil otel olma fikri Türkiye'de artan bir gerçeklik haline gelmiştir.

K7. ... internet kullanımının da giderek artmasıyla birlikte işletmelerin web siteleri de yaygınlaşmıştır. Tüketiciler bu sayede işletmenin sunduğu çevreci hizmetlerin her aşamasına web sitelerindeki tanıtımlar yoluyla ulaşabilmektedir. Tüketiciler taleplerine uygun bilgilere bu sayede daha hızlı erişebilmektedirler. Bu gerçekler ışığında yeşil uygulamalara olan ilginin artarak devam edeceğini değerlendirebiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Oteller yeşil olma sürecine farkındalık oluşturmak, çevreye duyarlı bir işletme olmak ama aynı zamanda yoğun rekabet ortamında farklılaşmak için başlamışlardır. Dolayısıyla otelleri yeşil (çevreci, sürdürülebilir) olmaya iten nedenler arasında hem çevreci hem de rekabetçi faktörlerin olduğu söylenebilir. İşletmeler çevreci davrandıklarında bunu reklam ve tanıtım araçlarıyla duyurmakta, yeşil turistleri kendilerine çekmekte, iyi bir işletme imajı oluşturmak istemektedirler. Bu da çevreci amaçların yanında ticari, ekonomik, finansal getirileri önemsediklerini gösterir. Araştırmanın bu sonucu Oğuz ve Büyüker İşler (2020) ile Korkmaz ve Atay'ın (2016) çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Korkmaz ve Atay'ın (2019) çalışmasında otel işletmelerinde uygulanan yeşil pazarlamanın kurum itibarını arttırdığı ve rekabet avantajı sağladığı belirlenmiştir.

47

Otellerin yeşil otel olma sürecinde katlandıkları bazı başlangıç maliyetleri vardır. Sürdürülebilir anlayışın otel bünyesinde uygulanması için bazı büyük yatırımların yapılması gerekmektedir. Kısa vadede maliyetli gibi görünen bu yatırımların uzun vadede otele önemli miktarda enerji ve kaynak tasarrufu sağladığı belirlenmiştir. Araştırmamızın bu sonucu Mesci (2019) ile paralellik göstermektedir. Mesci (2019) çevreci otellerin bu anlayış sayesinde hem kaynaklarını etkin kullandığı hem de büyük oranda tasarruf sağladıkları belirtilmektedir. Yeşil otel olmaya yönelik yatırımlar için oteller devlet teşviklerinden, indirimlerden ve kredi imkanlarından yararlanmaktadır. Ancak bu teşviklerin ve özendirici unsurların yetersizliği otellerin çevreci olma süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Ayrıca yeşil otel olmanın bazı finansal ve ekonomik getirileri de bulunmaktadır. Örneğin yeşil (çevreci, sürdürülebilir) otel olmanın, otelin imajını güçlendirdiği, daha fazla turisti otele çektiği, acentelerin yeşil otellerle daha fazla iş birliği yapmaya gönüllü olduğu, rakipler arasında farklılaşma sağladığı, rekabet üstünlüğü oluşturduğu söylenebilir.

Böylece işletmenin rekabet gücüne olumlu katkılar yaparak çevrenin ekolojik sürdürülebilirliği kadar işletmenin de ekonomik sürdürülebilirliğini sağladığı söylenebilir. Gelecekte de daha fazla otelin çevreci otel olmaya başlayacağı, tüketici baskısı, taleplerin çeşitliliği, çevre bilincinin artması, çevresel kaynakların azalması gibi zorlayıcı sebeplerle artan oranda otelin yeşil olmaya geçiş yapacağı iddia edilmektedir. Oğuz ve Büyüker İşler (2020)'de tüketicilerin çevre dostu otellere yönelik düşünceleri ile kalma niyetleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Yani tüketiciler çevre dostu otellere giderek daha fazla ilgi göstermekte bu da onların bu otellerde kalma niyetlerini olumlu etkilemektedir. Dolayısıyla yeşil otel olmak bugünün ayrıcalıklı, farklılık oluşturan özelliğinin gelecekte beklenen, standart bir özellik haline geleceği düşünülmektedir.

Yeşil otel olmanın yukarıda sayılan finansal getirilerinden ötürü (imaj, reklam-tanıtım, pozitif algı vs.) otel işletmeleri yeşil otel olmaya daha hevesli olabilir. Belki de geçici bazı çevreci uygulamalar ve sahte sertifikalarla tüketicileri kandırma yolunu seçmiş olabilirler. Ancak turizmin çevre ile olan sıkı ilişkisi ve çevreye olan bağlılığı bu davranışların sürdürülemez olduğunu göstermektedir. Turizmin sürdürülebilirliği açısından turizm faaliyetleri sırasında çevrenin en az düzeyde olumsuz etkilenmesi veya hiç olumsuz etkilenmemesi gerekmektedir. Bunun farkında olan otel işletmeleri “yeşil otel” olmayı bir heves olarak değil çevreci bir eylem olarak görmekte, çevresel sorumluluklarını hakkıyla yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Aksi yönde davranan işletmelerin ileride hem hukuki hem de ticari yönden zorlanacağını düşünmektedirler. Elbette ki çevreci işletmeler, bu özelliklerini web sitelerinde, sosyal medya hesaplarında duyurabilirler, tanıtımlarını yapabilirler. Çünkü otele gelecek olan çevre bilinçli misafirlerde internette arama yaparken “yeşil otel” araması gerçekleştirmekte ve çevreci olan işletmeleri tercih etmektedirler. Ayrıca acentelerde çevreci olan otellerde misafirlerini konaklatmayı istemektedirler. Bu durumda yeşil otellerin hangi çevreci faaliyetlerde bulunduğunu duyurması, reklamını yapması sorun teşkil etmemektedir. Esas sorun “yeşil yıkama” denilen ve tüketicinin gözünü boyayan aldatıcı uygulamalardır. Nitekim bu araştırmanın sonuçları da bu yönde çıkmıştır. Araştırmaya katılan oteller çevreci faaliyetlerinin reklamını yaptıkları ancak reklam için çevreci otel olmayı seçmediklerini belirtmişlerdir. Araştırmamızın sonucuyla paralel olarak Akdağ

vd. (2014)'de çevreci sertifikaların oteller tarafından gelir getirici sertifikalar olarak değil sürdürülebilirliği sağlayan araçlar olarak görüldüğü belirlenmiştir.

Çevreci uygulamaların otelin hangi biriminde, nerelerde uygulandığı önemli bir konudur. Otelin tamamının çevreci anlayışa entegre edilmesi, bu anlayışın bir felsefe olarak kurum kültürüne yerleşmesi uygulamaların kalıcılığı açısından önemlidir. Oteller yeşil uygulamaları kat hizmetlerinde (havlu ve çarşaf değişimi, oda temizliği, oda malzemelerinin yeniden kullanımı vs.), restoranda (dijital menüler, atık yönetimi, sıfır atık uygulaması vs.), ulaşım hizmetleri (toplu taşıma kullanımı ile karbon ayak izinin azaltımı) ve geri dönüşüm sistemlerinde uygulamaktadırlar. Böylece otelin her biriminde çevreci uygulamalar yayımlacı bir politikayla yerleşik olarak tatbik edilmektedir. Bu da işletmelerin yeşil olma fikrini bir heves değil, çevresel bir eylem olarak gördüklerini ispat etmektedir. Çalışanların ve otel yöneticilerinin de çevreci uygulamalar konusunda bilinçli olması, misafirlerini yönlendirmesi ve yapılan faaliyetlere otelde konaklayan misafirleri de dahil etmesi son derece önemlidir. Bu konuda otelin çalışanlarını yaşam boyu öğrenim felsefesiyle eğitmesi, hizmet içi ve hizmet dışı eğitimlere tabi tutması, kongre, konferans ve seminerlere göndermesi çevreci faaliyetlerin devamlılığını sağlamaktadır.

49

Tüketicilerin artan çevre bilinçleri bu konudaki otelleri de son derece keskin bir şekilde ayırt edebilmelerini sağlamaktadır. İnternet ve çevrimiçi arama olanaklarının sayesinde de turistler tatil öncesi oteller konusunda bilgi aramakta, onları özelliklerine göre filtreleyebilmekte, istedikleri çevreci (yeşil) otelleri listeleyebilmektedir. Bu bakımdan otele gelen misafirler ve tüketicilerde yeşil otellerin ayırt edici özelliklerini kolayca fark edebilmektedirler. Özellikle Avrupa'dan gelen misafirlerin, yüksek eğitim düzeyine sahip kişilerin ve 65+ yaş üstü bireylerin çevreci eğilimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. Buna rağmen Chan (2014), önceki yeşil pazarlama ile ilgili çalışmalarını gözden geçirmiş ve otel misafirlerinin yeşil otel özelliklerini değerlendirme konusunda bir literatür boşluğu olduğunu belirtmiştir. Çünkü otel yöneticilerinin müşterilerin hangi yeşil uygulamaları gerçekten dikkate aldığını öğrenmeleri, çevre dostu müşterileri hedefleyen bir niş pazara girmeleri açısından önem taşımaktadır.

Genel bir değerlendirme yapmak istendiğinde yeşil otel olmak her ne kadar rekabet üstünlüğü sağlasa da gelecekte kaynakların varlığının devamlılığı açısından daha büyük öneme ve üstünlüğe sahiptir. Turizmin çevre ile olan yakın ilişkisi ve turizmin çevreden

bağımsız sürdürülemezliği çevreyi korumayı bir zorunluluk haline getirmektedir. Otel işletmelerinde bu konudaki artan farkındalığı göze çarpmaktadır. Oteller yeşil otel olma düşüncesine çevreci kaygılardan ötürü sahip olmakta ve aldıkları sertifikaların ötesinde uygulamaların kalıcılığı için çalışmaktadırlar.

Gelecekteki araştırmalar yeşil otellere yönelik sertifika programlarının verimliliği, bu sertifikaların otele sağladığı faydaları, müşteri memnuniyetine, müşteri sadakatine ve ziyaret etme niyetine yönelik etkileri nicel olarak araştırabilir. Müşteri sadakati, müşteri bağlılığı, müşteri memnuniyeti, algı, niyet-tutum gibi değişkenlere yönelik ölçeklerden faydalanarak araştırmalar gerçekleştirilebilir. Ayrıca otelleri yeşil otel olmaya iten motivasyonlar çevreci davranışlara yönelik teoriler temelinde incelenebilir. Örneğin, S-O-R Teorisi, Planlı Davranış Teorisi, B.F. Skinner'ın GÜDÜ-YARGI Teorisi, Değer-İnanç-Norm Teorisi, Norm Aktivasyon Teorisi, Sosyal Kimlik Teorisi gibi teorilerle temellendirilerek yeşil otel davranışları açıklanabilir.

Getirilecek bir başka öneri de gelecekteki çalışmaların yeşil (çevreci, sürdürülebilir) olma konusunda başka sertifikalara (örn. LEED sertifikası, Mavi Bayrak, Yeşil Yıldız vb.) sahip oteller, restoranlar ya da marinalar üzerinde yapılmasıdır.

KAYNAKÇA

- Akdağ, G., Güler, O., Demirtaş, O., Dalgıç, A. ve Yeşilyurt, C. (2014). Turizm ve çevre ilişkisi: Türkiye'deki yeşil otellerin gözünden yeşil otelcilik uygulamaları üzerine bir değerlendirme. Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, 4-6 Haziran 2014, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
- Aslanertik, B.E. ve Özgen, I. (2007). Otel işletmelerinde çevresel muhasebe. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(2), 163-179.
- Atay, L. ve Dilek, S.E. (2013). Konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama uygulamaları: İbis otel örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 203-219.
- Ayazlar, R.A. ve Gün, G. (2020). Yeşil imaj ve ağızdan ağıza iletişimin yeşil otellere fazla ücret ödeme niyeti üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 249-261.
- Aydın, S. (2012). Konaklama işletmelerinde çevre muhasebesi uygulamaları ve çevresel maliyetlerin yaşam döngüsü değerlemesi: Türkiye-Birleşik Krallık örneği. *World of Accounting Science*, 14(4).
- Aylan, F.K. ve Sezgin, M. (2016). Turistlerin yeşil otellere yönelik düşünceleri ve kalma niyetleri: Antalya'da bir araştırma. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 285-300.
- Bamberg, S., Hunecke, M. ve Blobaum, A. (2007). Social context, personal norms and the use of public transportation: two field studies. *Journal of Environmental Psychology*, 27, 190e203
- Belber, B. (2009). Tatil turizminde turistlerin konaklama işletmesi tercihinde kültürün etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (34), 91-116.
- Beller, B., Deran, A. ve Hatipoğlu, A. G. (2012). Çevre maliyetlerinin hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi: bir çimento fabrikasında vaka çalışması. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 95-121.

- Bolderdijk, J.W., Steg, L., Geller, E.S., Lehman, P.K. ve Postmes, T. (2013). Comparing the effectiveness of monetary versus moral motives in environmental campaigning. *Nature Climate Change* 3(4), 413–16
- Canpolat, N. ve Öztürk, E. (2019). Sürdürülebilir kalkınma çağında kurumların sürdürülebilirlik yaklaşımı: oteller üzerinden bir değerlendirme. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 18-36.
- Chan, E.S.W. (2014). Green marketing: hotel customers' perspective. *Journal of Travel ve Tourism Marketing*, 31(8), 915-936.
- Chen, J. S., Sloan, P. ve Legrand, W. (2009). Sustainability in the hospitality industry. Maryland Heights, MO: Elsevier.
- Chu, R.K. ve Choi, T. (2000). An importance-performance analysis of hotel selection factors in the Hong Kong hotel industry: A comparison of business and leisure travellers. *Tourism Management*, 21(4), 363-377.
- Coşar, Y. (2008). Otel işletmelerinde rekabet üstünlüğünü etkileyen faktörler: yöneticiler üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 45-56.
- Çabuk, S., Nakıboğlu, B. ve Keleş, C. (2008). Tüketicilerin yeşil (ürün) satın alma davranışlarının sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1).
- Çavuşoğlu, S. ve Durmaz, Y. (2019). Yeşil davranışlara karşı tutumun ziyaret niyetine etkisinde yeşil imajın düzenleyicilik rolü: Yeşil oteller örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 303-315.
- Durmaz, M. Ş., Güneş, S.G. (2020). Çevre dostu oteller ve dijital dönüşüm, C. Bilgi, MC Şapcılar, S. Uslu, Z. Yetiş (Eds.) *İçinde Turizme akademik yaklaşımlar* (14-29), Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Eken, T. ve Aksu, İ. (2024). Yeşil Yıldızlı Otellerin Yeşil Maliyetlerinin Ürün Yaşam Seyri Maliyetleme Açısından Değerlendirilmesi. *Alanya Akademik Bakış*, 8(1), 130-144.
- Emir, O. ve Pekyaman, A. (2010). Çocuklu ailelerin otel işletmesi seçiminde etkili olan faktörler: Afyonkarahisar'da bir uygulama. *Yönetim ve Ekonomi*, 17(2), 159-181.

- Evans, L., Maio, G.R., Corner, A., Hodgetts, C.J., Ahmed, S. ve Hahn, U. (2013). Self-interest and pro-environmental behaviour. *Nature Climate Change* 3 (2), 122–25.
- Güleç, H. ve Ünlüönen, K. (2022). Çevreye duyarlı mutfak uygulamaları: Ankara yeşil otel restoranları örneği. *Journal of Tourism ve Gastronomy Studies*, 10(2), 1226-1251.
- Güneş, G. (2011). Konaklama sektöründe çevre dostu yönetimin önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 45-51.
- Han, H., Hsu, L. ve Sheu, C. (2010). Application of the theory of planned behavior to green hotel choice: testing the effect of environmental friendly activities. *Tourism Management*, 31, 325e334.
- Han, H., Hsu, L., Lee, J. ve Sheu, C. (2011). Are lodging customers ready to go green? An examination of attitudes, demographics, and eco-friendly intentions. *International Journal of Hospitality Management*, 30, 345e355.
- İpar, M.S., Aksu, M. (2022). Turistlerin Yeşil Otel Tercihlerine Yönelik Algıları, Çevreci Davranış Eğilimleri ve Davranışsal Niyetlerle İlişkisi. *Journal of Gastronomy, Hospitality And Travel (Online)*, 5(1), 440-463.
- Jones, P. ve Chen, M.M. (2011). Factors determining hotel selection: online behaviour by leisure travellers. *Tourism And Hospitality Research*, 11(1), 83-95.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2012). Turizm ve Çevre. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kim, Y. ve Han, H. (2010). Intention to pay conventional-hotel prices at a green hotel - a modification of the theory of planned behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(8), 997e1014.
- Korkmaz, H. ve Atay, L. (2017). Otel işletmelerinde yeşil pazarlama ve çevre sertifikalarının değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4), 113-126.
- Korkmaz, H. ve Atay, L. (2017). Otel işletmelerinde yeşil pazarlama uygulamalarının rekabet avantajına ve işletme performansına etkisi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 176-203.

- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir işletmeler için kurumsal sürdürülebilirlik ve içsel unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Kutluay Tutar, F. (2024). Yeşil ekonomi, yeşil turizm: türkiye’de turizm sektöründe yeni trend yeşillenen oteller projesi. *The Journal of Academic Social Science*, 13(13), 328-352.
- Küçük, G. (2020). Otellerde yeşil pazarlamanın oda doluluk oranlarına etkileri: İstanbul örneği. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9), 694-707.
- Lim, C. ve McAleer, M. (2005). Ecologically sustainable tourism management. *Environmental Modelling ve Software*, 20(11), 1431-1438.
- Mayer, R., Ryley, T. ve Gillingwater, D. (2012). Passenger perceptions of the green image associated with airlines. *Journal of Transport Geography*, 22, 179-186.
- Mesci, Z. (2014). Otellerin çevreci uygulamalarının değerlendirilmesi: yeşil yıldızlı bir otel işletmesinde örnek olay çalışması. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(1), 90-102
- Mohamad, Z.Z., Arifin, T.R.T., Samsuri, A.S. ve Munir, M.F.M.B. (2014). Intention to visit green hotel in Malaysia: the impact of personal traits and marketing strategy. *International Journal of Business And Social Science*, 5(7), 167-173.
- Mohd Noor, N.A., Hasan, H. ve Kumar M.D. (2014). Exploring tourists intention to stay at green hotel: The influences of environmental attitudes and hotel attributes. *The Macrotheme Review*, 3(7), 22-33.
- Nakıboğlu, B. (2007). Tüketicinin çevreci boyutu: çevreci tutum ve davranışlara göre pazar bölümlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2).
- Oğuz, R. ve Büyüker İşler, D. (2020). Tüketicilerin çevre dostu tutumlarının yeşil otel tercihleri üzerindeki etkisi: Antalya ilinde bir uygulama. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 156-178.
- Oğuz, Y.E. ve Polat, Ş. (2024). İnsanlar neden yeşil otellere gitmek ister?. *Annals of Gastronomy and Tourism Studies*, 1(1), 1-12.

- Oğuz, Y.E. ve Yılmaz, V. (2019). Çevre bilincinin yeşil yıldızlı otel tercihinin etkisi: ESOGÜ turizm fakültesi öğrencileri örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 51-66.
- Öncel, M. ve Şanlı, G.E. (2023). Turizm Sektöründe ekolojik yaklaşımlar ve yeşil pazarlama uygulamaları: Bursa Mövenpick oteli. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 28(1), 207-216.
- Pizam, A. (2009). Green hotels: a fad, ploy or fact of life? *International Journal of Hospitality Management*, 28(1). Editorial.
- Rahman, I., Reynolds, D. ve Svaren, S. (2012). How “green” are North American hotels? An exploration of low-cost adoption practices. *International journal of hospitality management*, 31(3), 720-727.
- Sert, A. N. (2019). Çevre bilinci ve algılanan yeşil otel uygulamalarının yeşil otellerde kalma niyeti ve daha fazla ödeme niyeti üzerindeki etkisi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 205-222.
- Süklüm, N. (2018). Yeşil otellerin maliyetler açısından değerlendirilmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 375-394.
- Topçu, Ş. ve Yazıcı Ayyıldız, A. (2020). Sosyal pazarlama kapsamında konaklama işletmelerinin uyguladığı çevre duyarlı uygulamalar: Kuşadası’ndaki 5 yıldızlı oteller üzerinde bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 595-605.
- Tüfek, H. ve Çalhan, H. (2024). Konaklama sektöründe uluslararası yeşil sertifikalar: Türkiye ve Yunanistan karşılaştırması. *International Journal Of Tourism And Destination Studies (IJOTADS)*, 3(1), 46-66.
- Uygun, E. ve Özkul, E. (2020). Kişisel değerlerin yeşil pazarlama faaliyetlerinde bulunan otel işletmelerine yönelik tutumlar üzerindeki etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(43), 613-652.
- Ülgen, H. ve Mirze, K. (2004). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Literatür Yayınları
- Van der Linden, S. (2015). Intrinsic motivation and proenvironmental behaviour. *Nature Climate Change*. 5(7), 612–13.

- Vatan, A. ve Poyraz, M. (2016). Nasıl sürdürülebilir otel olunur?. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 15-30.
- Yeşil Oteller Birliği. (2015). What are green hotels? Erişim adresi: <http://www.greenhotels.com/>
- Yıldırım, Ö. (2022). İstanbul'da beş yıldızlı otellerde yeşil yıldız uygulamasının otel işletmeciliğine sağladığı avantajların analizi. *Eurasian Education ve Literature Journal*, 9, 12-18.
- Zeydan, İ. ve Gürbüz, A. (2021). Turizmde yeşil pazarlama uygulamaları: mavi bayrak ve yeşil yıldızın turistlerin konaklama tercihlerine etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 224-235.

LGS PUANINI YORDAYAN

DEĞİŞKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat TUNCER¹

<https://orcid.org/0000-0001-9136-6355>

Meryem BAYRAM²

<https://orcid.org/0009-0005-2105-1127>

Özet

Bu araştırmada LGS puanını yordayan değişkenler araştırılmıştır. Bu amaçla kolay örnekleme yöntemine göre seçilen 368 dokuzuncu sınıf öğrencisinden veriler toplanmıştır. Tarama modeline göre yürütülen araştırmada LGS puanının çeşitli bağımsız değişkenler açısından anlamlı biçimde farklılaşma göstermediği araştırılmış, LGS puanını yordayan değişkenlerin neler olduğu çoklu regresyon analizi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Çoklu regresyon analizi sonucunda yedi model üretilmiş, LGS puanlarının başlıca yordayıcıları olarak sırasıyla deneme sınavları, çalışma düzeni, kitap okuma süresi, anne eğitim durumu, özel kurs alma, özel kütüphane ve sportif veya sanatsal faaliyetler belirlenmiştir. Bu bulgulara göre LGS sınavına hazırlık sürecinde deneme sınavlarına katılma, kitap okuma ve çalışma alışkanlığı kazanma ve özel kurs alınması önerilmektedir. Öğrencilerin kütüphane ortamlarına yönlendirilmeli, kitle iletişim araçlarını kullanmaları teşvik edilmelidir. Anne eğitim durumunun etkili bir değişken olduğu dikkate alınarak hazırlık sürecinde annelerin sürece müdahil olmaları teşvik edilmelidir. Rehberlik hizmetlerinin LGS başarısını artırmada işlevsiz kalmasının nedenleri araştırılmalıdır. LGS sınav başarısını daha açıklayacak boylamsal araştırmalar yapılarak hazırlık süreci daha kapsamlı gözlemlerle açıklanmalıdır.

- 56 -

Anahtar Kelimeler: LGS sınavı, Demografik faktörler, Sınav başarısı, İstatistik

¹ Prof. Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, mtuncer@firat.edu.tr

² Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, mrymbayram@hotmail.com

EVALUATION OF VARIABLES PREDICTING LGS SCORES

Abstract

In this study, the variables predicting LGS score were investigated. For this purpose, data were collected from 368 ninth grade students selected according to convenience sampling method. In the study, which was conducted according to the survey model, it was investigated whether the LGS score differed significantly in terms of various independent variables, and the variables predicting the LGS score were tried to be determined by multiple regression analysis. As a result of the multiple regression analysis, seven models were produced, and the main predictors of LGS scores were identified as practice exams, study pattern, reading time, mother's education level, taking private courses, private library, and sportive or artistic activities, respectively. According to these findings, it is recommended to participate in mock exams, to gain the habit of reading books and studying, and to take private courses during the preparation process for the LGS exam. Students should be directed to library environments and encouraged to use mass media. Considering that maternal education is an effective variable, mothers should be encouraged to be involved in the preparation process. The reasons for the dysfunction of guidance services in increasing LGS success should be investigated. Longitudinal studies should be conducted to further explain LGS exam success and the preparation process should be explained with more comprehensive observations.

Key Words: LGS exam, Demographic factors, Exam success, Statistics

GİRİŞ

Türkiye’de öğrencilerin akademik başarısı yerel ve merkezi olmak üzere iki farklı şekilde ölçülmektedir. Yerel değerlendirme, okullarda öğrencilerin öğretim programlarındaki hedeflere ulaşma düzeyinin öğretmen tarafından belirlenmesi, merkezi değerlendirme ise öğrencilerin bir üst eğitim kurumuna yerleştirilebilmeleri için ulusal düzeyde gerçekleştirilen merkezi sınavlardır (Çepni, Gökdere ve Özsevgenç, 2003). Türkiye’de liselere ve yükseköğretim programlarına yapılan yerleştirmelerde merkezi sınav puanları dikkate alınmaktadır.

Türkiye’de ortaöğretime geçişte sınav uygulaması ilk kez 1955 yılında maarif kolejlerine öğrenci seçmek amacıyla yapılmış, bu kolejler öğrenci alımı için kendi sınavlarını uygulamışlardır (Akyüz, 2007). Bazı okul türlerinin daha fazla tercih edilmesi sebebiyle ulusal düzeyde merkezi bir sınav uygulama düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ülkemizde ortaöğretime geçişte ilk merkezi sınav 1997 yılında Liselere Geçiş Sınavı (LGS), 2005 yılında LGS’nin kaldırılmasıyla Ortaöğretim Kurumları Seçme ve Yerleştirme Sınavı (OKS) getirilmiştir. 2008 yılında OKS’nin yerine 6, 7, ve 8’inci sınıflarda uygulanan SBS, 2013 yılında SBS’nin de kaldırılmasıyla Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi (TEOG) uygulanmaya başlamıştır (Eğitim Reformu Girişimi, 2017). 2014 yılında uygulanmaya başlanan TEOG tüm 8. Sınıf öğrencilerinin katılımı zorunlu olduğu için

“sınav stresini” arttırdığı, “öğrenci ve velilerin psikolojik durumlarını” ve “sosyal yaşantılarını olumsuz etkilediği” , “öğrencileri okul dışı kaynaklara yönlendirdiği” , “eğitimde fırsat eşitsizliğine yol açtığı” , “okulları ve okullarda verilen eğitimi olumsuz etkilediği” gibi gerekçelerle kaldırılmıştır. 2018 yılında ilk kez uygulamaya konulan LGS ile birlikte tüm 8.sınıf öğrencilerinin sınava girme zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır (MEB, 2018).

Dünyada ortaöğretime geçişte birbirinden farklı uygulamalar kullanılmaktadır (Coşkun, Çelik ve Gür, 2013). Çin, Fransa, Singapur, İtalya, Rusya ve Danimarka’da ortaöğretime geçişte ortaokul bitirme sınavı yapılmaktadır (Wu, 2015). Hollanda’da sadece merkezi bir sınav uygulanırken (Aykaç ve Atar, 2014), Macaristan’da bazı okullar kendi giriş sınavlarını yaparken bazı okullar ise merkezi sınav başarısı ile ilköğretim okul puanlarına göre yerleştirme yapmaktadır (Eurypedia, 2013). Güney Kore’de öğrenciler merkezi bir sınava girmekte iken, bazı seçkin liseler kendi giriş sınavlarını ve öğrencinin ortaokul puanlarını dikkate almaktadır (Ministry of Education Science and Tecnology Republic of Korea, 2008). Japonya’da her kademe sonrası zorunlu geçiş sınavları uygulanmaktadır. Bu sınavlardan elde edilen puanların ortalaması, öğretmen görüşleri ve okul başarı puanları birlikte değerlendirilerek liselere yerleştirme yapılmaktadır (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Tecnology, Japan, 2012). Amerika Birleşik Devletleri’nde bazı eyaletler merkezi bir sınav uygularken, bazı eyaletler de adrese dayalı liselere yerleştirme yapmaktadır (Ergün, 2014). İngiltere’de ise ortaöğretime geçişte merkezi bir sınav uygulanmamaktadır. Genel okul denilen okullara öğrenciler, yerel yönetimler tarafından ailelerine sunulan tercih rehberi ile herhangi bir ölçüte bağlı olmaksızın yerleştirilmektedir (Eurypedia, 2013; Department for Education, England, 2016). İngiltere’nin en seçkin ve başarılı okulları ise gramer okullarıdır. Bu okullar öğrenci seçimini yeteneklerine göre ve kendi giriş sınavları ile gerçekleştirirler (Cribb, Sibieta ve Vignoles, 2013, Ware, 2017; UNESCO, 2011).

Coşkun, Çelik ve Gür (2013) Türkiye’de ortaöğretimin en önemli sorununun okulların nitelik bakımından ayrıştırılması olduğunu ifade etmiştir. Can (2015) ise çoktan seçmeli sorulardan oluşan merkezi sınavların okullarda verilen eğitimin kalitesini engellediğini ve bu yüzden bir üst eğitim kademesine geçişte merkezi sınavların değil, bilgiye erişme ve günlük hayatta kullanma ilkelerinin esas alınması gerektiğini belirtmiştir. Bazı

araştırmalarda (Alacacı ve Erbaş, 2010; Yılmaz ve Altınkurt, 2011) merkezi sınavlara yönelik öğrenme imkânları az olan öğrencilerle, fazla olan öğrencilerin birlikte değerlendirilmesinin var olan eşitsizliği arttıracakı ifade edilmiştir. Kuzu, Kuzu ve Gelbal (2019) ortaöğretime geçişte yapılan yerel yerleştirmeler sonucunda öğrencilerin adrese dayalı en yakın okula yerleştirilmelerinin öğrenciler arasında sınıfsal bir ayrıma neden olabileceğini, Atılgan (2018) ise bir üst eğitim kurumuna geçişte merkezi bir sınav uygulamasının öğrenciler, veliler ve öğretmenler üzerinde kaygı ve strese sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Merkezi sınav uygulamasına yönelik bu olumsuz belirlemelere karşın Dinç, Dere ve Koluman (2014) Türkiye’de öğrenci sayısının artmasıyla birlikte mevcut nitelikli okulların sınırlı sayıda olmasının merkezi bir sınav uygulamasını gerekli hale getirdiği görüşündedir.

Yükseköğretime giriş sınavı sonuçları incelendiğinde Fen liseleri ve Sosyal Bilimler liseleri gibi nitelikli okulların diğerk okul türlerinden daha yüksek sonuçlar elde ettiği, bu okulların Türkiye ortalamasının üzerinde performans sergiledikleri, meslek liselerinin ise bu sınavlarda tüm alanlarda diğerk okul türlerinden daha düşük başarı elde ettiği görülmüştür (Berberoğlu ve Kalender, 2005; MEB, 2019). Akademik başarı ve okul türü arasındaki bu anlamlı fark belli okul türlerine olan talebin artmasına neden olmaktadır. Bu durum ortaöğretime geçiş sınavını öğrenciler, veliler ve eğitim kurumları için çok önemli bir noktaya taşımıştır.

Bütün bu bulgu ve görüşlerin LGS sınavına yönelik başarıyı etkileyen değişkenlerin neler olduğu konusunda kanıta dayalı sonuçlar gerektirdiği ortadadır. Bu amaçla LGS başarısını yordayan değişkenlerin neler olduğunu ortaya koymak amacıyla alan yazın taramasının yanı sıra LGS sınavına hazırlanan öğrencilerin tercih ve davranışlarına yönelik iki öğretmen, iki öğrenci, iki öğrenci velisi ile yapılan mülakatlar dikkate alınarak çeşitli bağımsız değişkenler belirlenmiştir. LGS sınavına hazırlanan öğrencilerin özel dersler aldığı, özel kurslara katıldığı, özel kütüphaneler sayesinde bireysel veya grupta çalışma imkânı buldukları ifade edilmiştir. Bunun yanında yeni nesil sorular dikkate alınarak kitap okunduğu, teknolojiden yararlandığı, hazırlık sürecinde akıllı telefon kısıtlamasına maruz kalındığı, eğitim kurumlarında rehberlik ve özel koçlar yoluyla yönlendirildikleri belirlenmiştir. Bu değişkenlere LGS sınavına hazırlanan öğrencilerin ailelerinin de etkili olabileceği düşünülerek değişken havuzuna ailevi bağımsız

değişkenler de eklenerek nihai değişken sayısına ulaşılmıştır. LGS sınav puanları ise öğrenci beyanına göre edinilmiştir. Buna göre bu araştırmanın genel amacı LGS merkezi sınav puanını etkileyen faktörleri belirlemektir. Çalışmanın üç alt amacı bulunmaktadır. Alt amaçlar şu şekilde sıralanmıştır;

- LGS sınav puanı ortalamaları demografik (bağımsız) değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
- LGS sınav puanları ile demografik (bağımsız) değişkenler arasında ilişki var mıdır?
- LGS merkezi sınav puanlarını demografik (bağımsız) değişkenler yordamak tamıdır?

1. YÖNTEM

Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre yürütülmüştür. Tarama modeli ile araştırılmak istenilen konuya yönelik katılımcıların görüşleri, becerileri, ilgileri veya tutumları belirlenebilmektedir. Ayrıca araştırılmak istenen olayın nerede, ne düzeyde, ne zaman, nasıl gerçekleştiğine cevap aranmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018; Özdemir, 2018). Tarama modeli ile elde edilen veriler istatistiksel tekniklerle analiz edilir (Köse, 2010).

- 60 -

1.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Elazığ ilinde öğrenim gören ve geçen yıl LGS sınavına katılmış 9. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem ise bu evrenden kolay örnekleme yöntemine göre seçilmiş birbirinden farklı okul türlerinde öğrenim gören 368 öğrenciden oluşturulmuştur. Örneklem evrende bulunan farklı okul türlerini temsil etmesi amacıyla veri toplama aracı birer özel, Anadolu imam Hatip, Fen ve Anadolu lisesine uygulanmıştır. Araştırmaya katılarak bilgi formuna cevap veren örneklem grubunun sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişken	Kategori	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	195	%53,0
	Erkek	173	%47,0
	Toplam	368	100
Yaşadığı Yer	Köy	17	%4,6
	İlçe	38	%10,3
	İl	313	%85,1
	Toplam	368	100
Özel Oda	Var	324	%88,0
	Yok	44	%12,0
	Toplam	368	100
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar değil	11	%3,0
	İlköğretim	93	%25,3
	Ortaöğretim	122	%33,2
	Lisans	99	%26,9
	Lisansüstü	43	%11,7
	Toplam	368	100
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar değil	2	%0,5
	İlköğretim	45	%12,2
	Ortaöğretim	101	%27,4
	Lisans	151	%41,0
	Lisansüstü	69	%18,8
	Toplam	368	100
Anne-Baba Medeni Durum	Birlikte	354	%96,2
	Ayrı	14	%3,8
	Toplam	368	100
Sınıf Mevcudu	15-20	94	%25,5
	21-30	114	%31,0
	31-35	66	%17,9
	36 ve fazlası	94	%25,5
	Toplam	368	100

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin cinsiyet bakımından dağılımları birbirine yakın (195 kadın, 173 erkek), çoğunluğu il merkezinde (313 kişi, %85.1) yaşamakta ve kendilerine ait özel odaları (324 kişi, %88) bulunmaktadır. Öğrencilerin anne eğitim

durumları çoğunlukla ortaöğretim (122 kişi, %33.2), baba eğitim durumları ise lisans (151 kişi, %41) düzeyindedir. Ebeveyn medeni durumu ise büyük çoğunlukla (354 kişi, %96.2) “birlikte yaşayan” seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. Son olarak LGS sınavına katılan öğrencilerin çoğunluğu (114 kişi, %31) 21-30 kişilik sınıflarda öğrenim görmüştür. Anne ve baba eğitim durumu değişkeninde 43 anne ve 69 babanın lisansüstü eğitim yaptığı gözlenmiştir. Bunun yanında okuryazar olmayan anne ve baba sayısının ise oldukça düşük olduğu (13 kişi) belirlenmiştir. İl merkezi dışında yaşadıklarını ifade eden öğrenci sayısı ise 55 kişidir.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin LGS sınavına hazırlık sürecinde etkili olabileceği düşünülen çalışma alışkanlıkları ilişkin bazı bilgiler çeşitli durumlara yönelik tercihlerini de belirtmeleri istenmiştir. Bu bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Çalışma Alışkanlıkları ve Bazı Tercihlerine İlişkin Bilgiler

Destekleme ve Yetiştirme Kursu Alma Durumu	Evet	76	%20,7
	Hayır	292	%79,3
	Toplam	368	100
Özel Kurs Alma Durumu	Evet	242	%65,8
	Hayır	126	%34,2
	Toplam	368	100
Özel Ders Alma Durumu	Evet	169	%45,9
	Hayır	199	%54,1
	Toplam	368	100
Rehberlik Desteği Alma Durumu	Hiç	179	%48,6
	Haftada bir	155	%42,1
	Ayda bir	34	%9,2
	Toplam	368	100
Koçluk Desteği Alma durumu	Hiç	257	%69,8
	Haftada bir	90	%24,5
	Ayda bir	21	%5,7
	Toplam	368	100
Günlük Çalışma Süresi	Hiç	22	%6,0
	1-3 saat	144	%39,1
	4-5 saat	140	%38,0
	6 saat fazlası	62	%16,8
	Toplam	368	100

Özel Kütüphaneden Yararlanma Durumu	Evet	96	%26,1
	Hayır	272	%73,9
	Toplam	368	100
Akıllı Telefonu Kısıtlanma durumu	Evet	191	%51,9
	Hayır	177	%48,1
	Toplam	368	100
Ders amaçlı Teknoloji Kullanımı Durumu	Hiç	34	%9,2
	Ara-Sıra	229	%62,2
	Sıklıkla	78	%21,2
	Sürekli	27	%7,3
	Toplam	368	100
Deneme Sınavına Katılma Durumu	Hiç	3	%0,8
	Bazen	36	%9,8
	Sık	105	%28,5
	Çok Sık	224	%60,9
	Toplam	368	100
Sportif veya Sanatsal Faaliyetlere Katılma Durumu	Hiç	130	%35,3
	Bazen	173	%47,0
	Sık	46	%12,5
	Çok Sık	19	%5,2
	Toplam	368	100
Kitle İletişim Araçlarına Vakit Ayırma Durumu	Hiç	17	%4,6
	1 saatten az	64	%17,4
	1-2 saat	167	%45,4
	2 saatten fazla	120	%32,6
	Toplam	368	100
Kitap Okuma Alışkanlığı	Hiç	90	%24,5
	1 saatten az	152	%41,3
	1-2 saat	103	%28,0
	2 saatten fazla	23	%6,3
	Toplam	368	100

Tablo 2'deki bilgilerden LGS sınavına hazırlanan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (292 kişi, %79.3) destekleme ve yetiştirme kursu almadığı, buna karşın yaklaşık %66'sının (242 kişi) özel kurs aldığı, 169 kişinin ise (%45.9) özel ders aldığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin 179'u (%48.6) hiç rehberlik birimi, 257'si (%69.8) koçluk desteği almamıştır. Öğrencilerin günlük çalışma süreleri sırasıyla 1-3 saat (%39.1, 144 kişi) ve

4-5 saat (%38, 140 kişi) seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Öğrencilerin sadece 96'sı özel kütüphanelerden yararlanmış, 191 öğrenci akıllı telefon kısıtlamasına maruz kalmış, 229 öğrenci ise ara sıra teknolojiyi ders amaçlı kullandığını ifade etmiştir. Öğrencilerin sırasıyla çok sık (224 kişi) ve sık (105 kişi) deneme sınavlarına katıldıkları ve sportif veya sanatsal faaliyetlere çok az katıldıkları belirlenmiştir.

1.2. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırmada öğrencilerin LGS sınav başarısı ve çeşitli bağımsız değişkenlere ilişkin bilgilerini edinmek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuş bilgi formu kullanılmıştır. Bilgi formu için uzman görüşleri alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu araştırma için öncelikle Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Araştırma izni alındıktan sonra belirlenen örnekleme veri toplama aracının uygulanması suretiyle verileri toplanmıştır. Toplanan veriler analiz edilmiş, verilerin homojen biçimde dağılıp dağılmadığı Levene testi ile test edilmiş, normal dağıldığı durumlarda parametrik, normal dağılmadığı durumlarda ise parametrik olmayan testlere başvurulmuştur. İkili grupların karşılaştırılmasında dağılımın homojen olduğu durumlarda Bağımsız Gruplar T-Testi, homojen olmayan durumlarda ise varyansların homojen olmadığı t testine göre analiz yapılmıştır. Benzer şekilde ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında dağılımın homojen olduğu durumlarda tek yönlü varyans analizi (ANOVA), homojen olmadığı durumlarda ise Kruskal Wallis H testine başvurulmuştur. Bağımlı değişkenin bağımsız değişkenleri ne oranda yordadığını belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Bağımlı değişkenin bağımsız değişkenler açısından anlamlı biçimde farklılaştığı durumlarda gözlenen bu anlamlı farkın daha iyi yorumlanabilmesi için etki büyüklükleri hesaplanmıştır. Etki büyüklüklerinin yorumlanmasında Cohen'in (1998) (≥ 0.5 :güçlü, ≥ 0.3 :orta düzey ve ≥ 0.1 zayıf) etki büyüklüğü aralıkları dikkate alınmıştır (Akt. Gliner, Morgan ve Leech, 2015:308).

- 64 -

2. BULGULAR

Araştırma kapsamında ilk olarak bağımlı değişkeni olan LGS puanları cinsiyet, özel oda, medeni durum, destekleme ve yetiştirme kursu, özel kurs, özel ders, kütüphane ve akıllı telefon kısıtlaması bağımsız değişkenleri açısından karşılaştırılmış ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. LGS Puan Ortalamalarının Cinsiyet, Özel Oda, Medeni Durum, Destekleme Ve Yetiştirme Kursu (DYK), Özel Kurs, Özel Ders, Kütüphane Ve Akıllı Telefon Kısıtlaması Bağımsız Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması

Değişken	N	\bar{X}	ss	F	p	t	sd	p	Eta Kare
Cinsiyet	Kadın (n=195)	404.88	83.63	.762	.383	-.852	366	.395	-
	Erkek (n=173)	412.24	81.60						
Özel Oda	Var(n=324)	414.18	78.67	12.986	.000*	3.158	50.754	.003*	.037
	Yok(n=44)	365.38	98.31						
Medeni Durum	Birlikte(n=354)	408.52	82.99	.370	.544	.204	366	.839	-
	Ayrı(n=14)	403.92	76.07						
Destekleme ve Yetiştirme Kursu	Evet(n=76)	401,22	86,91	2.302	.130	-8.43	366	.400	-
	Hayır(n=292)	410,20	81,56						
Özel Kurs	Evet(n=242)	424,92	69,38	57.91	.000*	5.018	194.720	.000*	.077
	Hayır(n=126)	376,50	96,03						
Özel Ders	Evet(n=169)	416,08	70,71	25.61	.000*	1.692	363.070	.091	-
	Hayır(n=199)	401,77	91,24						
Özel Kütüphane	Evet(n=96)	411,09	80,97	1.69	.194	.378	366	.706	-
	Hayır(n=272)	407,37	83,36						
Akıllı Telefon Kısıtlaması	Evet(n=191)	414,03	73,37	21,647	.000*	1.361	337.427	.175	-
	Hayır(n=177)	402,21	91,43						

*p<.05

Tablo 3'e göre cinsiyet, medeni durum, DYK, kütüphane, değişkenleri açısından LGS puanları homojen bir biçimde; akıllı telefon kısıtlaması, kurs, özel ders, özel oda olma durumlarına göre ise homojen olmayan biçimde dağılmamaktadır. Bu nedenle cinsiyet, medeni durum, DYK, kütüphane değişkenleri için Bağımsız Gruplar T testi; akıllı telefon kısıtlaması, özel kurs, özel ders ve özel oda olma değişkenleri ise Varyansların Homojen Olmadığı t testine göre analiz edilmiştir. Tablo 2'deki analiz sonuçlarına göre özel oda ($t(50.754)=3.158$; $p=.003<.05$) ve özel kurs ($t(194,720)=5.018$; $p=.000<.05$) değişkenleri açısından LGS puanları anlamlı biçimde farklılaşmakta; cinsiyet ($t(366)= -.852$; $p=.395>.05$), medeni durum ($t(366)=.204$; $p=.839>.05$), DYK ($t(366)= -8.43$; $p=.400>.05$), kütüphane ($t(366)= .378$; $p=.706>.05$), özel ders ($t(363,070)=1.692$; $p=.091>.05$) ve akıllı telefon kısıtlaması ($t(337,427)=1.361$; $p=.175>.05$) değişkenlerine göre ise anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Etki büyüklüğü değerine göre özel odası olma ve özel kursa gitme değişkenlerinin etkisi zayıf düzeydedir.

Araştırmada ikinci olarak LGS puanları yerleşim yeri, anne ve baba eğitim durumu, çalışma düzeni, koçluk desteği, ders başarısını arttırmak için teknoloji kullanımı, deneme sınavı sayısı, sanatsal veya sportif faaliyetlere katılım, kitle iletişim araçlarına vakit ayırma ve kitap okuma süresi açısından da karşılaştırılmak istenmiş, gruplara düşen kişi sayısı bakımından bir değerlendirme yapıldığında bazı gruplarda 30'un altında kişi olduğu gözlemlendiğinden parametrik testler yerine parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis H testine başvurulmuştur. Bu teste yönelik bulgular Tablo 4'de özetlenmiştir.

Tablo 4'teki sonuçlara göre LGS puanları yerleşim yeri, koçluk desteği, sportif veya sanatsal faaliyetlere katılım bağımsız değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaşmamakta ($p>.05$), buna karşın anne ve baba eğitim durumu, çalışma düzeni, ders başarısını arttırmak için teknoloji kullanımı, deneme sınavı sayısı, kitle iletişim araçlarına vakit ayırma ve kitap okuma süresi değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($p<.05$). Tespit edilen bu anlamlı farklarda anne eğitim durumu değişkeninde okuryazar olmayanların, ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olanlarda lisans ve lisansüstü eğitim alanlar arasında eğitim düzeyi daha yüksek olanların ortalamaları anlamlı biçimde yüksektir. Etki büyüklüğü değerine göre anne eğitim durumu değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir. Baba eğitim durumu açısından belirlenen anlamlı fark ise ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olanlar ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında lisans mezunu olanlar lehine, lisans mezunu olanlar ile ilköğretim ve ortaöğretim mezunları arasında lisans mezunları lehine ve lisansüstü mezunları ile ilköğretim ve ortaöğretim mezunları arasında lisansüstü mezunları lehinedir. Etki büyüklüğü değerine göre baba eğitim durumu değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir. Çalışma düzeni değişkeninde hiç çalışmayanlar ile 1-3 saat, 4-5 saat, 6 saat ve fazlası çalışanlar arasında en fazla çalışanlar lehine, 1-3 saat çalışanlar ile hiç çalışmayanlar, 4-5 saat çalışanlar ve 6 saat ve fazlası çalışanlar arasında en fazla çalışanlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. 4-5 saat çalışanlar ile hiç çalışmayanlar ve 1-3 saat çalışanlar arasında 4-5 saat çalışanlar lehine, 6 saat ve fazlası çalışanlar ile hiç çalışmayanlar ve 1-3 saat çalışanlar arasında 6 saat ve fazlası çalışanlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Etki büyüklüğü değerine göre çalışma düzeni değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir. Derslerdeki başarıyı arttırmak için teknoloji kullanımı açısından belirlenen anlamlı fark ise hiç kullanmayanlar ile ara-sıra ve sürekli kullananlar arasında sürekli kullananlar lehine, ara-sıra kullananlar ile hiç kullanmayanlar arasında ara-sıra kullananlar lehine, sürekli kullananlar ile hiç kullanmayanlar arasında

sürekli kullananlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Etki büyüklüğü değerine göre ders başarısını arttırmak için teknoloji kullanımı değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir. Dene me sınavı olma sıklığı değişkenine göre hiç olmayanlar ile bazen, sık ve çok sık olanlar arasında, bazen olanlar ile hiç, sık ve çok sık olanlar arasında, sık olanlar ile hiç, bazen ve çok sık olanlar arasında, çok sık olanlar ile hiç, bazen ve sık olanlar arasında çok sık olanlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Etki büyüklüğü değerine göre deneme sınavı sayısı değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir. Kitle iletişim araçlarına günlük ayrılan süre açısından belirlenen anlamlı fark; hiç vakit ayırmayanlar ile 2 saatten fazla vakit ayıranlar arasında hiç vakit ayırmayanlar lehine, 1 saatten az vakit ayıranlar ile 1-2 saat ve 2 saatten fazla vakit ayıranlar arasında 1 saatten az vakit ayıranlar lehine, 1-2 saat ayıranlar ile 1 saatten az ve 2 saatten fazla ayıranlar arasında 1 saatten az vakit ayıranlar lehine, 2 saatten fazla ayıranlar ile hiç ayırmayanlar, 1 saatten az ve 1-2 saat ayıranlar arasında hiç vakit ayırmayanlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Etki büyüklüğü değerine göre kitle iletişim araçlarına vakit ayırma değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir. Günlük kitap okuma süresi açısından belirlenen anlamlı fark 1 saatten az okuyanlar ile 1-2 saat ve 2 saatten fazla okuyanlar arasında 1 saatten az okuyanlar lehinedir. Hiç okumayanlar ile 1-2 saat ve 2 saatten fazla okuyanlar arasında, 1-2 saat okuyanlar ile hiç okumayanlar, 1 saatten az okuyanlar ve 2 saatten fazla okuyanlar arasında, 2 saatten fazla okuyanlar ile hiç okumayanlar, 1 saatten az okuyanlar ve 1-2 saat okuyanlar arasında hiç okumayanlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Etki büyüklüğü değerine göre kitap okuma süresi değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir.

- 67 -

Tablo 4. LGS Puan Ortalamalarının Yerleşim Yeri, Anne ve Baba Eğitim Durumu, Çalışma Düzeni, Koçluk Desteği, Ders Başarısını Arttırmak İçin Teknoloji Kullanımı, Deneme Sınavı Sayısı, Sanatsal veya Sportif Faaliyetlere Katılım, Kitle İletişim Araçlarına Vakit Ayırma ve Kitap Okuma Süresi Açısından Karşılaştırıldığı Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Sıra Ortalama	X ²	p	Fark	Eta Kare
Köy (n=17)	155.18				
Yerleşim yeri	İlçe (n=38)	158.57	4.175	.124	-
	İl(n=313)	189.24			
	1.Okuryazar Değil (n=11)	114.14	30.908	.000*	1<4,5
					.077

Anne Eğitim Durumu	2.İlköğretim(n=93)	153.35			2<4,5	
					3<4,5	
	3.Ortaöğretim(n=122)	177.23				
	4.Lisans(n=99)	203.96				
	5.Lisansüstü(n=43)	245.67				
Baba Eğitim Durumu	1.Okuryazar Değil (n=2)	183,25				
	2.İlköğretim(n=45)	155,59			2>3	
	3.Ortaöğretim(n=101)	149,79	23.389	.000*	3<4,5	.060
	4.Lisans(n=151)	206,67			4>2,3	
	5.Lisansüstü(n=69)	205,69			5>2,3	
Çalışma Düzeni	1.Hiç çalışmadım(n=22)	120,59				
	2.1-3 saat(n=144)	159,08			1<2,3	
	3.4-5 saat(n=140)	205,23	28.169	.000*	2<3,4	.115
	4.6 saat ve fazlası(n=62)	219,40			3<4	
Koçluk Desteği	Hiç almadım(n=257)	184,29				
	Haftada bir aldım(n=90)	183,45	.102	.950	-	-
	Ayda bir aldım(n=21)	191,55				
Ders Başarısını Arttırmak İçin Teknoloji Kullanımı	1.Hiç kullanmadım(n=34)	154,32			1<2,3	
	2.Ara sıra kullan (n=229)	194,95	10.549	.014*	2<4	
	3.Sıklıkla kullandım(n=78)	159,23			3<2,4	.024
	4.Sürekli kullandım(n=27)	206,89				
Deneme Sınavı Sayısı	1.Hiç(n=3)	16,67				
	2.Bazen(n=36)	95,40	42.293	.000*	1<2,3	.165
	3.Sık(n=105)	175,07			2<3,4	

	4.Çok sık(n=224)	205,49			3<4	
Sportif	Hiç(n=130)	187,38				
Faaliyetlere Katılım	Bazen(n=173)	189,88	4.106	.250	-	-
	Sık(n=46)	173,86				
	Çok sık(n=19)	141,50				
Kitle İletişim Araçlarına Vakit Ayrırma	1.Hiç(n=17)	226,91			3>4	
	2.1saatten az(n=64)	215,25	14.100	.003*	1>2,3	.064
	3.1-2 saat(n=167)	185,53			2>3,4	
	4.2 saatten fazla(n=120)	160,66				
Kitap Okuma Süresi	1.Hiç(n=90)	215,51			1>2,3	
	2.1 saatten az(n=152)	187,16	19.170	.000*	2>3,4	.069
	3. 1-2 saat(n=103)	168,38			3>4	
	4. 2 saatten fazla(n=23)	117,76				

- 69 -

LGS puanları sınıf mevcudu ve rehberlik desteği alma durumlarına göre de karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmaya yönelik sonuçlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5’teki sonuçlara göre sınıf mevcudu değişkeni için varyansların homojenliği şartı sağlandığı için Anova testi sonuçları dikkate alınmış, sınıf mevcudu değişkenine göre LGS puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>.05$). Rehberlik desteği alma değişkeni için varyansların homojenliği şartı sağlanamadığı için welch testi sonuçları dikkate alınmıştır ($p=.016<.05$). Welch testine göre rehberlik desteği alma durumuna göre LGS puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu fark rehberlik desteği hiç almayanlarla ayda bir alanlar ve haftada bir alanlarla ayda bir alanlar arasındadır. Etki büyüklüğü değerine göre rehberlik desteği değişkeninin etkisi zayıf düzeydedir.

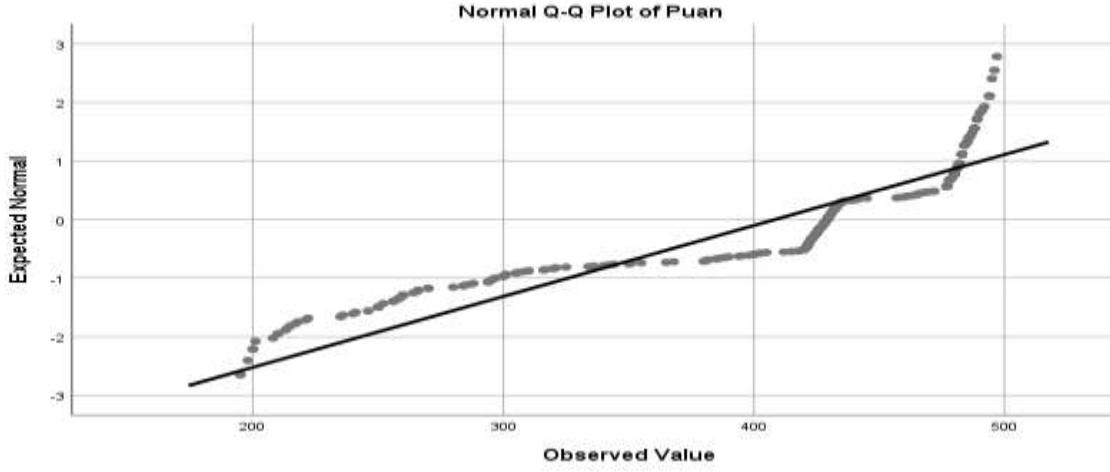
Tablo 5. LGS Puan Ortalamalarının Sınıf Mevcudu ve Rehberlik Desteği Açısından Karşılaştırıldığı ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	n	\bar{X}	Var. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar.Ort.	F	p	Fark
Sınıf Mevcudu									
15-20	94	414,96	G.arası	211177,217	3	7059,072	1,034	,378	-
21-30	114	397,14	G.içi	2486122,261	364	6830,006			
31-35	66	413,13	Toplam	2507299,478	367				
36 ve fazlası	94	411,95							Levene(F=,910 p=,436)
Toplam	368	408,34							
Rehberlik Desteği Alma Durumu									
Hiç almadım	179	415,23	G.arası	85828,057	2	42914,029	4,321	,016*	1-3
Haftada bir	155	410,79	G.içi	2421471,421	365	6634,168			2-3
Ayda bir	34	360,94	Toplam	2507299,478	367				Levene(F=7,232 p=,001*)
Toplam	368	408,34							Eta kare=,034

Araştırma kapsamında son olarak LGS puanlarını hangi bağımsız değişkenin ne oranda yordadığı araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla öncelikle bağımsız değişkenlerden hangisinin regresyon analizine katılacağına ve otokorelasyon problemi olup olmadığı araştırılmış, bu her iki duruma yönelik sonuçlar duruma ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. LGS Puanları İle Bağımlı-Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon ve Otokorelasyon Denetimine İlişkin Sonuçlar

	Puan (r)	t	p	Tolarence	VIF
Yerleşim Yeri	,125	-,048	,962	,761	1,314
Özel Oda	-,192	-1,480	,140	,825	1,212
Anne Eğitim Durumu	,277	2,884	,004*	,584	1,712
Baba Eğitim durumu	,201	,828	,408	,608	1,644
Medeni Durum	-,011	,701	,484	,957	1,045
DYK	,044	,432	,666	,921	1,086
Özel Kurs	-,278	-3,749	,000*	,712	1,404
Özel Dershane	-,086	1,925	,055	,758	1,319
Rehber	-,144	-1,802	,072	,830	1,205
Koçluk Desteği	,034	-,482	,630	,777	1,286
Sınıf Mevcudu	,011	-2,009	,045	,716	1,397
Çalışma D	,335	3,738	,000*	,746	1,341
Kütüphane	-,020	2,260	,024*	,832	1,202
Akıllı Telefon	-,072	-,446	,656	,909	1,100
Teknoloji Kullanımı	,057	,479	,633	,897	1,115
Deneme Sınavı	,376	4,390	,000*	,742	1,349
Sanat ve spor etkinlikleri	-,130	-1,298	,195	,895	1,117
Kitle İletişim Araçları	-,246	-2,608	,010*	,756	1,322
Kitap Okuma	-,243	-3,742	,000*	,932	1,073

Tablo 7. LGS puanlarının Q-Q grafiği, Durbin Watson, arpıklık ve Basıklık Değerleri

Skewness	-1.113
Kurtosis	.059
Durbin-Watson	.879

Q-Q grafiği'nin biçimi doğrusallık probleminin olmadığını, hesaplanan Durbin-Watson, arpıklık ve basıklık değerleri de regresyon analizi için gerekli olan normal dağılım ve otokorelasyon açısından verilerin regresyon analizine uygunluğu yönündedir. Tabachnick, Fidell ve Ullman (2007) arpıklık ve basıklık değerlerinin [-1.5 ile 1.5] arasında olması dağılımın normalliğinin göstergesi olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir. Tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda çoklu regresyon analizi yapılmış ve Tablo 8'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

- 72 -

Tablo 8. Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²
1	,376	,142 Deneme
2	,455	,207 Deneme, ÇalışmaD
3	,499	,249 Deneme, ÇalışmaD, Kitap
4	,522	,273 Deneme, ÇalışmaD, Kitap, anneE
5	,540	,291 Deneme, ÇalışmaD, Kitap, anneE, Kurs
6	,554	,307 Deneme, ÇalışmaD, Kitap, anneE, Kurs, Kutuphane
7	,568	,322 Deneme, ÇalışmaD, Kitap, anneE, Kurs, Kutuphane, Kitle İlet.

Tablo 8’de de görüleceği üzere regresyon analizi sonucunda yedi model üretilmiştir. Tablodaki bulgulara göre LGS puanlarının başlıca yordayıcısı %14.2 ile deneme sınavlarıdır. Çalışma düzeni eklendiğinde bu oran %20,7’ye çıkmakta, buna göre çalışma düzeninin yordayıcılık etkisi %6,5 olarak gözlenmektedir. Diğer bağımsız değişkenler eklendiğinde sırasıyla günlük kitap okuma süresi %4.2, anne eğitim durumu %2.4, özel kurs alma %2.1, özel kütüphane ise %1.6 ve Kitle İletişim araçları 1,5 oranında açıklayıcılık gücüne sahiptir. Genel olarak bakıldığında tüm bu değişkenler LGS puanlarını %32.2 oranında açıklamaktadır.

- 73 -

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Elazığ il merkezinde birbirinden farklı okul türlerinde eğitim gören 9.sınıf öğrencilerinin LGS merkezi sınav puanını hangi değişkenlerin ne düzeyde yordadığını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada LGS puanları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Alan yazında bu değişkene yönelik olarak yapılan araştırmalar da (Yavuz, 2020; Çömlekçioğulları, 2020 ve Kılıç, 2022) bu sonucu destekler bulgular içermektedir. Öğrencilerin LGS başarı durumları akademik başarılarına benzer olarak nitelendirildiğinde akademik başarının cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılaşmadığı (Akyurt, 2019; Bozkurt ve Bircan, 2015; Duman, 2006; Kesici, 2015) bulgusunu içeren araştırmalara da rastlanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin LGS puanları ile anne-baba medeni durumu arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ancak araştırmamızın bu bulgusunun aksine Yavuz(2020) ve Çömlekçioğulları’nın (2020) çalışmalarında LGS puanlarının anne-baba medeni durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği, aile medeni durumu birlikte olan öğrencilerin

LGS puanlarının anne-baba ayrı ya da biri vefat etmiş olan çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin LGS puanları destekleme ve yetiştirme kursu (DYK) alma durumlarına göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Ancak Doğan(2022) çalışmasında LGS hazırlık sürecinde DYK'ların konu tekrarları, soru çözümleri ve zamanın verimli kullanılmasına olanak sağladığı belirlemesiyle anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğunu rapor etmiştir. Aynı şekilde Bircan, Tosun ve Zabun (2022) yaptıkları çalışmada DYK'ların öğrencilerin hem akademik başarısını hem de LGS başarısını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırma bulgularından bir diğeri öğrencilerin LGS puanlarının özel ders alma durumlarına göre anlamlı biçimde farklılaşmadığıdır. Yavuz (2020) bu araştırmayı destekler biçimde özel ders almanın LGS puanını anlamlı biçimde farklılaşmadığı bulgusunu rapor etmiştir. Ancak Çömlekçioğulları (2020) ve Kılıç (2022) yaptıkları çalışmalarda bu bulguların aksine özel ders alan öğrencilerin sınav başarı puanları özel ders almayan öğrencilerin sınav başarı puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

- 74 -

Öğrencilerin LGS puanları arasında yerleşim yerine göre anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu bulgunun aksine Yavuz (2020) yaptığı çalışmada öğrencilerin LGS puanlarının yerleşim yerine göre anlamlı biçimde farklılaştığını köy, kasaba ve ilçede yaşayanlara göre il merkezinde yaşayanların puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çömlekçioğulları (2020) ise aileleri il, ilçe ve kasaba merkezinde yaşayan öğrencilerin sınav puanları köylerde yaşayan öğrencilerden biraz daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmenlerinden koçluk desteği almaları ile LGS puanları arasında anlamlı biçimde farklılaşma görülmemiştir. Ancak araştırmamızın bu bulgusunun aksine Doğan (2022) yaptığı çalışmada öğrenci koçluğu sisteminin LGS puanları üzerinde etkili olduğunu rapor etmiştir. Kalçık (2017), Çam-Tosun ve Bayram (2017), Whitmore (2009) ve Keen'e (2014) göre de öğrenci koçluğu sistemi başarıyı arttırmada etkilidir.

Yapılan analizlerde öğrencilerin sportif veya sanatsal faaliyetlere katılımlarına göre LGS puanları arasında anlamlı biçimde farklılaşma belirlenmemiştir. Kılıç'ın (2022) spor

yapma ve sanatla ilgilenme durumuna göre LGS merkezi sınav puanlarının anlamlı biçimde farklılaşmadığı bulgusu bu araştırma sonucunu desteklemektedir.

Araştırma kapsamındaki değişkenlerden biri olan öğrencilerin özel odalarının bulunmasıyla LGS puanları arasında özel odası bulunanlar lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Ancak araştırmamızın bu bulgusunun aksine Gülcüoğlu (2022) yaptığı çalışmada özel odası bulunan öğrencilerin LGS puanlarının, özel odası bulunmayan öğrencilerin LGS puanlarından daha düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin özel kursa gitmeleri ile LGS puanları arasında özel kursa gidenler lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Yavuz (2020) ve Çömlekçioğulları'nın (2020) araştırması bu bulguyu destekler niteliktedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu LGS puanlarının anne-baba eğitim durumuna göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgilidir. Yapılan analizlerde eğitim düzeyi yüksek ebeveynler lehine anlamlı fark belirlenmiştir. Yavuz'un (2020) araştırması da bu bulguyu destekler niteliktedir. Ayrıca Undheim ve Nordvik (2006) anne-baba eğitiminin öğrenci başarısının önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Huyut ve Keskin (2017) yaptıkları çalışmada anne-baba eğitim düzeyi düştükçe öğrencilerin daha yüksek başarı gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuç ise araştırmamızın sonucu ile çelişmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin LGS puanları ile günlük kitap okuma süresi arasında hiç okumayanlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Gülcüoğlu (2022) yaptığı araştırmada kitap okuyan öğrencilerin LGS başarı puanlarının ortalaması kitap okumayan öğrencilerin LGS puan ortalamasından düşüktür şeklindeki bulgusu araştırmamızı destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf mevcutları ile LGS puanları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Çömlekçioğulları (2020) çalışmasında sınıf mevcudunun öğrenci başarısını etkilemediği yönündeki bulgusu araştırmamızı destekler niteliktedir. Ancak araştırmaların bu bulgusunun aksine Yavuz (2020) yaptığı çalışmada öğrencilerin LGS puanlarının sınıf mevcuduna göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma kapsamındaki diğer bulguların alan yazınla karşılaştırılmasına imkân verecek bilimsel çalışmalara rastlanmamıştır.

Genel olarak bakıldığında LGS puanlarını yordayabileceği düşünülen pek çok değişken araştırmaya dâhil edilmiş, buna karşın birçoğu etkisiz bulunmuştur. LGS puanlarını en çok yordayan değişkenin deneme sınavları olması dikkat çekicidir. Deneme sınavları öğrencilerin diğer öğrencilerle kendilerini kıyaslayabildiği, hatalarını gördüğü ve böylelikle çalışmalara yön verilebilmeleri açısından önemlidir. Başol (2009) araştırmasında quizlerin öğrenenlerin derse yönelik ilgilerini artırdığını, öğrencileri aktifleştirdiğini ve hedeflenen öğrenme için harcanan zamandan tasarruf sağladığını ve sınav stresini azalttığı bulgularına ulaşmıştır. Bu bulgular araştırmamızda deneme sınavlarına yönelik bulguyu desteklemektedir.

Araştırma kapsamında yordayıcılık gücü en yüksek ikinci değişkenin çalışma düzeni olduğu belirlenmiştir. Tablo 3'te verilen çalışma süresi arttıkça sıra ortalamalarının da artması bu bulguyu desteklemektedir. Gökalp, Akın, Ganülal ve Kızıllan'ın (2018) ders çalışma alışkanlıkları ile akademik başarı arasında belirlemiş oldukları pozitif ve anlamlı ilişki de bu araştırma bulguları ile paraleldir. Sarıer'de (2016) meta analize dayalı araştırmasında akademik başarıyı etkileyen öğrenen özelliklerini etki büyüklüğü sırasına göre özyeterlik algısı, motivasyon, benlik saygısı ve çalışma alışkanlığı olarak raporlamıştır.

Günlük kitap okuma süresi LGS başarısını yordayabilecek üçüncü değişken olarak anlamlı bulunmuştur. Berkant ve Tüzer'in (2017) araştırmalarında da okuma alışkanlığı ile sayısal ders başarısı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunun belirlenmesi bu araştırma bulgularını desteklemektedir. Akın da (2016) okuma alışkanlığının akademik başarıyı artırdığı bulgusuna ulaşmıştır. Gündüver ve Gökdaş (2011) ise seviye belirleme sınav başarıları üzerinde okunan kitap sayısının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. LGS öğrencileri özelinde kitap okumanın okuduğunu anlama becerisi ile ilişkilendirilebileceği söylenebilir. LGS sınavındaki uzun ve karmaşık metinlerin daha iyi anlaşılabilmesi için bu sınava hazırlanan öğrencilerin kitap okuma etkinliklerini sıklıkla gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Okumadaki amaç anlamaktır (Kırcı, 2004). Bunun yanında okuma eylemi ile kültür edinme, bilgileri kalıcı hale getirme de amaçlanabilir (Yılmaz, 2002, s.442).

Bu araştırmanın dikkat çeken bulgularından biri de rehberlik ve koçluk olarak ifade edilen öğrenci gelişimini belirleme, yönlendirme ve izleme hizmetlerinin LGS başarısı üzerinde

yordayıcı bir değişken olarak bulunmamasıdır. Genel olarak “rehberlik hizmeti” olarak adlandırılabilir bu değişkenlerin neden etkili bulunmadığı önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizdeki eğitsel rehberlik hizmetlerini yürüten kişiler ve bu kişilerin uzmanlık karmaşası bu sonucun ortaya çıkmasına zemin hazırlamış olabilir. Eğitsel rehberlik öğrenenin bilgiyi nasıl edineceği, edindiği bilgiyi nasıl kalıcı hale getireceği (Ağır, 2017) gibi konularda ona yardımcı olmayı hedefleyen ve uzmanlık gerektiren bir hizmettir. Ancak bu hizmetin etkili bir şekilde yürütülebilmesinde her bir öğrenci için önemli bir zamanın ayrılması gerekmektedir. Bunun yanında okullardaki rehberlik hizmetlerinin üniversitelerin rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikoloji ve sosyoloji gibi programlarından mezun kişiler tarafından verilebilmesi, üniversite programlarının ise bu kişileri yetiştirmede yetersiz kalması elde edilen bu bulgunun ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Kalabalık sınıflar ve sınav içeriğinin de oldukça yoğun olması bu hizmetlerin etkili olamamasına zemin hazırlamış olabilir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir;

- LGS sınavına hazırlık sürecinde deneme sınavlarına katılma, kitap okuma ve çalışma alışkanlığı kazanma ve özel kurs alınması önerilmektedir.
- Öğrencilerin kütüphane ortamlarına yönlendirilmeli, sosyal ve sanatsal çalışmalarda bulunmaları teşvik edilmelidir.
- Anne eğitim durumunun etkili bir değişken olduğu dikkate alınarak hazırlık sürecinde annelerin sürece müdahil olmaları teşvik edilmelidir.
- Rehberlik hizmetlerinin LGS başarısını artırmada işlevsiz kalmasının nedenleri araştırılmalıdır.
- LGS sınav başarısını daha açıklayacak boylamsal araştırmalar yapılarak hazırlık süreci daha kapsamlı gözlemlerle açıklanmalıdır.
- LGS sınav başarısını etkileyen faktörler ile ilgili başka çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağır, M.S. (2017). Eğitsel rehberlik çalışmalarının nemi. *HAYEF: Journal of Education*, 14(2), 183-202.
- Akın, E. (2016). Ortaokul ğrencilerinin okuma alışkanlığı ve yazma tutumları ile Türkçe akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 54, 469-483.
- Akyurt, G. K. (2019). İlkokul 4. sınıf ğrencilerinin matematik motivasyonu, kaygısı ve başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Akyüz, Y. (2007). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Alacacı, C. ve Erbaş, A. K. (2010). Unpacking the inequality among Turkish schools: Findings from PISA 2006. *International Journal of Educational Development*, 30 (2), 182-192.
- Atılđan, H. (2018). Türkiye’de kademeler arası geçiş: Dn-bugünü ve bir model nerisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(1), 1-18. Erişim adresi: <https://doi.org/10.12984/egeefd.363268>
- Aykaç, N., Atar, E. (2014). *Geçmişten günümüze ilköğretimden ortaöğretime geçiş sisteminin değerlendirilmesi*. A. Akdoğanbulut İnsan, A. Yavuz Akengin (Eds.), Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze eğitimde kademeler arası geçiş ve yeni modeller uluslararası kongresi (ss. 83-104). Atatürk Araştırma Merkezi.
- Başol, G. (2009). The effect of exam frequency on academic achievement: A quasi-experimental study [Full Text]. The First International Congress of Educational Research Online-Full Text Book, Retrieved from Erişim adresi: <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/582.pdf>, Çanakkale 18 Mart University, Çanakkale, Turkey.
- Berberoğlu, G. ve Kalender, İ. (2005). Öğrenci başarısının yıllara, okul türlerine, bölgelere göre incelenmesi: SS ve PISA analizi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 4(7), 21-35.

- Berkant, H.G. ve Tüzer, A. (2017). Sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ve sayısal ders başarılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 171-190.
- Bircan, M. A., Zabun, E., ve Tosun, O. (2022). “Etüt Tokat” projesi kapsamında düzenlenen destekleme ve yetiştirme kurslarının sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi ve öğrenci görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 1-14.
- Bozkurt, E. ve Bircan, M. A. (2015). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin matematik motivasyonları ile matematik dersi akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 201-220.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. baskı). Ankara: Pegem.
- Can, E. (2015). Qualitative obstacles in Turkish education system and suggestions. *The Anthropologist*, 20 (1-2), 289–296.
- Cribb, J., Sibieta, L., Vignoles, A. (2013). Entry into grammar schools in England. Londra. Retrieved from https://www.ifs.org.uk/docs/Grammar_Schools2013.pdf
- Coşkun İ., Çelik Z. ve Gür B. (2013). Türkiye’de ortaöğretimin geleceği: Hiyerarşi mi, eşitlik mi? SETA | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Sayı:69, 1-28. 23 Mayıs 2006 tarihinde http://file.setav.org/Files/Pdf/20130802120003_ortaogretim_analiz2.pdf adresinden alınmıştır.
- Çam Tosun, F. ve Bayram, A. (2017). Öğrenci koçluğuna ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri: Bayburt örneği. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-18.
- Çepni, S., Özsevgeç, T. ve Gökdere, M. (2003). Bilişsel gelişim ve formal operasyon dönem özelliklerine göre ÖSS fizik ve lise fizik sorularının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, 30-39.
- Çömlekçioğulları, A. (2020). *Öğrenci başarısı ile ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri arasındaki ilişki (Denizli ili örneği)*. (Yayımlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.
- Department for Education, England. (2016). Analysis of secondary school-level applications and offers data by school type. Retrieved from

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/625671/School_preferences_Ad_hoc_notice.pdf

- Dinç, E., Dere, İ. ve Koluman, S. (2014). Kademeler arası geçiş uygulamalarına yönelik görüş ve deneyimler. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (17), 397-423.
- Doğan, S., Oktay, Y. (2022). Liselere geçiş sınavı (LGS) hazırlık sürecinin değerlendirilmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11 (2), 963-992.
- Duman, A. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin matematik başarısını etkileyen faktörlerin öğrenciler ve öğretmenler açısından değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Eğitim Reformu Girişimi. (2017). Liselere geçişte yeni sistem ve nitelikli ortaöğretim için yol haritası. Erişim adresi: http://www.egitimreformugirisimi.org/raporlar/TEOG_BilgiNotu.13.11.17.rev1.pdf
- Ergün, M. (2014). *Eğitimde kademelerin oluşması ve kademeler arası geçiş düzenlemelerine tarihi bakış*. Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Eğitimde Kademeler Arası Geçiş ve Yeni Modeller Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, ss. 1-40. Atatürk Araştırma Merkezi, Antalya.
- Eurypedia. (2013). The structure of the European education systems 2013/14: Schematic diagrams. Erişim adresi: http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/education_structures_2013_EN.pdf
- Gliner, J.A., Morgan, G.A. ve Leech, N.L. (2015). *Uygulamada araştırma yöntemleri: Desen ve analizi bütünleştiren yaklaşım* (Çev. : Volkan Bayar, Çev. Ed.: Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gökalp, M., Akın, P., Gönülal, E., Kızıllan, P. (2018). Lise öğrencilerinin ders çalışma alışkanlıkları ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Kırgızistan Örneği). *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (24), 451-466.
- Gülcüoğlu, E. (2022). *Ortaokul seviyesindeki öğrenci performanslarının MARS modeli ile incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Güngüver, A. ve Gökdaş, İ. (2011). İlköğretim öğrencilerinin seviye belirleme sınav başarılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 30-47.
- Gür, B. S., Çelik, Z. ve Coşkun, İ. (2013). Türkiye’de ortaöğretimin geleceği: Hiyerarşi mi, eşitlik mi?. *Seta Analiz*, 69, 1-26.
- Huyut, T. M., Keskin, S. (2017). Matematik başarısına etki eden faktörlerin: Çevresel faktörlerin çoklu uyum analizi ile belirlenmesi. *Türkiye teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 1 (2), 48-59.
- Kalçık, F. (2017). Öğrenci başarısını desteklemede bir yol: öğrenci koçluğu. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 53-67.
- Keen, J. P. (2014). Considering Student Coaching. *Journal of College and Character*, 15(2), 67- 74. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1515/jcc-2014-0011>
- Kesici, A. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin matematiğe yönelik duyuşsal özellikleri ile temel eğitimden ortaöğretime geçiş (teog) sınavları öncesi yaşadıkları stresin matematik başarısına etkisi*. (Doktora Tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye.
- Kılıç, F. (2022). *Sekizinci sınıf öğrencilerinin matematiğe ilişkin tutum ve motivasyon düzeyleri ve LGS başarı puanları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Kırcı, M. (2004). Türkçe ve Edebiyat dersleri ortamında okuma, anlatsal bilgi ve bilinçlenme denemesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 16- 24.
- Köse, E. (2010). *Bilimsel araştırma modelleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzu, Y., Kuzu, O ve Gelbal, S. (2019). TEOG ve LGS sistemlerinin öğrenci, öğretmen, veli ve öğretmen velilerin görüşleri açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 112-130.
- MEB (2018). 2018 Liselere Geçiş Sistemi (LGS): Merkezi Sınavla Yerleşen Öğrencilerin Performansı. Erişim adresi: http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/17094056_2018_lgs_rapor.
- MEB (2019). PISA 2018 Türkiye ön raporu. Eğitim analiz ve değerlendirme raporları serisi.

- Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/03105347_PISA_2018_Turkiye_On_Raporu.pdf adresinden erişilmiştir.
- Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, Japan. (2012). Statistical abstract 2006 edition 1.5 upper secondary school. Erişim adresi: http://www.mext.go.jp/component/english/_icsFiles/afieldfile/2011/03/07/1303013_002.pdf
- Özdemir, M. (2018). Eğitim yönetimi: Alanın temelleri ve çağdaş yönelimler. Ankara: *Anı Yayıncılık*, s. 305-306.
- Sarıer, Y. (2016). Türkiye’de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: Bir Meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (3), 1-19.
- Undheim, J. O., Nordvik, H. (1992). Socio-economic factors and sex differences in an egalitarian educational system: Academic achievement in 16-year-old Norwegian students. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 36 (2), 87–98. <https://doi.org/10.1080/0031383920360201>
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics* 5, 481-498. Boston, MA: Pearson.
- UNESCO, (2011). World data on education donnees mondiales de l’education datos undiales de educacion. World data on education, 7th edition, 2010/2011. Erişim adresi: http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Republic_of_Korea.pdf
- Ware, A. (2017). Grammar schools, a policy of social mobility and selection-Why? *The Political Quarterly*, 88(2), 280–290. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1111/1467-923x.12344>
- Whitmore, J. (2009). *Coaching for performance: Growing human potential and purpose: The principles and practice of coaching and leadership*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Wu, Y. (2015). The examination system in china: the case of zhongkao mathematics. Selected Regular Lectures from the 12th International Congress on Mathematical Education, 897–914. Erişim adresi: https://doi.org/10.1007/978-3-319-17187-6_50

- Yavuz, A. (2020). Ortaöğretime geçiş sınavında öğrenci başarısını etkileyen etmenler. (Yayımlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.
- Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2011). Öğretmen adaylarının eleştirel pedagoji ile ilgili görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 195-213.
- Yılmaz, B. (2002). Ankara'daki ilköğretim öğretmenlerinin okuma ve halk kütüphanesi kullanma alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 16 (4), 441-460.

COĞRAFYA BİLİMİNE KATKI SAĞLAYAN ÜNLÜ BİLİM İNSANLARI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN FARKINDALIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Ayşe Nur ÜNSAL²

<https://orcid.org/0000-0002-8546-2534>

Recep Bozyiğit³

<https://orcid.org/0000-0002-9790-1168>

Özet

Bu araştırmada, coğrafya öğretmenlerinin coğrafyaya katkı yapan bilim insanları ile ilgili farkındalıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma özelliği gösteren araştırmada, olgu bilim deseninden yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara ve Konya ilinde bulunan ve farklı kurumlarda görev yapan 38 coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formları ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Coğrafya öğretmenleri, coğrafya bilimine katkı sağlayan bilim adamlarından İlkçağda, Batlamyus ve Strabo'nun; Orta Çağ'da, Biruni ve İbni Haldun'un; Yeni Çağ'da, Piri Reis ile Cristof Colomb'un; Yakın Çağ'da Alexander von Humboldt ve Carl Ritter'in; Cumhuriyet döneminde ise Sırrı Erinç ile Reşat İzbrak'ın katkılarının fazlalığına dikkat çekmişlerdir. Sonuç olarak Coğrafya öğretmenlerinin bu alana katkı yapan bilim insanları hakkındaki bilgi düzeylerinin artırılması gerekliliğine ulaşılmıştır. Bu konuda çok disiplinli araştırmaların teşviki, alan araştırmalarının artırılması, Yükseköğretim Coğrafya Programları ile MEB Coğrafya müfredatında bu konuya daha çok yer verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya bilim insanları, Öğretmen görüşleri, Farkındalık, Coğrafya eğitimi, Coğrafya bilimi

¹ Bu araştırma, 'Coğrafya Bilimine Katkı Sağlayan Ünlü Bilim İnsanları İle İlgili Öğretmen Farkındalıklarının Değerlendirilmesi' adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Özel sektör (Lise), anursl0305@gmail.com

³ Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Bölümü, fethiye.kemer@gmail.com

EVALUATION OF TEACHER AWARENESS ABOUT FAMOUS SCIENTISTS WHO CONTRIBUTED TO GEOGRAPHY SCIENCE

Abstract

In this study, it was aimed to examine the awareness of geography teachers about the scientists who contributed to geography. In this qualitative research, a phenomenological design was utilized. The sample of the study consists of 38 geography teachers working in various institutions in Ankara and Konya provinces. Data were obtained through semi-structured interview forms. The data obtained were subjected to content and descriptive analysis. Geography teachers emphasized the contributions of Ptolemy and Strabo in the Ancient Age; Biruni and Ibn Khaldun in the Middle Ages; Piri Reis and Christopher Columbus in the New Age; Von Humboldt and Ritter in the Recent Age; and Sırrı Erinç and Reşat İzbirak in the Republican period. As a result, it was reached that the level of knowledge of Geography teachers about the scientists who contributed to this field should be increased. In this regard, it is recommended that multidisciplinary research should be encouraged, field research should be increased, and this subject should be included more in Higher Education Geography Programs and MoNE Geography curriculum.

Key Words: Geography scientists, Teacher opinions, Awareness, Geography education, Geographic science

GİRİŞ

Bilim, doğal veya toplumsal olgu ve olayları sebepleri ve birbirleriyle olan ilişkilerini yasalar ve kuramlarla açıklanmasıdır. Bilim insanları ise bu olgu ve olaylar arasındaki bağıntıları açıklayacağını düşündüğü hipotezler ileri süren bireylerdir (Özlem, 1994).

Bilimler dünyası içinde her bilimin geçmişten günümüze bir doğuş, bir gelişim süreci vardır. Bu süreç ya o bilimin gereksinmelerinin bir zorunluluğu olarak ortaya çıkmasıyla ya da bir bilimin çatısı altında yer alırken bağımsızlaşmasıyla başlar; bir kuruluş, bir kimlik kazanma, kurumsallaşma, gelişme ve yetkinleşmesiyle devam eder (Tanrıku ve Gümüşçü, 2021).

Coğrafya diğer disiplinler gibi farklı yaklaşımlar, fikirler ve düşüncelerle şekillenmektedir (Bilgili ve Kocalar, 2020).

Bilim insanlarının bazıları birbirine benzer paradigmaları benimserken bazıları da tamamen zıt paradigmaları benimsemiş olması coğrafya ilmine farklı bir perspektif kazandırmıştır. İlk Çağ'da Strabo, Tales, Aristoteles, Herodotus; Orta Çağ'da Biruni, İdrisi, İbni Haldun; Yeni Çağ'da Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi, Piri Reis, Cristof Colomb, Yakın Çağ'da Alexander von Humboldt, Carl Ritter, Friedric Ratzel; Cumhuriyet

Dönemi'nde ise Cemal Arif Alagöz, Danyal Bediz, Sırrı Erinç ve birçok isim Coğrafya'ya katkı sağlayan bilim insanları arasında yer almaktadır (Özgen, 2010).

Coğrafya biliminin tarihsel gelişimini (Darkot, 1951; Ağarı, 2002; Eskikurt, 2005; Özgen, 2010; Doğanay, 2012; Ceylan, 2013; Gümüşçü ve Karakaş Özur, 2016; Bölükbaşı, 2018; Tanrıku ve Gümüşçü, 2021; Bayartan, 2023) ve coğrafya bilimine katkı sağlayan bilim insanlarını konu edinen çalışmalar bulunmaktadır (Koca, 2004; Duman, 2004; Elibüyük, 2009; Gümüşçü, 2012; Yılmaz ve Yılmaz, 2015; Karakaş Özur, 2015; Şahin ve Belge, 2016; Top Yılmaz, 2016; Kocatürk, 2020; Ekin, 2021; Karabulut, 2022).

Araştırmacılar tarafından, öğrencilerin bilim insanına yönelik algılarının olumsuz olmasının; bilime ve bilimle ilgili faaliyetlere karşı benzer olumsuz tutuma sahip olmalarının yanı sıra bilimsel çalışmalardan ve bilimle ilgili kariyer olanaklarından uzaklaşmalarına da neden olacağı ifade edilmektedir (Buldu, 2006 ve Finson, 2002'den akt. Önen Öztürk ve Ağlarıcı, 2019). Öğrencilerin bilimin ortaya çıkışının, gelişiminin, bilimsel bilginin üretiminin, bilimsel bilginin gelişimine farklı bakış açıları ile katkı sağlayan bilim insanlarının rolünün öğrencilere aktarılmasında öğretmenlere önemli görevler düşmektedir (Emvalotis ve Koutsianou, 2018). Öğretmenlerin sözü edilen bu görevleri yerine getirebilmeleri için yeterli donanıma sahip olmaları gerekmektedir. Bunun içinde öğretmen yetiştirme programlarında bilimin gelişimi ve bilimin gelişimine katkı sağlayan bilim insanlarının müfredata dâhil edilmesi, öğretmen adaylarının bilimsel düşünebilme, bilimsel süreç becerilerini ve bilimsel araştırma kabiliyetlerini geliştirmesi önemli bir rol oynamaktadır (Hurd, 1998).

Bu araştırmada, coğrafya öğretmenlerinin coğrafyaya katkı yapan bilim insanları ile ilgili farkındalıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Coğrafya öğretmenlerinin İlk Çağ'da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları hakkında bilgileri nelerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nasıldır?

Coğrafya öğretmenlerinin Orta Çağ'da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları hakkında bilgileri nelerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nasıldır?

Coğrafya öğretmenlerinin Yeni Çağ'da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları hakkında bilgileri nelerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nasıldır?

Coğrafya öğretmenlerinin Yakın Çağ'da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları hakkında bilgileri nelerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nasıldır?

Coğrafya öğretmenlerinin Cumhuriyet döneminde coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları hakkında bilgileri nelerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nasıldır?

Coğrafya öğretmenlerinin Türkiye'de Üniversite Reformu ile coğrafya biliminde meydana gelen değişimler hakkındaki düşünceleri nasıldır?

1. YÖNTEM

Bu kısımda, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama tekniği ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlenmesi olarak tanımlanan nitel araştırma özelliği göstermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma deseni olarak olgu bilim (fenomenoloji) tercih edilmiştir. Olgu bilim, az sayıdaki kişilerden bir fenomen hakkında bireylerin yaşadığı ortak deneyimleri çözümleyerek araştırmada ulaşılmak istenen öze ulaşılmasıdır (Creswell, 2014). İnsan deneyimini anlamak, herhangi bir fenomen ile ilgili insanların duygu, düşünce, anlayış, bakış açısı ve algılarını ifade etmelerini sağladığı için araştırma da olgu bilim deseni tercih edilmiştir (Rose, Beeby ve Parker, 1995 ve Patton, 2018'den akt. Tekindal ve Uğuz Arsu, 2021).

1.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Konya ve Ankara genelinde liselerde görev yapan coğrafya öğretmenleri oluşturmaktadır. Konunun özünün

derinlemesine ele alınması için tecrübeli 38 coğrafya öğretmeni seçilmiştir. Çalışma grubu bilgileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubu Bilgileri

Kategoriler	Alt Kategori	Kişi Sayısı	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	23	%60.6
	Kadın	15	%39.4
Okul Türü	Özel Eğitim Kur.	18	%47.3
	Anadolu Lisesi	14	%36.8
	Meslek Lisesi	6	%15.7
	Fen Lisesi	0	%0
Öğrenim Düzeyi	Lisans	26	%68.4
	Yüksek Lisans	11	%28.9
	Doktora	1	%2.6
Mesleki Deneyim	6-10 Yıl	17	%44.7
	21 Yıl ve Üzeri	7	%18.4
	1-5 Yıl	5	%13
	11-15 Yıl	5	%13
	16-20 Yıl	4	%10.5

88

Çalışma grubu bilgileri incelendiğinde; cinsiyet olarak erkek sayısı, okul türü olarak özel eğitim kurumu sayısı, öğrenim düzeyi olarak lisans ve mesleki deneyim olarak 6-10 yıl arası çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

1.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme formu, dört alanda uzman kişiye danışılarak oluşturulmuştur. Alan uzmanları, görüşme sorularının anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla araştırmaya başlamadan önce birkaç Türkçe öğretmeniyle görüşmeler yapılmasını önermiştir. Alan uzmanlarının yönlendirmeleri doğrultusunda pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma soruları, katılımcılara e-posta yoluyla iletilmiş ve katılımcıların yanıtları da e-posta yoluyla alınmıştır. E-posta aracılığıyla verilerin elde edilmesi, zamansal ve mekânsal esnekliğe sahip olmasının yanı sıra katılımcılara, cevapları üzerinde düşünme ve cevaplarını tekrar gözden geçirme fırsatı sunmaktadır (Salman Yıkmış, 2020). Katılımcıların yanıtları alındıktan sonra, telefon aracılığıyla katılımcılarla iletişim kurulmuş ve ilave yapmak

isteyip istemedikleri sorulmuştur. İlave yapmak isteyen katılımcıların yanıtları, araştırma verilerine dâhil edilmiştir.

1.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik ve betimsel analiz teknikleri tercih edilmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan katılımcılar, etik kurallara uygun bir şekilde "K1, K2, K3..." şeklinde kodlarla anonimleştirilmiştir. Toplanan veriler araştırmacı tarafından kapsamlı bir incelemeye tutulmuştur. Veriler kategorize edilerek tablolar halinde sunulmuştur.

1.5. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Elde edilen verilerin detaylı bir şekilde raporlaştırılması ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığının açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin sağlanmasında önemli ölçütler arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011'den akt. Özkartal ve Mentiş, 2017). Araştırma verilerinin geçerliliği uzman görüşlerine başvurulularak sağlanmıştır (Yalman ve Uzunöz, 2021). Bu doğrultuda geçerliliğin sağlanabilmesi sebebiyle elde edilen veriler objektif ve açık bir şekilde incelenerek veriler ayrıntılı olarak rapor edilmiştir.

Araştırmanın güvenirliliği, Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre; tutarlılık incelenmesi ile sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri, benzer süreç ve yaklaşımlarla toplanarak, kodlanmış, kategorize edilmiş ve yorumlanarak sonuca gidilmiştir.

89

2. BULGULAR

2.1. Coğrafya Öğretmenlerinin İlk Çağ'da Coğrafya Bilimine Katkı Yapan Ünlü Bilim İnsanları ve Coğrafya Bilimine Yaptıkları Katkılar Hakkında Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin 'İlk Çağ'da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları kimlerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nelerdir?' sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek kategorilere ayrılmıştır ve bu kategoriler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. İlk Çağ'da Coğrafyaya Katkı Yapan Bilim İnsanlarına Yönelik Bulgular

Bilim İnsanları	Cevaplar	f
Erastosthenes	Coğrafya terimini ilk kez kullanmıştır.	13
	Dünya'nın çevre uzunluğunu hesaplamıştır.	7
	Katkı belirtilmemiş.	4
Batlamyus	Almagest adlı eseri vardır.	11
	Haritacılık alanında katkıları vardır.	8
	Katkı belirtilmemiş.	7
	Geographika Syntaxis adlı eseri vardır.	3
Thales	Katkı belirtilmemiş.	14
	Dünya'nın şeklini diske benzetmiştir.	9
Strabo	Geographika adlı eseri vardır.	14
	Katkı belirtilmemiş.	10
	İlk coğrafyacı.	5
Anaximander	Katkı belirtilmemiş.	4
	Astronominin kurucusu.	1
Aristoteles	Katkı belirtilmemiş.	15
	Dünya'nın şeklinin küre olduğunu söylemiştir.	
	Devlet adlı eseri vardır.	6
	Doğal kaynak ve devlet ilişkisini incelemiştir.	2
		1
Platon	Katkı belirtilmemiş.	4
Hekaios	Katkı belirtilmemiş.	1

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin Batlamyus ve Strabo'ya ait bilgilerinin en yüksek düzeyde, Hekaios ile Platon hakkında ise düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

90

Soruya verilen cevaplar incelendiğinde; Strabo'yu 29, Batlamyus'u 29, Aristoteles'i 25, Erastosthenes'i 24, Thales'i 23, Anaximander'i 5, Platon'u 4, Hekaios'u 1 öğretmenin yazdığı görülmüştür.

Bilim insanlarının eserleri içerisinde özellikle Strabo'nun Geographika adlı eserinin daha fazla bilindiği görülmektedir. Bilim insanlarının coğrafyaya yaptığı katkılar içerisinde ise en fazla bilinen katkının Erastosthenes'in Coğrafya terimini ilk kez kullanmış olması gelmektedir.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Strabon, Erastotehenes, Batlamyus. Bu dönemde bilimler henüz ayrılmamıştır. Buradaki bilim insanları coğrafyaya ilk katkıları sağlamıştır. Erastotehenes Coğrafya terimini ilk kez kullanan kişidir (K 5).”

“Heredotos, Aristo, Eratostenes, Strabon, Batlamyus. Yaptıkları çalışmalar coğrafya bilimine katkı sağlamıştır (K 21).”

“Amasyalı Strabon: İlk coğrafyacı kabul edilir. Erastotehenes: Coğrafya terimini ilk kez kullanmıştır. Thales: Dünyanın şeklini diske benzetmiştir (K 23).”

“Batlamyus, Eratosthenes (coğrafya terimini kullanan ilk kişidir), Herodot (K 33).” şeklindedir.

Tablo 2 incelendiğinde ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar doğrultusunda İlk Çağ’da coğrafya bilimine katkı yapan bilim insanlarının isimlerinin bilindiği görülmektedir. Ancak öğretmenlerin bir kısmının ise bilim insanlarının coğrafya bilimine yaptıkları katkılar konusunda görüşlerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2. Coğrafya Öğretmenlerinin Orta Çağ’da Coğrafya Bilimine Katkı Yapan Ünlü Bilim İnsanları ve Coğrafya Bilimine Yaptıkları Katkılar Hakkında Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin ‘Orta Çağ’da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları kimlerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nelerdir?’ sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek kategorilere ayrılmıştır ve bu kategoriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Orta Çağ’da Coğrafyaya Katkı Yapan Bilim İnsanlarına Yönelik Bulgular

Bilim İnsanları	Cevaplar	f
İdrisi	Katkı belirtilmemiş.	21
	Kitabı Roger adlı eseri vardır.	3
İbni Batuta	Katkı belirtilmemiş.	20
	Seyahatnamesi vardır.	3
İbni Haldun	Katkı belirtilmemiş.	16
	Mukaddime adlı eseri vardır.	13
	Coğrafya Kaderdir sözü ünlüdür.	2
Mesudi	Katkı belirtilmemiş.	13
	Seyyahıtır.	1
	Altın Çayırklar adlı eseri vardır.	1
Harezmi	Katkı belirtilmemiş.	4
	Kitap Suret’el Arz adlı eseri vardır.	1
Biruni	Katkı belirtilmemiş.	24
	El-Maksudi adlı eseri vardır.	3
	Dünya’nın eksen eğikliğini hesaplamıştır.	1
	Dünya’nın çevresini hesaplamıştır.	1

91

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin Biruni ve İbni Haldun’a ait bilgilerinin en yüksek düzeyde olduğu, Mesudi ve Harezmi’ye ait bilgilerinin ise en az düzeyde olduğu görülmektedir.

Soruya verilen cevaplar incelendiğinde; İbni Haldun’u 31, Biruni’yi 29, İdrisi’yi 24, İbni Batuta’yi 23, Mesudi’yi 15, Harezmi’yi 5 öğretmen yazmıştır. Bilim insanlarının eserleri içerisinde özellikle İbni Haldun’a ait olan Mukaddime adlı eserin daha fazla bilindiği

görülmektedir. Bilim insanlarının coğrafyaya yaptığı katkılar içerisinde ise en fazla bilinen katkının yine İbni Haldun'a ait olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“İbni haldun’un Mukaddime eseri, İbni Batuta, Biruni (K 2).”

“İbni Haldun: Mukaddime eseri ile “Coğrafya Kaderdir” sözü önemli. İbni Batuta Seyahatnamesi (K 23).”

“Mesudi, İdrisi, Biruni, İbn-i Batuta, İbn-i Haldun. İbn-i Haldun’un Mukaddimesi. İbn-i Batutanın Seyahatnamesi, İdrisi’nin Kitab-ı Roger adlı eseri önemli (K 26).”

“Biruni, İbn-i Haldun, İdrisi, Mesudi. Bu çağda İslam bilim adamlarının katkılarının çoktur (K 34).”

Tablo 3 incelendiğinde ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar doğrultusunda Orta Çağ’da özellikle İslam dünyasında coğrafya biliminin geliştiği ve bu dönemdeki ünlü bilim insanlarının İslam dünyasından isimler olduğu görülmektedir. Katkı belirtmeyen öğretmen sayısının fazla olduğu görülmektedir.

2.3. Coğrafya Öğretmenlerinin Yeni Çağ’da Coğrafya Bilimine Katkı Yapan Ünlü Bilim İnsanları ve Coğrafya Bilimine Yaptıkları Katkılar Hakkında Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin ‘Yeni Çağ’da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları kimlerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nelerdir?’ sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek kategorilere ayrılmıştır ve bu kategoriler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Yeni Çağ’da Coğrafyaya Katkı Yapan Bilim İnsanlarına Yönelik Bulgular

Bilim İnsanları	Cevaplar	f
Kâtip Çelebi	Cihannüma adlı eseri vardır.	11
	Katkı belirtilmemiş.	9
	Keşfi Zünun adlı eseri vardır.	1
Evliya Çelebi	Seyahatnamesi vardır.	16
	Katkı belirtilmemiş.	5
	Seyyahıtır.	1
Piri Reis	Kitabı Bahriye adlı eseri vardır.	17
	Dünya haritası çizmiştir	9
	Katkı belirtilmemiş.	3

	Haritacılık alanında katkıları vardır.	1
Cristof Colomb	Coğrafi keşiflere katılmıştır.	13
	Amerika kıtasına ulaşılmıştır.	11
Americo Vespucci	Coğrafi keşiflere katılmıştır.	10
	Amerika kıtasının yeni bir kıta olduğunu belirtmiştir.	2
Vasco da Gama	Coğrafi keşiflere katılmıştır.	9
	Hindistan'a ulaşmıştır.	2
Del Kano	Coğrafi keşiflere katılmıştır.	4
Bartelemeo Dias	Coğrafi keşiflere katılmıştır.	4
	Ümit Burnu'nu keşfetmiştir.	2
Ferdinand Macellan	Dünya'yı dolaşmıştır.	7
	Coğrafi keşiflere katılmıştır.	6
	Dünya'nın yuvarlak olduğunu kanıtlamıştır.	3
Seydi Ali Reis	Mir'Atü'l Memalik adlı eseri vardır.	2
	Katkı belirtmemiştir.	2
	Denizcidir.	1

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin Piri Reis ve Cristof Colomb'a ait bilgilerinin en yüksek düzeyde olduğu, Del Kano ve Seydi Ali Reis'e ait bilgilerin ise en az düzeyde olduğu görülmektedir.

93

Soruya verilen cevaplar incelendiğinde; Piri Reis'i 30, Cristof Colomb'u 24, Evliya Çelebi'yi 22, Kâtip Çelebi'yi 21, Ferdinand Macellan'ı 16, Americo Vespucci'yi 12, Vasco da Gama'yı 11, Bartelemeo Dias'ı 6, Seydi Ali Reis'i 5, Del Cano'yu 4 öğretmen yazmıştır. Bilim insanlarının eserleri içerisinde özellikle Piri Reis'e ait olan Kitabı Bahriye adlı eserin daha fazla bilindiği görülmektedir. Bilim insanlarının coğrafyaya yaptığı katkılar içerisinde ise en fazla bilinen katkının ise Cristof Colomb'un Amerika kıtasına ulaşması olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Piri Reis'in Kitabı Bahriye adlı eseri, Kâtip Çelebi'nin Cihannüma adlı eseri (K 2).”

“Coğrafi keşifler dönemin en önemli olayıdır. Bu sebeple Avrupa bu dönemde coğrafya alanında ön plana çıkmıştır. Cristof Colomb'un (Kristof Kolomb) 1492'de Amerika kıtasını keşfetmesi ve Portekizli gemici Bartolomeu Dias'ın (Bartelmi Diyaz) Ümit Burnu'nu bulması (1488), Vasco da Gama'nın (Vaska dö Gama) buradan dolaşarak Hint

Okyanusu ve Hindistan'a ulaşması (1498) coğrafya alanındaki önemli gelişmelerdir (K 9)."

"Kâtip Çelebi'nin Cihannüma adlı eseri ile Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi önemlidir. Coğrafi keşifler ile yeni yerler keşfedilmiştir. Cristof Colomb, Americo Vespucci Amerika kıtasını bulmuştur. Macellan dünyayı dolaştı (K 15)."

"Macellan, Americo Vespucci, Cristof Colomb gibi bilim insanları coğrafi keşifler ile yeni yerler keşfetmiştir. Osmanlı'da Piri Reis, Evliya Çelebi ve Kâtip Çelebi bilime katkı sağlamıştır (K 27)."

Tablo 4 incelendiğinde ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar doğrultusunda Yeni Çağ'da özellikle coğrafi keşiflerin coğrafya bilimine olan katkısının daha fazla bilindiği görülmektedir. Öğretmenlerin bu dönemde yaşanan keşiflere ve bilim insanlarına ait bilgi düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

2.4. Coğrafya Öğretmenlerinin Yakın Çağ'da Coğrafya Bilimine Katkı Yapan Ünlü Bilim İnsanları ve Coğrafya Bilimine Yaptıkları Katkıları Hakkında Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin 'Yakın Çağ'da coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları kimlerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nelerdir?' sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek kategorilere ayrılmıştır ve bu kategoriler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Yakın Çağ'da Coğrafyaya Katkı Yapan Bilim İnsanlarına Yönelik Bulgular

Bilim İnsanları	Cevaplar	f
Alexander von Humboldt	Fiziki coğrafyanın kurucusudur.	23
	Katkı belirtilmemiş.	5
	Cosmos adlı eseri vardır.	3
	Soğuk okyanus akıntısını buldu.	2
Carl Ritter	Beşerî coğrafyanın kurucusudur.	22
	Katkı belirtilmemiş.	5
	Coğrafya Tarihinde İlmî Esaslar adında eseri vardır.	2
Friedric Ratzel	Siyasi coğrafyanın kurucusudur.	18
	Katkı belirtilmemiş.	4
	Devleti canlı bir organizmaya benzetmiştir.	1
	Coğrafya adlı kitabı vardır.	1
James Cook	Yeni Zelanda'yı keşfetti.	1
Labrador	Soğuk okyanus akıntısını buldu.	1

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin Alexander von Humboldt ve Carl Ritter'e ait bilgilerinin en yüksek düzeyde olduğu, James Cook ve Labrador'a ait bilgilerin ise en az düzeyde olduğu görülmektedir.

Soruya verilen cevaplar incelendiğinde; Alexsander von Humboldt 33, Carl Ritter'ı 29, Friedric Ratzel'i 24, James Cook'u 1, Labrador'u 1 öğretmenin yazdığı görülmüştür.

Bilim insanlarının eserleri içerisinde, diğerlerine göre Alexander von Humboldt'a ait olan Cosmos adlı eserin daha fazla bilindiği görülmektedir. Bilim insanlarının coğrafyaya yaptığı katkılar içerisinde ise en fazla bilinen katkının ise fiziki coğrafyanın kurucusu olan Alexander von Humbolt'a ait olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“Von Humboldt fiziki coğrafyaya katkılar yapmıştır. Ratzel, Ritter (K 2).”

“Ratzel siyasi coğrafyanın kurucusu, Humboldt fiziki coğrafyanın kurucusu, Carl Ritter beşerî coğrafyanın kurucusudur (K 15).”

“Alexander von humbolt, Carl Ritter, Coğrafyanın bölümlere ayrılmasını sağlayan bilim adamlarının yaşadığı dönemdir diye biliyorum (K 16).”

“Ratzel siyasi coğrafyanın kurucusu, Humboldt fiziki coğrafyanın kurucusu, Carl Ritter beşerî coğrafyanın kurucusudur. Coğrafya adına güzel gelişmeler yaşanmıştır. Bilimsel olarak ilerlemeler kaydedilmiştir (K 27).”

95

Tablo 5 incelendiğinde ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar doğrultusunda Yakın Çağ'da özellikle coğrafyanın sistematik olarak ayrıldığı (fiziki coğrafya, beşerî coğrafya, siyasi coğrafya) öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğretmenlerin bu dönemde coğrafya biliminde yaşanan gelişmeler ile ünlü bilim insanlarına ait bilgi düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

2.5. Coğrafya Öğretmenlerinin Cumhuriyet Döneminde Coğrafya Bilimine Katkı Yapan Ünlü Bilim İnsanları ve Coğrafya Bilimine Yaptıkları Katkılar Hakkında Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin ‘Cumhuriyet döneminde coğrafya bilimine katkı yapan ünlü bilim insanları kimlerdir? Coğrafya Bilimine yaptıkları katkılar hakkında (eser, buluş, görüş vs.) düşünceleri nelerdir?’ sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek kategorilere ayrılmıştır ve bu kategoriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Cumhuriyet Dönemi'nde Coğrafya'ya Katkı Yapan Bilim İnsanlarına Yönelik Bulgular

Bilim İnsanları	Cevaplar	f
Sırrı Erinç	Katkı belirtilmemiş.	13
	Jeomorfoloji alanında çalışmaları vardır.	12
Reşat İzbirak	Katkı belirtilmemiş.	12
	Fiziki coğrafya alanında katkıları vardır.	2
Cemal Arif Alagöz	Katkı belirtilmemiş.	9
Oğuz Erol	Klimatoloji alanında çalışmaları vardır.	8
Besim Darkot	Katkı belirtilmemiş.	7
Danyal Bediz	Katkı belirtilmemiş.	2
Niyazi Çıtakoğlu	Katkı belirtilmemiş.	2
Faik Sabri Duran	Katkı belirtilmemiş.	2
İbrahim Hakkı Akyol	Fiziki coğrafyanın öncülerindedir.	1
Ali Macit Arda	Katkı belirtilmemiş.	1

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin Sırrı Erinç ve Reşat İzbirak'a ait bilgilerinin en yüksek düzeyde olduğu, Ali Macit Arda ve İbrahim Hakkı Akyol'a ait bilgilerin ise en az düzeyde olduğu görülmektedir.

Soruya verilen cevaplar incelendiğinde; Sırrı Erinç'i 25, Reşat İzbirak'ı 14, Cemal Arif Alagöz'ü 9, Oğuz Erol'u 8, Besim Darkot'u 7, Faik Sabri Duran'ı 2, Danyal Bediz'i 2, Niyazi Çıtakoğlu'nu 2, İbrahim Hakkı Akyol'u 1, Ali Macit Arda'yı 1 öğretmenin yazdığı görülmüştür. Bilim insanlarının coğrafyaya yaptığı katkılar içerisinde ise en fazla bilinen katkının Sırrı Erinç'e ait olduğu görülmektedir.

96

Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

“İbrahim Hakkı Akyol, Besim Darkot, Cemal Arif Alagöz, Sırrı Erinç, Reşat İzbirak (K 17).”

“Sırrı Erinç jeolojik ve jeomorfolojik çalışmalarıyla bilinmektedir. Oğuz Erol iklim bilimi ve klimatoloji alanında çalışmalar yapmıştır (K 20).”

“Sırrı Erinç, Reşat İzbirak, Oğuz Erol gibi isimler ön plana çıkmaktadır (K 30).”

“Sırrı Erinç, İbrahim Hakkı Akyol, Besim Darkot, Cemal Arif Alagöz, Danyal Bediz, Reşat İzbirak (K 37).”

“Sırrı Erinç, Reşat İzbirak, Fiziki ve Beşerî coğrafya konularında eserler vermişlerdir (K 31).”

2.6. Coğrafya Öğretmenlerinin Türkiye’de Üniversite Reformu ile Coğrafya Biliminde Meydana Gelen Değişmeler Hakkındaki Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin ‘Türkiye’de üniversite reformu ile coğrafya biliminde meydana gelen değişiklikler nelerdir? sorusuna verdikleri cevaplar incelenerek kategorilere ayrılmıştır ve bu kategoriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Türkiye’de Üniversite Reformu İle Coğrafya Biliminde Meydana Gelen Değişikliklere Yönelik Bulgular

Cevaplar	f
Coğrafya Biliminin Gelişimi	19
Bilgi Yok	11
Üniversitelerde Yeni Coğrafya Bölümlerinin Açılması	5
Olumsuz Değişim	3

Tablo 7 incelendiğinde öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda; Türkiye’de üniversite reformu ile coğrafya biliminde meydana gelen değişiklikler ile ilgili 19 öğretmenin coğrafya biliminin gelişimini sağladığı, 11 öğretmenin konu hakkında bilgisi olmadığı, 5 öğretmenin üniversitelerde yeni coğrafya bölümlerinin açılmasına yol açtığı, 3 öğretmenin ise coğrafya için olumsuz bir değişime neden olduğu cevapları verilmiştir.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

97

“Bilgi yok (K 3, K 4, K 10, K 12, K 13, K 18, K 19, K 23, K 26, K 37, K 35).”

“Üniversitelerde coğrafya bölümlerinin açılması ile bu bilimin önemi artmıştır (K 15).”

“Türkiye’de birçok yeni bölümün açılmasına katkı sağlamış, bilim olarak coğrafyanın gelişimine katkı sağlamış fakat dünya geneline bakıldığında yeterli düzeyde değildir (K 21).”

“Olumlu gelişmeler olduğunu düşünüyorum coğrafyanın gelişmesini sağlamıştır (K 28).”

“Üniversite reformu ile Coğrafya bilimi gelişmeye başlamıştır (K 31).”

Coğrafya öğretmenlerinin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, coğrafya öğretmenlerinin Türkiye’de üniversite reformu hakkında bilgi düzeylerinin yüksek olmadığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Coğrafya, fiziksel ve beşerî özelliklerin yanı sıra, Yer kürenin nasıl şekillendiğini ve insan faaliyetlerinin bu süreçler üzerindeki etkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Tarih boyunca, birçok bilim insanı coğrafyanın gelişimine katkıda bulunmuş ve bu alandaki bilgi birikimimizi artırmıştır. Coğrafya, ayrıca insanların mekân ve yerle olan etkileşimlerini, bu etkileşimlerin kültürel, politik ve ekonomik sistemler üzerindeki etkilerini inceleyerek sosyal bilimlere de katkıda bulunur. Bu bağlamda, coğrafyanın farklı disiplinlerle olan etkileşimi, araştırmacılara mekânsal süreçleri, küresel ve yerel ölçekteki dinamikleri daha iyi anlamaları için zengin bir çerçeve sunar.

Özgen (2010)'e göre; tıpkı canlı bir organizma gibi, bilim dalları da zamanla büyüyerek, araştırma alanları ile ilgili-toplumsal ve mekânsal yansımaları- derinleştirerek dönüşüm göstermektedirler. Bir bilim olarak coğrafyanın da önemi hem toplumsal hem de mekânsal analiz ve uygulamaları bakımından her geçen gün değişim göstererek devam etmektedir. Bu değişim, coğrafyanın bilimsel kimliğine ve dolayısıyla kavramsal olarak tanımlanmasına da yansımaktadır.

Bu araştırmada, Coğrafya öğretmenlerinin coğrafyaya katkı yapan bilim insanları ile ilgili farkındalıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplara göre İlk Çağ'da coğrafyaya katkı yapan bilim insanları; Erastothenes, Batlamyus, Thales, Strabon, Herodot, Platon, Hekatos, Aristoteles, Anaximander'dir. Özgen (2010)'e göre; İlk çağda (eski çağda) günümüz coğrafya bilimi ve coğrafi düşüncesinin temelini oluşmasında; Herodotos, Aristoteles Hipparchus, Strabon ve Batlamyus gibi düşünürlerin büyük rolleri olmuştur.

İlk Çağ'da coğrafyaya yapılan katkılar içerisinde öğretmenlerin en fazla verdiği cevap; Erastothenes'in coğrafya terimini ilk kez kullanmış olması olmuştur. Böylece coğrafya bilimi bir bilim olarak tarihteki yerini almıştır. Doğanay (2012)'a göre; Erastothenes "Geography" kelimesini kullanan ilk kişidir ve coğrafya biliminin temellerini atmıştır.

Orta Çağ'da coğrafya bilimi daha çok İslam dünyasında gelişmiştir. Bu dönemde coğrafyaya katkı yapan bilim insanları İslam dünyasında yer alan isimlerdir. Özgen (2010)'in çalışmasında Orta Çağ İslam dünyasının, coğrafya bilimine katkısı (özellikle uzak diyarların keşfedilmesi ve matematik coğrafya) oldukça önemlidir şeklinde buna yer vermiştir.

Orta Çağ'da coğrafyaya katkı yapan bilim insanları sorusuna öğretmenlerin cevabı İbni Haldun, İbni Batuta, Mesudi, İdrisi, Biruni, Harezmi olmuştur. Özçağlar (2000)'a göre; bu dönemde, matematik coğrafya ve özellikle yerin çevresinin ölçülmesi ve çeşitli haritaların, Biruni, İdrisi, ve İbni Haldun, gibi Orta Çağ İslam dünyasının önemli bilim insanları tarafından yapılması, coğrafya biliminin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle İbni Haldun'un Mukaddime adlı eserinin birçok öğretmen tarafından bilindiği görülmektedir.

Yeni Çağ'da coğrafya bilimi daha çok keşifler ile ilerlemiş yeni yerlerin keşfedilmesi ile bilim alanını genişletmiştir. Öğretmenlerin Yeni Çağ'da coğrafyaya katkı yapan bilim insanları sorusuna verdikleri cevaplar daha çok coğrafi keşiflere çıkan bilim insanlarının isimleri olmuştur. Öğretmenler en fazla Cristof Colomb cevabını vermiştir. Bunun yanı sıra Americo Vespucci, Del Cano, Macellan, Bartelemeo Dias ve Vasco da Gama cevapları da verilmiştir. Çıvgın ve Yardımcı (2010)'a göre; Güçlü kral ve imparatorlukların yayılcı politikaları ve Amerika'nın keşfi ile başlayan "Büyük Coğrafi Keşifler" bu dönemin -coğrafya alanındaki- önemli gelişmelerindendir. Cristof Colomb'un, Amerika Kıtası'nı keşfetmesi ve Portekizli gemici Bartolomeu Dias'ın Ümit Burnu'nu bulması, Vasco da Gama'nın Ümit Burnu'nu dolaşarak Hint Okyanusu ve Hindistan'a ulaşması coğrafya alanında büyük adımlar olarak bilinmektedir. Portekizli denizci Macellan ve Del Cano keşifleri ile dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtlamış ve coğrafya biliminin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde yaşayan ünlü bilim insanları Piri Reis, Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi ise öğretmenler tarafından en fazla yanıt verilen bilim insanlarıdır. Özellikle Piri Reis'in eseri Kitabı Bahriye ve çizmiş olduğu dünya haritası öğretmenler tarafından coğrafya bilimine yapılan büyük bir katkı olarak görülmektedir. Yılmaz ve Yılmaz (2015)' göre; Piri Reis ünlü bir Türk denizcisi, haritacı, kartograf araştırmacıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun, askeri ve siyasi alanda en parlak dönemini yaşadığı 16. yüzyılda, yazdığı eserler ve çizdiği haritalar, döneminin oldukça önemli olan coğrafi çalışmalarıdır.

Yakın Çağ'da coğrafyaya katkı yapan bilim insanları sorusuna öğretmenler; Alexander von Humboldt, Carl Ritter, Freidric Ratzel şeklinde cevap vermişlerdir. Bu bilim insanları coğrafyayı daha sistematik hale getirmiştir. Alexander von Humboldt'un Cosmos adlı

eserinin öğretmenler tarafından daha fazla bilindiği görülmektedir. Coğrafya bilimine yaptığı katkılardan dolayı, “XIX. yüzyılın en büyük coğrafyacılardan biriydi” (Rupke, 2010’dan akt. Özgen, 2010).

Coğrafya bilimi, cumhuriyetin ilanından sonra özellikle İstanbul ve Ankara’da kurulan üniversitelerde önemli bir gelişim göstermiştir. Bu dönemde, coğrafya alanında yetişmiş akademisyenlerin olması, araştırma ve yayın faaliyetlerinin artması gibi olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Üniversite reformu ile Türkiye’de bilimsel coğrafyanın temelleri atılmış ve bu alanda yapılan çalışmalar, uluslararası düzeyde de tanınır hale gelmiştir. Gümüşçü (2012)’ye göre; Cumhuriyetle birlikte, coğrafya biliminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1924 yılında İstanbul’da Darülfünun, 1933’te yeni bir kadro ve yapı ile İstanbul Üniversitesi olarak açılmıştır. 1935 yılında Ankara’da, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmıştır. Böylece fakültenin kurucu bilimlerinden biri olan coğrafyanın 1915’te başlayan kurumsallaşması adına önemli bir mesafe alınmış, 1941’de gerçekleştirilen I. Coğrafya Kongresi’nde sonra Türk Coğrafya Kurumu’nun (TCK) kurulmasıyla da tamamlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde Türkiye’de coğrafya bilimine önemli katkılarda bulunan bilim insanları sorusuna öğretmenlerin cevabı; Sırrı Erinç, Reşat İzbirak, Oğuz Erol, Besim Darkot ve Cemal Arif Alagöz gibi isimler olmuştur. Özellikle Sırrı Erinç’in ve Reşat İzbirak’ın jeomorfolojiye yaptığı katkılar öğretmenler tarafından en fazla belirtilen katkı olmuştur. Bu bilim insanlarının çalışmaları, Türkiye’nin coğrafya bilimi alanında önemli bir ilerleme kaydetmesine yardımcı olmuştur. Gümüşçü (2012)’ye göre; Faik Sabri Duran, Ali Macid Arda gibi isimler yanında, Cemal Arif Alagöz, Besim Darkot, İbrahim Hakkı Akyol, Reşat İzbirak, Sırrı Erinç gibi coğrafyacılar batıdaki modern coğrafyanın ülkemize getirilmesinde büyük katkılar yapmışlar ve hemen her konuda öncü olmuşlardır.

Cumhuriyet Türkiye’inde üniversite reformu ile birlikte coğrafya biliminde önemli değişimler yaşanmıştır. Reformun getirdiği yenilikler, coğrafya eğitim ve araştırmasının daha bilimsel bir temele oturtulmasına olanak sağlamıştır. Coğrafya bölümlerinin kurulması ve yabancı bilim insanlarının Türkiye’ye davet edilmesi, bu alanda kaliteli eğitim ve araştırmanın temellerinin atılmasına yardımcı olmuştur. Bu reformlar, coğrafya biliminin gelişiminde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Öğretmenlerin Türkiye’de üniversite reformu ile coğrafya biliminde meydana gelen değişiklikler

hakkında fikirlerinin daha çok olumlu yönde olduğu fakat birçoğunun bu konu hakkında bilgi düzeyinin yetersiz olduğu da görülmektedir.

Öztürk (2007)'e göre; Coğrafya zaman içinde çeşitli değişimler ve dönüşümler geçirmiştir. Eski dönemlerde daha çok haritacılıkla ve seyahatnamelerle ilerleyen coğrafya, 20. yy. boyunca ortaya çıkan hemen bütün felsefi ve ideolojik fikirlerden etkilenerek, daima yeni konular ve yöntemleri kendi çalışma alanı içine dâhil etmiştir.

Coğrafya biliminin gelişimindeki bu önemli kilometre taşları, disiplinin bugünkü kapsamlı ve bütünsel yapısını oluşturmuştur.

Sonuç olarak Coğrafya öğretmenlerinin bu alana katkı yapan bilim insanları hakkındaki bilgi düzeyinin artırılması gerekliliğine ulaşılmıştır ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir. Bunlar:

Yükseköğretim Coğrafya Programı'nda bu konuya daha çok yer verilmesi önerilmektedir.

MEB kitaplarında coğrafyaya katkı yapan bilim insanları hakkında daha çok bilginin yer alması bu konu hakkında farkındalığın artmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Coğrafya öğretmenlerinin bu alana katkı yapan bilim insanları hakkındaki bilgi düzeyinin gelişmesi için alan araştırmalarının artırılması gereklidir. Böylece öğretmenlerin farkındalıklarının artması sağlanabilir.

Türkiye'de üniversite reformu ile ilgili coğrafya biliminde meydana gelen değişiklikler hakkında çalışmaların artırılması ve bu konuda daha fazla bilgi sahibi olunması önerilmektedir.

Coğrafyaya katkı yapan bilim insanları ile ilgili araştırmaların ulusal ve uluslararası platformlarda yayınlanması ve sunulması teşvik edilmelidir. Bilimsel yayınların ve sunumların artırılması, araştırmacıların çalışmalarını geniş bir kitleye ulaştırmasına ve coğrafya biliminin gelişimine katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Ağarı, M. (2002). *İslâm Coğrafyacılığı ve Müslüman Coğrafyacılar*. İstanbul: Kitabevi Yayın.
- Bayartan, M. (2023). Türkiye’de tarihi coğrafyanın 100 yılı. *Tarih Dergisi*, (81), 695-725. <https://doi.org/10.26650/iutd.20238119>.
- Bilgili, M., ve Kocalar, A. O. (2020). Coğrafya nedir? *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(99), 145-162. <https://doi.org/10.36484/liberal.771132>
- Bölükbaşı, M. (2018). İslam dünyasında coğrafya ilminin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Interdisciplinary Journal of Social Sciences*, 3, 1-26.
- Ceylan, M.E. (2013). Türkiye coğrafyasına katkıda bulunan yabancı bilim adamları: E. Obst, Th. Lefebvre ve E. Chaput. *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, 2(1), 311-351.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Çıvıgın, İ., ve Yardımcı, R. (2010). *İlkçağ Tarihi*. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Darkot, B. (1951). Türkiye coğrafyasının kuruluşuna bir bakış. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 59-62.
- Doğanay, H. (2012). Anlamı, tanımı, konusu ve felsefesi bakımından coğrafya ilmi hakkında bazı düşünceler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(25), 1-44.
- Duman, A. (2004). Evliya Çelebi Seyahatnamesinin coğrafya eğitimi üzerine katkıları (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ekin, V. (2021). İbni Haldun ve Montesquieu’de siyaset ve coğrafya ilişkisi (Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Elibüyük, M. (2009). Tarihi coğrafya bakımından önemli bir kaynak: Cihannüma. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(2), 93-110. Erişim adresi: https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000097.

- Emvalotis, A., ve Koutsianou, A. (2018). Greek primary school students' images of scientists and their work: has anything changed?, *Research in Science ve Technological Education*, 36(1), 69-85. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.1080/02635143.2017.1366899>.
- Eskikurt, A. (2013). Tarihî coğrafya çalışmalarının metodolojisi konusunda genel bir değerlendirme. *Marmara Coğrafya Dergisi* (11), 39-64.
- Gümüşçü, O. ve Karakaş Özür, N. (2016). Türkiye'de modern coğrafyanın kuruluşu ve örgütlenmesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 32 (93), 105-48.
- Gümüşçü, O. (2012). Kâtip Çelebi'den günümüze Türkiye'de coğrafyanın tarihi serüveni. *TÜCAUM Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, s. 355-389, Ankara.
- Hurd, P.D., (1998). Scientific Literacy: New minds for a changing World. *Science Education*, 82, 407.
- Karabulut, M. (2022). Bîrûnî'nin fiziki coğrafyaya katkıları üzerine bir değerlendirme. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(2), 425-448. Erişim adresi: <https://doi.org/10.51800/ecd.1166414>
- Karakaş Özür, N. (2015). Strabo'nun coğrafyası. *Coğrafya Dergisi* (30), 79-90.
- Koca, F. Y. (2004). Piri Reis eserlerinin coğrafya eğitimindeki yeri ve önemi (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kocatürk, M. (2020). Modern Coğrafya'nın öncülerinden Faik Sabri Duran: hayatı ve eserleri (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Önen Öztürk, F. ve Ağlarıcı, O. (2019). Öğretmen adaylarının bilim insanlarına ve çalışma yöntemlerine ilişkin görüşleri ve metaforları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 88-107. Erişim adresi: <https://doi.org/10.9779/pauefd.445566>.
- Özçağlar, A. (2003). *Coğrafyaya Giriş, Sistematik, Kavramlar, Yöntemler*. Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- Özgen, N. (2010). Bilim olarak coğrafya ve evrimsel paradigmaları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(2), 1-26.

- Özkaral, T.C. ve Mentiş Taş, A. (2017). Sosyal bilgiler ve karşılaştırmalı eğitim alanında yapılan lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi: Bir Meta Sentez Çalışma Örneği. *Journal of Turkish Studies*, 12/25, 651-670. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12143>.
- Özlem, D. (1994). Felsefe açısından bilim. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 2, 1-6.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının 'coğrafya' kavramına yönelik metafor durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Salman Yıkılmış, M. (2020). Nitel araştırmalarında e-görüşme tekniği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 183-197. Erişim adresi: <https://doi.org/doi.org/10.26468/trakyasobed.556296>
- Şahin, C., ve Belge, R. (2016). İbn Haldun da coğrafi determinizm. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (57), 439-467.
- Tanrıkulu, M., ve Gümüşçü, O. (2021). Türkiye'de coğrafya biliminin gelişimi: 1940-2000 dönemi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 19(37), 467-512.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2021). Fenomenolojik desen. Uzunöz, A. (ed) *Bilimsel Araştırma Becerileri ve Araştırmada Güncel Desenler* (s.217-240). Ankara: Pegem Akademi.
- Top Yılmaz, S. (2016). Alman coğrafyacı Carl Ritter'in coğrafya bilimine katkıları (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yalman, E. ve Uzunöz, A. (2021). Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik. Uzunöz, A. (ed) *Bilimsel Araştırma Becerileri ve Araştırmada Güncel Desenler* (s.103-117). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, İ. ve Yılmaz, M. (2015). Piri Reis'in eserlerinde Afrika. *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 7(3) 34-44, Erişim adresi: <https://doi.org/10.15659/hartek.15.11.95>

EŞLER ARASINDA UYUM VE AİLE İÇİ ŞİDDET FARKINDALIĞI

Meşküre Hülya ÜNAL KARAGÜVEN¹
<https://orcid.org/0000-0002-6375-8930>

Sultan ATEŞOĞLU
<https://orcid.org/0000-0003-236-7458>

Özet

Evlilik ve aile hayatı ile ilgili konular giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Evlilik uyumunu bozarak toplumu etkilediği düşünülen konulardan biri aile içi şiddettir. Bu konu, aile içi şiddetin farkındalığı konusunu gündeme getirmiştir. Bu çalışmanın amacı evli bireylerde evlilik uyumu ve aile içi şiddet farkındalığı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Tekirdağ ili Çorlu ilçesidir. Örneklem grubu sivil toplum kuruluşları üyelerinden gönüllü 305 kişiden oluşmuştur. Veriler yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Çalışmada Bireysel Bilgi Formu, Yenilenmiş Çift Uyumu Ölçeği ve Aile İçi Şiddet Farkındalığı Ölçekleri kullanılmıştır. Veriler frekans analizi, t-testi, ANOVA, korelasyon, ve regresyon analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Evlilik uyumu ve aile içi şiddet farkındalığı düzeylerinin demografik özelliklere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Evlilik uyumu eğitim düzeyi yüksek ve ileri yaştaki bireylerde yüksektir. Farkındalık ise gençlerde, yeni evlilerde, çalışanlarda, gelir düzeyi ve eğitim düzeyi yüksek olanlarda daha yüksektir. Aile içi şiddet farkındalığı ile evlilik uyumu arasında negatif ilişki bulunmuştur. Aile içi şiddet farkındalığı artarken evlilik uyumu düşmektedir. Farkındalığı düşük olan bireylerin ise evlilik uyumu yüksektir. Aile içi şiddet farkındalığı evlilik uyumunu yordamaktadır. Sonuçları genelleyeabilmek için konu ile ilgili benzer çalışmaların yapılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eşler arasında uyum, aile içi şiddet, farkındalık

¹ Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, hulya@marmara.edu.tr

HARMONY BETWEEN SPOUSES AND AWARENESS OF DOMESTIC VIOLENCE

Abstract

Marriage and family related issues are becoming increasingly important in recent years. One of the issues thought to affect society by disrupting marital adjustment is domestic violence. The issue of domestic violence has brought the issue of domestic violence awareness to the agenda. The purpose of this study is to examine the relationship between harmony between spouses and domestic violence awareness in married individuals. The survey method was used in the study. The study group consisted of 305 volunteers from non-governmental organizations operating in Çorlu district. Data were collected via face-to-face interviews. A Questionnaire, Revised Dyadic Adjustment Scale (RDAS) and Domestic Violence Awareness Scale (DVAS) were used. Frequency analysis, t-test, ANOVA, correlation, and regression analysis techniques were used to statistically analyse. Marital adjustment and domestic violence awareness levels showed significant differences according to demographic characteristics. Marital adjustment is higher in older and educated individuals. Domestic violence awareness is higher among young people, newlyweds, employees, and those with high income and high education levels. There was a negative relationship between marital adjustment and awareness of domestic violence. While awareness of domestic violence is rising, marital adjustment is decreasing. Awareness of domestic violence predicts marital adjustment. It is recommended to conduct similar studies on the subject in order to generalize the results.

Key Words: Harmony between spouses, Domestic violence, Awareness.

GİRİŞ

106

İnsan yaşamının doğal bir süreci olarak kabul edilen evlilik, karşı cinsten iki kişinin aile kurmak amacıyla bir araya gelmesidir. Bu birliktelik kanunların uygun gördüğü şekilde, bir ömür boyu kalıcı beraberlik amacıyla gerçekleşir. Evlilik ailenin kurulmasını, toplumun çoğalmasını, neslin devamını ve çocukların yetiştirilmesini amaçlar (Britannica, 2023; Safiyari vd., 2015, s. 112). Evlilik, iki kişinin ilişkilerini, resmi ve kalıcı hale getirme sürecidir (Britannica, 2023). Yaygın bir yaşam tarzıdır, her dönemde ve her kültürde farklı biçimlerde var olmuştur. Kültürel farklılıklar olsa da, belli yaşın üzerinde her insan hayatında en az bir kez evlenmiştir (Erbek vd., 2005, s. 38; Özgüven, 2017, s. 22-23). Birçok insan evlenerek mutluluğa ulaşmayı hedefler. Ayrıca evlilik, neslin devamını ve çocukların yetiştirilmesi yanında, anne-baba olma hayalinin gerçekleşmesini, dostluk ve yakınlığın en üst düzeyde gerçekleşmesini, iş bölümünü, iş birliğini, dayanışma ve yardımlaşma gibi çeşitli temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlar (Safiyari vd., 2015, s. 112). Günümüzde yaşanan ekonomik, teknolojik ve kültürel değişimin etkisi ile evlilik kurumunun da değişip karmaşık hale geldiği gözlenmektedir. Evliliklerde görülen sorunların eskiye göre farklılaştığı ve eşler arasındaki uyum ile ilgili

problemlerin arttığı belirlenmiştir (Şener vd., 2002, s. 44). Evlilik yaşının yükselmesi, çiftler arasında anlayış eksikliği, eş seçiminde kişilerin tutumlarının değişmesi ve boşanma olgusunun gelişmesi gibi olaylar yaygın olarak gözlemlenmektedir (Keshavarz, vd., 2018, s. 425; Valadkhani, vd., 2017, s. 173). Alan yazında evlilikte uyum konusunda çok sayıda tanıma rastlanmaktadır. Evlilikte uyum “bireylerin evlilik yaşamı içindeki işlevselliği ve başarısı” olarak tanımlanmaktadır (Kalkan, 2002, s. 62). Diğer bir tanıma göre; çiftlerin birbiri ile etkileşim kurarak, birbirlerini anlayabildikleri, evlilik süreci içinde zıtlığın oluşmadığı, oluşan sorunların bireylerin memnuniyet duygusu ile çözümlendiği evlilikler uyumlu evliliklerdir (Karahana vd., 2005, s. 90-92). Bütün bu durumlar uyumlu bir evlilik konusunun önemini gündeme getirmektedir. Uyumlu evlilikler ve sağlıklı bir toplum için evlilikte uyum konusu incelenmesi gereken önemli bir konudur. Bu çalışmada evlilik uyumu ile ilişkili olarak aile içi şiddet farkındalığı incelenmiştir.

Aile, Türk Dil Kurumu'na (TDK, 2023) göre karı, koca, kardeşler ve çocuklar arasında kan bağına dayanan aynı zamanda evlilik yolu ile bir araya gelen çiftlerin oluşturduğu en küçük birimdir. Toplumun en küçük birimi ve temelidir. Ayrılık veya boşanma nedeniyle yarıda kesildiği olsa da, iki kişinin ölüme kadar sürecek bir bağla birleşmesidir (Britannica, 2023). Sağlıklı toplumun devamı, gelişimi, huzuru ve sürekliliği için aile büyük önem taşır (Ortaylı 1991, s. 2; Gökçe, 2011, s. 220). Zamanla, aile yapısı ve işlevi değişiklik göstermiştir ancak yine de bir sosyal mekanizma olarak halen nesillerin devamını, çocukların yetiştirilmesini ve topluma kazandırılmalarını sağlamaktadır (Uçar, 2003, s. 32). Çatışmalar yaşanan, şiddet uygulanan sağlıklı aileler sağlıklı bir toplum oluşturacaktır. Bu durumda şiddet ve aile içi şiddet konularının incelenmesi gerekmektedir.

Şiddet, bireylere veya nesnelere farklı boyutlarda zarar vermeyi içine alan kontrolsüz, güçlü, aşırı, birdenbire ve amaçsız bir şekilde olan bireysel veya toplu şekilde görülen bir olgudur (Uçar, 2003, s. 48; Tekin, 2011, s. 92; Yıldırım, 1998, s. 24). Şiddet, saldırganlığı da kapsayan çok boyutlu bir yapıdadır. Aile içi şiddet ise herhangi bir cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin, eşe ya da eski eşe, sevgilisi veya aile üyesi olan kişi ya da kişiler tarafından uygulanan her türlü şiddeti tanımlamak için kullanılmaktadır (Antonis, 2020; Çelik vd., 2018, s. 128; Hisli-Şahin vd., 2015, s. 48). Aile içi şiddet bunun yanında genel olarak; çocuğa karşı kötü davranışı, kardeş veya eş tarafından uygulanan

şiddet ile yaşlıya yönelik şiddeti de ifade eder (Blagg, 2000; Anderson, 2002, s. 408). Aile içi şiddet deyince daha çok eşler arasında yaşanan ve kadına yönelik şiddet akla gelmektedir (Çifçi vd., 2022, s.1 ; İbiloğlu, 2012, s.204 ; Owen vd., 2008). Dünya Sağlık Örgütü-DSÖ (WHO, s. 2023) eşler arası şiddeti “yakın ilişkide fiziksel, psikolojik ya da cinsel hasara yol açan her tür davranış” şeklinde tanımlamıştır. Aynı zamanda DSÖ (WHO, 2023; Hunter, 2022) Dünya genelinde her üç kadından birinin (%30) şiddete maruz kaldığını açıklamıştır.

Çalışmalarda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine sahip kişilerin, evliliklerinde ve ilişkilerinde daha fazla şiddet ve güç kullanma eğiliminde oldukları belirlenmiştir (Hilton, vd., 2003, s. 201). Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen toplum ve bireylerde, kadın okuryazarlığı ve eğitim seviyesi düşük olduğu için, kadının ekonomik bağımsızlığı ve aile içindeki söz hakkı da az olmaktadır. Erkekler ise, ekonomik olarak daha baskındır ve bu gücü ilişkilerinde eşine karşı şiddet ile üstünlük kurma ve gösterme çabası içinde sürdürmektedir (Akçınar, 2017, s. 40). Dolayısıyla ekonomik koşullar aile içi şiddet açısından önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Şiddetin nedeni kadar hangi türde uygulandığı da araştırılmıştır. Aile içinde şiddet denince fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel şiddet içeren durumlar akla gelmektedir. Vurmak, tokat atmak, itmek ya da herhangi bir araç ile yaralamak fiziksel şiddete örnek olarak verilebilir. Bu tür şiddet, özellikle kadınları ve çocukları olumsuz etkilemektedir (Şenol vd., 2011, s. 841). Eşinden kötü sözler işitmek, aşağılanmak, tehdit edilmek duygusal istismar olarak görülmektedir. Ekonomik şiddet ise, kadının çalışmasını engellemek, kısıtlı harçlık vermek, harcamalara müdahale etmek gibi davranışlardır. Aşırı şüphencilik, aldatma ve cinsel ilişkiye zorlama gibi davranışlar da cinsel şiddet türüne örnektir. Hem kırsal hem de kentsel bölgelerde yaşayan ailelerde sözel, fiziksel, duygusal ve/veya ekonomik şiddet oldukça yüksek oranda tespit edilmiştir (Akar vd., 2010, s. 39; Hortaçsu vd., 2003, s. 163). Aile içi şiddet genellikle tekrar edip, süreklilik göstererek şiddet döngüsü oluşturur. Her ilişkide aşamaların yoğunluğu ve süresi farklılık gösterse de Walker’a (1999, s. 21) göre şiddet döngüsünün üç aşaması vardır. Şiddet uygulayan kişi ilk aşamada gerginlik yaratır, saldırgan hale gelir. İkinci aşamada şiddet uygular. Üçüncü aşamada pişman olur, özür diler, ilgi gösterir. Fakat daha sonra tekrar en başa dönlür. Bu döngü genellikle tekrarlanır ve zamanla daha şiddetli hale gelebilir (Walker, 1999, s. 21).

Aile dışında gerçekleşen şiddet için toplum sorumlu tutulurken, aile içi şiddet genellikle gizli tutulur ve ortaya çıkması istenmez. Dünyanın her yerinde aile içi şiddet genellikle özel hayatın mahremiyet alanında görülen son derece hassas bir konudur. Ortaya çıkması halinde özel hayat olarak kabul edilir, çoğu kez de olağan ve yasal olarak karşılanır (Ünal, 2023, s. 85). Aileyi ilgilendiren ve dokunulmaması, müdahale edilmemesi gereken bir durum olarak görülerek önemsenmez (Bograd, 1988). Dolayısıyla aile içi şiddetin istatistiksel olarak tespit edilen oranlardan çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Çoğu zaman bireyler maruz kaldıkları davranışı şiddet olarak algılamazlar ve şiddet davranışına karşı farkındalıkları düşük olabilir.

Alan yazın incelendiğinde evlilik uyumu ile ilişkili olarak bireylerin demografik özelliklerinin çok sayıda araştırmada incelenmiş olduğu görülmektedir (Altun vd., 2020, s. 82; Anderson vd., 1983, s. 127; Barling, 1994, s. 209; Dilmaç vd., 2020, s. 1; Gümüüşdaş vd., 2016, s. 1; Kendrick, vd., 2016; Shigeto vd., 2014, s. 220; Yalçın, 2014, s. 250). Benzer şekilde aile içi şiddet ve demografik özellikler konusunda çok sayıdaki çalışmada incelenmiştir (Akdeniz vd., 2022, s. 337; Altıntop vd., 2019, s. 268; Altınay vd., 2018; Grych vd., 1992, s. 558; Şendil vd., 2008, s. 15). Bu çalışmada da demografik özelliklerin hem evlilik uyumundaki rolü hem de aile içi şiddet üzerindeki rolü incelenmiştir. Daha sonra evlilik uyumu ve aile içi şiddet arasındaki ilişki ve etkileşime bakılmıştır.

109

Evlilik uyumu ve aile içi şiddet konusu sağlıklı toplumun temelini oluşturan sağlıklı ailelerin çoğalması açısından önemlidir. Son verilere göre boşanma oranının binde 2,14 düzeyinde yüksek olması (TUİK, 2022), evlilikle ilgili konuları önemli kılmaktadır. Evlilik doyumu, sürekli doyum, uyumluluk ve bağlılık gibi başarılı evliliğin göstergelerine dikkat edilmemektedir (Jebraeili vd., 2013, s. 156). Araştırmalarda başarısız evliliklerin ve boşanmaların nedeni olarak, ifade edilemeyen duygusal ihtiyaçlardan, yakın akraba müdahalesinden, kültürel çatışmalardan, finansal sorunlardan, ihanet gibi faktörlerden, bahsedilmektedir (Saei vd., 2017, s. 71). Yapılan çalışmaların, evlilik uyumu konusundaki sorunları ortadan kaldırmaya, boşanmayı önleyerek, eşlerin mutlu evlilikleri için yararlı müdahaleleri geliştirmeye fayda sağladığı belirlenmiştir (Beach vd., 2002, s. 120). Aile içi şiddet, evlilik uyumu konusunda etkili olabilecek bir diğer faktör olarak görülmektedir. Aile içi şiddet bütün dünyanın ortak bir sorunudur ve tespit edilmesi oldukça zordur. Birçok vakanın yetkililere bildirilmediği

tahmin edilmektedir. Buna rağmen sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde her yıl 10 milyon kişinin etkilendiği tahmin edilmektedir. Aile içi şiddet, psikolojik ve fiziksel sağlığın bozulmasına, yaşam kalitesinin düşmesine, üretkenliğin azalmasına ve bazı durumlarda ölüme bile neden olmaktadır (Huecker vd., 2023). Bu nedenle aile içi şiddet farkındalığı konusu evlilik uyumu ile birlikte incelenmesi gereken önemli bir konudur. Ancak alan yazında, evlilik uyumu ve aile içi şiddet farkındalığı ile ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu güne kadar evlilikte eşler arasındaki uyum ile aile içi şiddet farkındalığı konusunun incelenmesi yararlı olacaktır. Ulaşılan bulgular alanda çalışan uzmanlara yardımcı olabilir. Çalışma, alan yazına katkı sağlayarak daha sonra yapılacak olan çalışmalar için örnek olabilir. Çalışmanın amacı, evlilikte eşler arasındaki uyum ve aile içi şiddet farkındalığı ilişkisini incelemektir. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Aile içi şiddet farkındalığı demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
- Evlilik uyumu demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
- Aile içi şiddet farkındalığı ile evlilik uyumu arasında ilişki var mıdır?
- Aile içi şiddet farkındalığı evlilik uyumunu yordamakta (etkilemekte) midir?

110

1. YÖNTEM

Bu çalışma tarama yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Bir grubun tutumları, görüşleri, davranışları ve özelliklerini açıklamak için tarama uygulaması yapılarak bilgi toplanan bir nicel araştırma desenidir (Creswell, 2017, s. 480). Tarama modelinde örnekleme aracılığı ile evren hakkında kestirimlerde bulunulabilir. Ele alınan konu, mevcut durumda ya da geçmişte, müdahale edilmeden olduğu haliyle gözlemlenerek belirlenir. Tarama modelleri genel tarama ve ilişkisel tarama modelleri şeklinde iki türdür. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örnekleme üzerinde tarama yapılmaktadır. İlişkisel tarama modelinde ise iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirleme amaçlanır. Değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; değişme varsa bunun nasıl olduğu saptanmaya çalışılır (Karasar, 2023, s. 109). Bu model çalışmalarda yaygın olarak kullanılan bir modeldir.

1.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Tekirdağ ili Çorlu ilçesidir. Örneklem grubuna Çorlu'da faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşları (STK) vasıtasıyla ulaşılmıştır. Katılımcıların çalışmaya uygunluğu ve ulaşılabilirliği nedeniyle uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Creswell, 2017). STK üyelerinden 305 kişi çalışmaya katılmaya gönüllü olmuştur. 305 kişinin 239'u (%78,4) kadın, 66'sı (%21,6) erkek bireylerden oluşmaktadır. Ülkemizde toplam olarak 2020 yılı itibarıyla 184 bin 361 STK bulunmaktadır (Altınsoy, 2020). Bunlardan 305 tanesi (24.403 üye sayısı) Çorlu'da yer almaktadır. Örneklem büyüklüğü için Cohen vd., (2018) örneklem büyüklüğü tablosuna bakılmış ve yeterli sayıda örnekleme ulaşıldığı görülmüştür. Katılımcılar konu hakkında önceden bilgilendirilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Sayısal Dağılımları

Değişkenler	Gruplar	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kadın	239	78,4
	Erkek	66	21,6
Yaş	21-30	151	49,5
	31-40	114	37,4
	41-50	40	13,1
Eğitim Düzeyi	İlk-Ortaokul	110	36,0
	Lise	168	55,1
	Üniversite	27	8,9
Evlilik Süresi	1-5 yıl	128	42,3
	6-10 yıl	53	17,4
	11 yıl ve üzeri	124	40,3
Çocuk Sayısı	Yok	36	11,8
	1	92	30,2
	2	143	46,9
	3 ve üzeri	34	11,1
Çalışma Durumu	Evet	270	88,5
	Hayır	35	11,5
Algılanan Gelir Düzeyi	Düşük	43	14,1
	Orta	128	42,0
	Yüksek	134	43,9
	Toplam	305	100,0

Tablo 1’de verilen sonuçlara göre çalışmaya katılan 305 kişinin 239’u (%78,4) kadın, 66’sı (%21,6) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunu 21-30 yaş arasında olan 151 (%49,5) kişi oluştururken, bunları 31-40 yaş arasındaki 114 (%37,4) kişi ve 41-50 yaş arasındaki 40 (%13,1) kişi takip etmiştir. Katılımcıların çoğunluğunu 168 (%55,1) kişi ile lise mezunları oluşturmuştur. Daha sonra 110 (%36,1) kişi ile ilk ve ortaokul ve 27 (%8,9) kişi ile üniversite mezunları gelmiştir. Araştırmaya katılanlardan 128 (%40) kişi 1-5 yıl arasında evli, 53 (17,4) kişi 6-10 yıl arası evli, 124 (40,3) kişi ise 11 yıl ve üzeri evlidir. Çocuk sahibi olmayan 36 (11,8) kişi, bir çocuk sahibi olanlar 92 (%30,2) kişi, iki çocuklu olanlar 143 (46,9) kişi ve üç ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olanlar ise 34 (11,1) kişidir. Katılımcılardan 270 (88,5) kişi çalışan bireylerden, 35 (11,5) kişi ise çalışmayan bireylerden oluşmuştur. Toplam 305 kişiden 43 (%14,1) kişi düşük, 128 (%42) kişi orta ve 134 (43,9) kişi ise yüksek gelir düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir.

1.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma demografik verilerinin toplanması amacıyla bir adet Bireysel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bireysel bilgi formu yanında iki adet ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeklerden bir tanesi aile içi şiddet farkındalığını değerlendirmek, diğeri ise evli çiftler adasındaki uyumu değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

112

1.2.1. Bireysel Bilgi Formu

Araştırmacının oluşturmuş olduğu bireysel bilgi formu içeriğinde katılımcıların yaş ve cinsiyet bilgisi, öğrenim durumu, evlilik süresi, çocuk sayısı, işte çalışma durumu ve algılanan gelir düzeyi ile ilgili bilgilerin belirlenmesine dair sorular yer almaktadır. Formda 9 adet soru bulunmaktadır.

1.2.3. Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği (YÇUÖ)

YÇUÖ ilk olarak 1976 yılında Spanier tarafından 32 maddeden oluşan bir ölçek olarak geliştirilmiştir. Daha sonra Busby vd., tarafından 1995 yılında “Revised Dyadic Adjustment Scale” (RDAS) adıyla tekrar düzenlenmiş ve 14 maddelik bir ölçeğe indirgenmiştir. YÇUÖ, Gündoğdu (2007) tarafından Türkçeye çevrilerek Yüksek Lisans tez çalışmasında kullanılmıştır. Ancak ölçeğin psikometrik değerleri daha sonra 2017 yılında Bayraktaroğlu ve Çakıcı tarafından incelenmiş ve ölçek Türkçeye uyarlanmıştır. Bayraktaroğlu vd., (2017) nin yapmış olduğu çalışmada ölçeğin üç boyutlu bir yapı

gösterdiği belirlenmiştir. 1. Uzlaşma (1, 2, 3, 4, 5, 6. Maddeler). 2. Doyum (7, 9, 11, 12, 13. Maddeler). 3. Görüş birliği (8, 10, 14. Maddeler). YÇÖÖ evli veya beraber yaşamakta olan bireylerin ilişkisinin kalite düzeyini belirlemek için geliştirilmiştir. “1=Hemen hiçbir zaman” ve “5=Çoğu zaman” arasında değerlendirilen 5’li liket tipi bir ölçektir. Ölçekte 7., 8., 9. ve 10. maddelerin puanlaması ters yapılmaktadır. Ölçekten alınabilen en yüksek puan 70’dir. Bu ölçekten elde edilen puan ilişkinin kalite durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değerleri .84 ile .90 arasında belirlenmiştir.

1.2.4. Aile İçi Şiddet Farkındalığı Ölçeği (AİŞFÖ)

Ölçek, Kurnaz vd., tarafından 2019 yılında geliştirilmiş ve kullanılmaya başlamıştır. Bireylerin aile içi şiddete ilişkin farkındalığını belirlemektedir. 20 maddeden oluşan ölçek, 3’lü Likert tipindedir (1=Katılmıyorum, 2=Kısmen Katılıyorum, 3=Katılıyorum). Ölçekteki 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20. maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçeğin dört alt boyutu bulunmaktadır. 1. Tanım; Aile içi şiddetin tanımlanması (1-5. Maddeler) (Yüksek puan şiddetin doğru tanımlandığını ifade eder). 2. Sonuç; Aile içi şiddetin sonuçları (6-10. Maddeler) (Yüksek puan aile içi şiddetin sonuçlarının kavrandığını ifade eder). 3. Kabul; Aile içi şiddetin kabullenilmesi (11-15. Maddeler) (Yüksek puan bireyin aile içi şiddetle ilgili durumlarda kabullenme göstermediğini ifade eder), 4. Normalleştirme; Aile içi şiddetin normalleştirilmesi (16-20. Maddeler) (Yüksek puan bireylerin aile içi şiddeti normalleştirmediğini ifade eder). Ölçeğin uygulanması sonucunda bu dört puana ilaveten beşinci olarak toplan puan elde edilir. 5. Toplam; Aile içi şiddet farkındalığı ölçeğinin tümünden elde edilen toplam puanın yüksek olması (aile içi şiddete yönelik farkındalığın yüksek düzeyde olduğunu ifade eder). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değerleri .75 ile .93 arasında belirlenmiştir.

113

1.3. Veri Toplama Süreci

Veriler 2023 yılında yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Katılımcılara araştırmanın konusu ve amacı hakkında bilgi verilmiştir. Katılım gönüllü olmuştur.

1.4. Verilerin Analizi

Ortalamalar arasındaki anlamlılığı test etmek için; t-testi ve ANOVA istatistik analiz teknikleri kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Yordamayı belirlemek için Lineer Regresyon analizinden

yararlanılmıştır. Normallik testi için Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerleri hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında uygulanan ölçeklerden alınan puanlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1 ve -1 aralığında olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ölçeklerden alınan puanların normal dağılıma sahip olduğu kabul edilmiştir.

2. BULGULAR

Ortalamalar arasındaki farklılıklara yönelik analizlerde tablo sayısı fazla olmuştur. Bu nedenle bulgular aşağıdaki paragraflarda sırasıyla verilmiştir. Evlilik uyumu düzeyi ile ilgili puanlarda demografik değişkenler ile ilgili anlamlı bulgulara ulaşılmıştır.

Cinsiyet faktörüne göre YÇUÖ puan ortalamaları ile t-testi yapılmıştır. Test sonucunda katılımcıların evlilik uyumunun cinsiyet değişkenine göre sadece doyum alt boyutunda ($t= 3,003$; $P<0,05$) anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Doyum boyutunda kadınların ($\bar{X}=14,75$) evlilik uyumu erkeklerden ($\bar{X}=13,15$) daha yüksektir.

Yaş değişkenine göre evlilik uyumu puanlarında anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. ANOVA bulgularında toplam puanda [$f(2-302)=4,29$, $p<,05$], görüş [$f(2-302)=25,96$, $p<,05$] ve uzlaşım [$f(2-302)=49,44$, $p<,05$] alt boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Yaş grupları arasındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın ileri yaştaki katılımcılardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Yaş ortalaması yükseldikçe YÇUÖ puan ortalamaları artmaktadır.

Eğitim düzeyi değişkenine göre evlilik uyumunun uzlaşım [$f(2-302)=32,91$, $p<,05$] ve görüş [$f(2-302)=5,82$, $p<,05$] boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın ilk ve ortaokul mezunlarından kaynaklandığı görülmüştür. Düşük eğitim seviyesindeki bireylerin puan ortalamaları daha düşüktür.

Evlilik süresi değişkenine göre evlilik uyumunda anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını anlamak için yapılan ANOVA testi sonucunda sadece uzlaşım [$f(2-302)=29,53$, $p<,05$] boyutunda anlamlı fark bulunmuştur. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın 11 sene ($\bar{X}=24,62$) ve üzerinde çalışanlardan kaynaklandığı uzlaşım boyutu ortalamalarının düşük olduğu belirlenmiştir. Yeni evlilerde ise yüksektir.

Sahip olunan çocuk sayısının evlilik uyumunun bütün alt boyutlarında ve tüm test puan ortalamalarında istatistik olarak üst düzeyde anlamlı ($p=0,000$) farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir. Uzlaşım [$f(3-301)=26,06, p<.05$], doyum [$f(3-301)=34,46, p<.05$], görüş [$f(3-301)=40,09, p<.05$] ve toplam puanda [$f(3-301)=30,89, p<.05$] şeklinde değerlere ulaşılmıştır. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın hemen bütün değerlerde 2 çocuk sahibi olanlardan kaynaklandığı, bu gruba ait ortalamaların düşük olduğu belirlenmiştir.

Çalışan ve çalışmayan bireylerin evlilik uyumu puan ortalamaları t-test analizi ile karşılaştırılmıştır. Uzlaşım ($t=8,21, p=0,000$) boyutunda çalışan ($\bar{X}=25,39$) bireylerin ortalamaları çalışmayanlardan ($\bar{X}=23,69$) daha yüksektir. Çalışanların evlilik uyumu yüksektir.

Düşük, orta ve yüksek olarak algılanan gelir düzeyinin evlilik doyumu puan ortalamalarında sadece uzlaşım [$f(2-302)=29,72, p<.05$] ve doyum [$f(2-302)=14,37, p<.05$] alt boyutlarında anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın düşük gelir düzeyinden kaynaklandığı görülmüştür. Düşük gelir düzeyindeki bireylerin evlilik uyumu düşüktür.

Aile içi şiddet düzeyi ile ilgili puanlarda demografik değişkenler ile ilgili anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgular aşağıda yer almaktadır. Her bulgu ayrı paragrafta sırasıyla verilmiştir.

Cinsiyet faktörüne göre AİŞFÖ puan ortalamaları t-testi ile değerlendirilmiştir. Test sonucunda tanım ($t= -3,549; p=0,000$), sonuç ($t= 3,573; p=0,000$) ve kabul ($t= -3,604; p=0,000$) boyutlarında anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Tanım ($\bar{X} =7,38$) ve kabul ($\bar{X} =11,33$) boyutlarında erkeklerin, sonuç boyutunda ise kadınların ($\bar{X} =11,19$) ortalamaları daha yüksektir.

Yaş değişkenine göre AİŞFÖ puanlarında anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Toplam puanda [$f(2-302)= 15,21, p<.05$], sonuç [$f(2-302)=14,90, p<.05$] ve normalleştirme [$f(2-302)=14,37, p<.05$] alt boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Yaş grupları arasındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın ileri yaştaki (41-50 yaş) katılımcılardan

kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu gruptaki bireylerin puan ortalamaları her boyutta daha düşüktür. Yaş ortalaması yükseldikçe AİŞFÖ puan ortalamaları düşmektedir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre AİŞFÖ tanım [$f(2-302)=5,99$, $p<,05$] ve normalleştirme [$f(2-302)=15,49$, $p<,05$] alt boyutlarında ve toplam puanda [$f(2-302)=18,82$, $p<,05$] anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın üniversite mezunlarından kaynaklandığı görülmüştür. Bu gruptaki bireylerin puan ortalamaları daha yüksektir.

Evlilik süresi değişkenine göre tanım [$f(2-302)=7,42$, $p<,05$] ve sonuç [$f(2-302)=3,23$, $p<,05$] boyutlarında ve toplam puanda [$f(2-302)=9,32$, $p<,05$] anlamlı fark bulunmuştur. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın 11 sene ve üzerinde çalışanlardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Uzun süre evli olanların tanım, sonuç boyutlarında ve toplamda farkındalıkları daha düşüktür.

Sahip olunan çocuk sayısının AİŞFÖ tanım [$f(3-301)=7,19$, $p<,05$], kabul [$f(3-301)=6,09$, $p<,05$] boyutlarında ve farkındalık [$f(3-301)=7,49$, $p<,05$] toplam puan ortalamalarında istatistik olarak üst düzeyde anlamlı ($p=0,000$) farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde farklılığın Kabul boyutunda çocuğu olmayanlardan kaynaklandığı, tanım ve farkındalık toplam puanında ise iki çocuklu bireylerden kaynaklandığı görülmüştü. İki çocuklu bireylerin farkındalık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Çalışan ve çalışmayan bireylerin AİŞFÖ puan ortalamaları t-test analizi ile karşılaştırılmıştır. Sadece Kabul ($t=3,81$, $p=0,000$) boyutunda çalışan ($\bar{X} =11,17$) bireylerin ortalamaları çalışmayanlardan ($\bar{X} =10,80$) yüksek bulunmuştur. Çalışanların farkındalığı daha yüksektir.

Algılanan gelir düzeyinin bütün boyutlarda ve toplam puanda üst düzeyde anlamlı farklılıklara ulaşılmıştır. Tanım [$f(2-302)=5,04$, $p<,05$], sonuç [$f(2-302)=15,53$, $p<,05$], kabul [$f(2-302)=8,73$, $p<,05$], normalleştirme [$f(2-302)=25,58$, $p<,05$] ve farkındalık toplam puanında [$f(2-302)=12,34$, $p<,05$] anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Tukey HSD sonuçları incelendiğinde

Farklılığın orta düzey gelir düzeyinden kaynaklandığı görülmüştür. Gelirini orta düzeyde algılayanların farkındalığı düşüktür.

Bu çalışmada evlilik uyumu ile aile içi şiddet farkındalığı arasındaki ilişki korelasyon analizi yapılarak incelenmiştir. Korelasyon analizi iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü değerlendirmek için kullanılır. İki değişken arasındaki ilişkinin kuvvetini ifade eden korelasyon katsayısı (r); -1 ile +1 arasında değer alır. 0 değeri ise değişkenler arasında bir ilişki olmadığını ifade eder. Sürekli değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirirken Pearson Korelasyon katsayısı kullanılır (Büyüköztürk,2018). Bu çalışmada yapılan Pearson Korelasyon analizi aşağıdaki Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Evlilik Uyumu İle Aile İçi Şiddet Farkındalığı Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi

		Farkındalık (n=20)
Evlilik Uyumu (n=14)	r	-0,290
	P	0,000

N=305

Yukarıdaki Tablo 2’de görüldüğü gibi, evlilik uyumu ile aile içi şiddet farkındalığı arasında $r=-0,290$ zayıf düzeyde ve negatif ancak istatistik olarak anlamlı ($p=0,000<0,05$) ilişki bulunmuştur. Bu sonuç iki değişken arasında regresyon analizi yapılabileceğini göstermiştir.

Büyüköztürk (2018) regresyon analizini; aralarında ilişki olan ve iki ya da daha fazla değişkenden birinin bağımlı değişken, diğerlerinin bağımsız değişkenler olarak ayrımı ile aralarındaki ilişkinin matematiksel bir eşitlik ile açıklanması süreci olarak açıklamıştır. Ancak regresyon analizini kullanmak için karşılanması gereken bazı şartlar vardır. Büyüköztürk (2018) bunları doğrusallık ve normalliğin karşılanması, yordayıcı değişkenler arasında çoklu bağlantılılık olarak tanımlanan bir sorunun olmaması şeklinde açıklamıştır. Normallik ve doğrusallık varsayımı için her bir bağımsız değişken ve bağımlı değişken için doğrusallığa bakılmıştır. Çoklu bağlantılılık için değişkenler arasındaki korelasyonun $r<.80$ olması gerekmektedir. Yukarıdaki Tablo 2’de görünen değer ($r=-0,290$) bu koşulu sağlamaktadır.

Tablo 3. Aile İçi Şiddet Farkındalığının Evlilik Uyumuna Etkisini Gösteren Lineer Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	β	T	P	F	Model (p)	R2
AİŞFÖ (Aile İçi Şiddet Farkındalığı)	-0,304	-5,275	0,000	27,824	0,000	0,084

Bağımlı Değişken, s. YÇUÖ (Evlilik uyumu), $p < 0,05$, $N=305$

Yukarıdaki Tablo 3’de aile içi şiddet farkındalığı ölçeğinden elde edilen puanların yenilenmiş çift uyum ölçeğinden elde edilen puanlar üzerine etkisini gösteren basit Lineer Regresyon analizi sonucuna göre AİŞFÖ’nin YÇUÖ’yi anlamlı bir şekilde yordadığı (etkilediği) belirlenmiştir ($\beta = -0,304$, $p = 0,000$). AİŞFÖ puanlarının, YÇUÖ puanları üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılan analiz istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F(1-304) = 27,824$, $p < 0,05$, $R^2 = 0,084$).

AİŞFÖ puanlarının, YÇUÖ puanlarını yordama düzeyi yüzde 8,4 düzeyindedir. AİŞFÖ puanlarının, YÇUÖ puanları üzerindeki yordayıcı etkisi yüzde 8,4 olarak yüksek düzeyde ve istatistik olarak anlamlıdır. Yani YÇUÖ puanlarının yüzde 8,4’ünü AİŞFÖ puanları açıklamaktadır. Regresyon analizi hem tanımlayıcı hem de öngörücü amaçlara yönelik olduğundan, evlilikte uyumun yaklaşık yüzde sekizinin aile içi şiddet farkındalığı tarafından tahmin edilebileceği de söylenebilir. Etki yüksek ve anlamlıdır. Ancak korelasyon analizinde elde edilen negatif değer ile uyumlu olarak, Beta değeri de negatif olduğu için bireylerin AİŞFÖ’den aldıkları puanların bireylerin YÇUÖ’den aldıkları puanlar ile ters yönlü olduğu görülmüştür ($\beta = -0,304$, $P = 0,000$).

118

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma amaca ulaşmış ve dört alt amaç sorusunu cevaplamıştır, s. Birincisi, evlilik uyumu demografik değişkenlere göre farklılık göstermiştir. İkincisi, aile içi şiddet farkındalığı demografik değişkenlere göre farklılık göstermiştir. Üçüncüsü, evlilik uyumu ve aile içi şiddet farkındalığı arasında güçlü bir ilişkisi vardır. Dördüncüsü, aile içi şiddet farkındalığı evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısıdır. Ulaşılan bu bulgular daha önceki benzer çalışmalarda ulaşılan bulgulara destek sağlamaktadır.

Evlilik uyumu sahip olunan çocuk sayısı ve yaş faktörüne göre toplam puanda ve tüm alt boyutlarda anlamlı farklılık göstermiştir. İki çocuk sahibi bireylerin evlilik uyumu puan ortalamaları toplam puanda ve alt boyutlarda düşük bulunmuştur. Karayağız vd., (2019,

s.145) tarafından yapılan çalışmada çocuk sayısının evlilik doyumu ile ilişkisi incelenmiş çocuk sayısının evlilik doyumunu önemli ölçüde etkilediği görülmüştür.

Yaş faktöründe toplam puanda, görüş ve uzlaşım alt boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Yaş ortalaması yükseldikçe evlilik uyumu puan ortalamaları artmaktadır. Benzer şekilde Ersöz (2021) ile Efilti vd., (2023, s.1) yapmış olduğu çalışmalarda yaş faktörüne göre evlilik uyumu düzeylerinin değiştiği belirlenmiştir. İleri yaştaki bireylerin evlilik uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum yıllar geçtikçe yaşın ilerlemesi ile birlikte eşlerin birbirlerini tanıdığı, kabullendiği ve dolayısıyla evlilik uyumunun arttığı şeklinde yorumlanmıştır.

Cinsiyet farklılığına bakıldığında, sadece doyum boyutunda kadınların evlilik uyumu daha yüksektir. Diğer boyutlarda farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç önceki benzer çalışmalarda ulaşılan sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Aktaş (2009) ve Ersöz (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da cinsiyetinin evlilik uyumunda anlamlı farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir.

Eğitim düzeyi evlilik uyumunun sadece uzlaşma ve görüş boyutlarında belirgin farka neden olmuştur. Toplam puanda ise farklılık görülmemiştir. Efilti vd., (2023, s. 1) yapmış olduğu çalışmada öğrenim düzeyinin evlilik uyumunda anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmada evlilik uyumunun iki boyutunda düşük eğitim seviyesindeki bireylerin puan ortalamaları daha düşüktür.

Evlilik süresi incelendiğinde, uzlaşma boyutunda evliliğinin ilk beş yılında olan katılımcıların en yüksek uzlaşma puanlarına sahip olduğu görülmüştür. Alan yazında farklı bulgulara rastlanmıştır. Stanley vd., (2012, s. 165) tarafından yapılan çalışma, zaman içinde yaşam doyumunda meydana gelen değişikliklerin evlilik uyumunu etkilediğini göstermiştir. Bu çalışmaya benzer şekilde, 2014 yılında Yalçın tarafından yapılan çalışmalarda evlilik süresinin evlilik uyumunu etkilediği, ileri yaşlarda uyumun arttığı sonucuna varılmıştır.

Çalışma durumunun sadece uzlaşım boyutu dışında evlilik uyumunda farklılık yaratmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuç alan yazındaki önceki bulgular ile benzerlik göstermektedir (Şahin, 2017; Tuzcu, 2017). Ancak Fatima (2014) tarafından Hindistan'da yapılan bir çalışmada çalışmayan kadınların evlilik uyumunun daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmanın sonucuna göre çalışan bireylerin uzlaşım boyutunda

evlilik uyumu daha yüksek bulunmuştur. Bu durum kültürel farklılıkların etkisinden kaynaklanıyor olabilir.

Algılanan gelir düzeyine göre evlilik sadece uzlaşım ve doyum boyutlarında anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Farklılık düşük gelir düzeyi grubundan kaynaklanmıştır. Gelir düzeyini düşük algılayanların evlilik uyumu düşük bulunmuştur. Diğer bir deyişle gelir düzeyi yüksek olanların evlilik uyumları da yüksektir. Benzer konuda Hindistan'da yapılan bir çalışmada (Fatima, 2014) sosyoekonomik düzeyi yüksek olanların evlilik uyumlarının daha iyi olduğunu belirlenmiştir.

Aile içi şiddet farkındalığı da tıpkı evlilik uyumu gibi incelenmiştir. Aile içi şiddet farkındalığı hemen hemen bütün bağımsız değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermiştir. Sonuçlar alan yazındaki çalışmalar ışığında değerlendirilmiştir.

Cinsiyet faktöründe tanım ve kabul boyutlarında erkeklerin, sonuç boyutunda ise kadınların ortalamaları daha yüksektir. Erkekler aile içi şiddeti kadınlara göre doğru tanımlamakta ve kabullenmektedir. Deleş vd., (2021) yapmış olduğu çalışmada da benzer şekilde erkeklerde kabullenme daha yüksek bulunmuştur. Kadınlar ise erkeklere göre sonuçları daha iyi kavramaktadır. Normalleşme boyutunda ve farkındalık toplam puanında ise kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Ancak, Akdeniz vd., (2022) yapmış olduğu çalışmada kadınların aile içi şiddet farkındalık düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Hatta Naçar ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında; kadınların şiddete maruz kalmalarının en önemli nedeninin kendi kusurları olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. İlaveten, Derebent vd., (2005) tarafından kadınların şiddete karşı haklarını aramaya pek istekli olmadıkları belirtilmiştir. Bu çalışmada iki boyutta kadınların ortalama puanı erkeklerden düşük olduğu için, kadınların farkındalık düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.

Yaş, faktörü açısından aile içi şiddet farkındalığı incelendiğinde anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. İleri yaştaki (41-50 yaş) bireylerin puan ortalamaları her boyutta daha düşüktür. Yaş ortalaması yükseldikçe aile içi şiddet farkındalığı düşmektedir. Bu sonucu destekleyen bulgulara rastlanmaktadır. Okullarda şiddetin önlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda, gençlerin daha fazla aile içi şiddet farkındalığına sahip olduğu görülmektedir. Ancak diğer bazı çalışmalarda farklı bulgulara ulaşılmıştır. Sargın (2010) tarafından öğretmen adaylarıyla yapılan şiddet farkındalığı araştırmasında, genç (21-25

yaş) grubundakilerin, daha küçük (18-20 yaş) grubundakilere göre daha yüksek bir şiddet farkındalığına sahip oldukları tespit edilmiştir. Altıntop ve Adana (2019) tarafından yeni evli çiftler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre şiddetin normalleşme ve yaygınlaşma düzeyi yaşla birlikte artmaktadır. Bu noktada ortak bir sonuca ulaşılmamış olduğu görülmektedir. Bu durumun daha fazla çalışma sonucuna ihtiyaç gösterdiği söylenebilir. Bu çalışma sonucuna göre ileri yaştaki bireylerin farkındalıkları düşüktür.

Eğitim düzeyi değişkenine göre aile içi şiddet farkındalığı düzeylerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Üniversite mezunlarının puan ortalamaları daha yüksektir. Aile içi şiddet farkındalığı eğitim düzeyiyle artmaktadır. Bulgular önceki çalışmalar ile paralellik göstermiştir. Çetin, Kurnaz ve Özyürek (2018) tarafından yapılan çalışmada öğrenim düzeyinin aile içi şiddet farkındalığına etkisi önemli bulunmuştur. Altınay vd., (2018) yaptığı çalışmada fiziksel şiddetin eğitim durumu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu güne kadar yapılan çalışmalar eğitim seviyesinin aile içi şiddet açısından önemli bir faktör olduğunu göstermiştir. Örneğin, aile içi şiddet oranlarının düşük eğitilmiş ve düşük gelirli geleneksel aile yapısındaki bireylerde daha yüksek oranda yaşandığı tespit edilmiştir (Akar vd., 2010, s. 39; TUİK, 2014). 2014'te TUİK tarafından hazırlanan rapora göre lise mezunu kadınlarda fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalma oranı %27 iken, bu oran ilkokulu bitirmemiş kadınlarda %56'dır. Yani, eğitim seviyesi düşük kadınlar yaklaşık iki kat daha fazla şiddete maruz kalmaktadır. Bu sonuç Açıkgöz'ün (2014) yapmış olduğu araştırmada da desteklenmiştir. Eğitim seviyesi düştükçe fiziksel şiddet artmaktadır. Üniversite eğitimi almakta olan öğrencilerin aile içi şiddete karşı olumsuz görüşlere sahip oldukları ve bunu onaylamadıkları bulunmuştur (Irmak vd., 2020). Bu çalışmanın sonucuna göre ise eğitim seviyesi düştükçe aile içi şiddet farkındalığı azalmaktadır. Sonuç olarak eğitim seviyesinin hem aile içi şiddet ile hem de aile içi şiddet farkındalığı açısından önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Eğitim seviyesi düşük olduğunda aile içi şiddet fazla olmakta ve farkındalık düşmektedir.

Evlilik süresi değişkenine göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. 11 sene ve üzeri evli olanlarda ortalamalar daha düşüktür. Evlilik süresi aile içi şiddet farkındalığı açısından önemli bir faktördür. Evlilik süresi arttıkça aile içi şiddet farkındalığı azalmaktadır. Yani, yeni evliliklerde daha yüksek bir farkındalık seviyesi olduğu söylenebilir. Yeni evliliklerde, aile içi şiddetin belirtileri daha belirgin olabilir ve bu nedenle farkındalık artabilir. Alan yazında bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen bulgulara

rastlanmaktadır. Şahin vd., (2012) tarafından yapılan bir araştırmada evlilik süresinin fazla olduğu belirlenen kadınların fiziksel şiddete uğrama durumunun daha az olduğu belirlenmiştir. Aile içi şiddet farkındalığı ve evlilik süresi ile ilgili daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğunu görülmektedir.

Sahip olunan çocuk sayısının aile içi şiddet farkındalığında farklılık yaratıp yaratmadığını dair yapılan analizlere göre puan ortalamalarında üst düzeyde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Farkın genelde iki çocuklu bireylerden kaynaklandığı görülmüştür. İki çocuklu bireylerin farkındalık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında çocuk sayısı arttıkça aile içi şiddet farkındalığının da yükseldiği söylenebilir. Bu sonuçlar, çocuk sayısının aile içi şiddet farkındalığını etkileyebileceğini ve özellikle 2 çocuk sahibi olan bireylerin bu konuda daha duyarlı olabileceğini göstermektedir. Akdeniz vd., (2022) yapmış olduğu çalışmada 3 ve daha fazla çocuğa sahip kişilerin aile içi şiddet farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocuk sayısının artması ile birlikte bireylerin şiddete karşı daha hassas oldukları, çocuklarına da zarar gelmemesi amacıyla şiddete olan bakış açılarının değiştiği söylenebilir.

Çalışan ve çalışmayan bireylerin aile içi şiddet farkındalığı sadece kabul boyutunda anlamlı fark göstermiş, çalışan bireylerin kabul ortalamaları çalışmayanlardan daha yüksek bulunmuştur. Yüksek değer, bireyin aile içi şiddetle ilgili durumlarda kabullenme göstermediğini ifade eder. Dolayısıyla çalışan bireyler aile içi şiddetle ilgili durumlarda kabullenme göstermemektedir. Diğer alt boyutlarda ve farkındalık toplam puanında anlamlı farklılık yoktur. Akkuş vd., (2018) yaptığı araştırmada çalışan kadınların eşlerinden şiddet görme durumunun çok daha düşük olduğu, erkeklerin çalışan eşlerine şiddet uygulamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bir işte çalışıyor olmak hem kadın hem de erkek açısından işe yarama, güçlenme ve hayatta kalma mücadelesi olarak görülebilir. Çalışan kadınların şiddete toleransının çok daha az olduğu, eve gelir getiren olmasından da dolayı erkeğin çalışan kadına şiddet gösterme olasılığının daha az olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Algılanan gelir düzeyinin düşük, orta ve yüksek olmasının bütün boyutlarda ve toplam puanda üst düzeyde anlamlı farklılıklara neden olduğu belirlenmiştir. Yüksek gelire sahip olduğunu algılayan kişilerin aile içi şiddete yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Algılanan gelir düzeyi düşüğe farkındalık da azalmaktadır. Alan yazında

gelir durumu ile aile içi şiddet farkındalığı arasında anlamlı sonuçların elde edildiği çalışmalar mevcuttur (Altınay vd., 2008; Baykal, 2008). Çifçi vd., (2022, s.1) kadına yönelik şiddetin nedeni ve sürdürülmesini ekonomik nedenler olarak tespit etmişlerdir. Akvardar vd., (2018, s. 22) yapmış olduğu araştırmada ekonomik gelir azaldıkça şiddetin arttığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla ekonomik durumun aile içi şiddet ve şiddet farkındalığı açısından önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Çalışmanın üçüncü alt amacı doğrultusunda evlilik uyumu ile aile içi şiddet farkındalığı arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamlı negatif bir ilişki belirlenmiştir. Aile içi şiddet farkındalığı azaldıkça evlilik uyumu artmaktadır. Alan yazında bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bozkurt (2014) tarafından yapılan çalışmada evlilik uyumu ile aile içi şiddet arasında anlamlı bir negatif ilişki bulunmuştur. Birey aile içinde şiddetin farkında olmayabilir, bu durumda evliliği uyumludur. Toplumların çoğunda özellikle kadına yönelik şiddet kadınların önemli bir bölümü tarafından eşler arasındaki doğal bir çatışma olarak belirtmiştir (Bayissa, 2020, s. 255). Orta Anadolu bölgesindeki evli kadınların sadece %3'ü bir şiddet türü olarak ekonomik şiddetin farkındadır (Kurtuldu, 2018, s. 97). Aksi durumda, farkındalık yüksek olduğunda evliliği uyumsuz olacaktır. Kadına yönelik aile içi şiddet arttıkça evlilik uyumunun azaldığını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (İdiz, 2009). İdiz'in (2009) çalışmasında evlilik uyumu ile aile içi şiddet ve bunun duygusal, fiziksel, sözel, ekonomik ve cinsel şiddet alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir çalışmada evlilik uyumu ile aile içi şiddet arasında anlamlı bir negatif ilişki bulunmuştur (Bozkurt, 2014). Bu çalışmada ulaşılan bulgular önceki bulgular ile paralellik göstermiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son alt amacı doğrultusunda yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre aile içi şiddet farkındalığı evlilik uyumunu yordamaktadır. Diğer bir deyişle "aile içi şiddet farkındalığı" evlilik uyumunu etkilemektedir. Evlilik uyumunun %8,4'ünü aile içi şiddet farkındalığı açıklamaktadır. Alan yazında bu bulguyu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Stanley vd., (2012, s. 165) tarafından yapılan çalışma evlilik öncesi yaşam memnuniyetinin özellikle evliliğin altıncı yılında evlilik uyumunun önemli bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak önemli ve desteklenen bulgulara ulaşılmıştır. Evlilik uyumu ve aile içi şiddet farkındalığı bireysel özelliklere göre farklılık göstermiştir. Evlilik uyumu ileri

yaşta ve eğitilmiş bireylerde yüksektir. Farkındalık ise gençlerde, yeni evlilerde, çalışanlarda, gelir düzeyi ve eğitim düzeyi yüksek olanlarda daha yüksektir. Aile içi şiddet farkındalığı azalırken evlilik uyumu artmaktadır. Aile içi şiddet farkındalığı evlilik uyumunu yordamaktadır.

Bu çalışma, evlilik uyumu ve aile içi şiddet farkındalığı gibi bir konu hakkında teorik ve pratik öneme sahip bir dizi veri sunmuştur. Evlilik uyumu ve aile içi şiddet farkındalığı yüksek bireylerin özellikleri belirlenmiştir. Bu çalışma, evlilik uyumunun ve aile içi şiddet farkındalığı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Evlilik uyumu açısından aile içi şiddet farkındalığının önemli olduğu görülmüştür. Bu durumda aile içi şiddet azaltarak evlilikte uyumu artırmak mümkün görünmektedir. Aile içi şiddet farkındalığı artırılarak aile içi şiddet önenebilir.

Bu çalışmanın önceki benzer çalışmalarda görülen bir takım üstünlükleri ve sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma grubunun büyüklüğü güçlü yönlerinden biridir. Çalışmada kullanılan ölçeklerin ve yöntemlerin standart olması güçlü olduğu diğer noktalardır. Kullanılan ölçeklerin hemen tamamı objektif olarak bireyin kendi kendini değerlendirmesine yönelik, geçerlik ve güvenilirliği tatminkâr ölçeklerdir. Sınırlı olduğu nokta ise çalışmanın Çorlu'daki STK üyelerinden ulaşılabilenler ile sınırlı olmasıdır. Sonuçları genelleştirebilmek için sonraki çalışmaların değişik örneklem grupları ile yapılması önerilmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, O. H. (2014). Zonguldak il merkezinde kadına yönelik aile içi şiddetin yaygınlığı, şiddet türleri, şiddet algısı ve kadınların şiddete yönelik tutumları (Tıpta Uzmanlık Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Zonguldak.
- Akar, T, Aksakal, F. N., Demirel, B., Durukan, E., ve Özkan, S. (2010). The prevalence of domestic violence against women in a group of woman, Ankara, Turkey. *Journal of Family Violence*, 25, 449-460. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1007/s10896-010-9306-8>
- Akçınar, B. (2017). Aile sistemlerinde şiddetin döngüsü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 40-64. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/337325>
- Akdeniz Ö. C., Ataman, H., ve Bozkurt, A. (2022). Kadınların aile içinde yaşanan şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 31(5), 337-348. <https://doi.org/10.17942/sted.1149434>
- Akkuş, S., ve Yıldırım, Ş., (2018). Erkeklerin kadına yönelik fiziksel şiddet uygulamasına etki eden faktörlerin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (4), 1368-1388. Erişim adresi: <https://doi.org/10.21547/jss.408090>
- Aktaş, S. (2009). Eşlerden birinin kaygı düzeyi ile evlilik uyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akvardar, Y. (2018). Psikiyatri kliniğine başvuran kadınlarda aile içi şiddet yaşantısı. *Nöropsikiyatri Dergisi*, 55, 22-28. Erişim adresi: https://www.noropsikiyatriarsivi.com/sayilar/c55s1/npa_c55s1_22-28.pdf
- Altınay, A. G., ve Arat, Y. (2008). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet*. İstanbul, Punto Baskı Çözümleri.
- Altınsoy, B.M.H. (2020). Sayısal göstergelerle sivil toplum kuruluşlarının genel görünümü. İlim Kültür Eğitim Vakfı. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulusu

- Altıntop, O., ve Adana, F. (2019). Attitudes of newly married couples towards domestic violence and related factors. *Gumushane University Journal of Health Sciences*. 8(3), 268-276.
- Altun, Ş. Ö., Polat, Ü., Ejder, S., ve Olçun, Z. (2020). Kadınlarda evlilik uyumunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 3(2), 82-90. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1027478>
- Anderson, I. (2002). Understanding indigenous violence. *Australian ve New Zealand Journal of Public Health*, 26, 408-409. <https://doi.org/10.1111/j.1467-842x.2002.tb00335.x>
- Anderson, S.A., Russel W.R., ve Schumm, J. (1983). Perceived marital quality and family life-cycle categories, s. a further analysis. *Journal of Marriage and the Family*. 45(2), 127-139. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/351301>
- Antonis, T. (2020). Cognitive psychology, s. investigation of inter-personal relationships with self-awareness. *American Journal of Surgery and Clinical Case Reports*, 2(4), 1-7. <https://doi.org/10.47829/AJSCCR.2020.2401>
- Ataman H. , Bozkurt A. ve Akdeniz Ö. C. (2022). Kadınların aile içinde yaşanan şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 31(5), 337-348. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sted/issue/73460/1149434>
- Baykal, T. (2008). Ailede kadına yönelik fiziksel şiddet, bu şiddete ilişkin tutumlar ve kişinin şiddet yaşantısı. (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bayraktaroğlu, H. T., ve Çakıcı, E. T. (2017). Psychometric properties of Revised form Dyadic Adjustment Scale in a sample from North Cyprus. *International Journal of Educational Science*, 19(2), 114-119. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/09751122.2017.1393954>
- Barling, J. (1994). Effects of husbands work experiences on wives' marital satisfaction. *The Journal of Social Psychology*, 124, 219-225. Erişim adresi: <https://hosted.smith.queensu.ca/faculty/julianbarling/Articles/1984%20Barling.pdf>

- Bayissa, R. (2020). Attitude and perception of women on domestic violence practiced by husbands. *Ethiopia Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*, 4(1), 255–270. Erişim adresi: <https://doi.org/10.47264/idea.lassij/4.1.22>
- Beach, S.R., Bradbury, N. B. ve Fincham, F.D. (2002). Evlilik doyumunun doğası ve belirleyicileri üzerine araştırmalar, son on yılın derlemesi. (Ş. Tutarel-Kışlak, Çev.) *Türk Psikoloji Bülteni*, 7(24-25), 120-129. Erişim adresi: <https://psikolog.org.tr/yayinlar/turk-psikoloji-bulteni>
- Britannica (2023). Marriage, definition, history, types, customs, laws, ve facts. Retrieved 24 November 2023, Erişim adresi: <https://www.britannica.com/topic/marriage>
- Blagg, H. (2000). Crisis Intervention in aboriginal family violence. Canberra, s. Commonwealth of Australia. Erişim adresi: https://webarchive.nla.gov.au/awa/20050802054209/http://pandora.nla.gov.au/pan/20664/200508020000/ofw.facs.gov.au/downloads/pdfs/d_v/crisis_interv_summ.pdf
- Bograd, M. (1988). *Feminist perspectives on wife abuse. An introduction*. Yllo, ve M. Bograd (Eds.), In, s. Feminist perspectives on wife abuse. Newbury Park, Sage Focus Edition. 127
- Bozkurt, A. (2014). Evli bireylerde bağlanma stilleri, aile içi eşler arası şiddet ve evlilik uyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Busby, D. M., Christensen, C., Crane, R. D., ve Larson, J. H. (1995). A revision of the dyadic adjustment scale for use with distressed and non-distressed couples, Construct hierarchy and multidimensional scales. *Journal of Marital Family Therapy*, 21(3), 289-298. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1995.tb00163.x>
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*, İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2018). *Research methods in education*. New York, Routledge.

- Creswell, C. W. (2017). *Tarama araştırma desenleri* (Selçuk Doğan ve İsmail Karsantik). Halil Ekşi (Çev. Ed.), Eğitim araştırmaları, s. Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi içinde (s. 480-540). İstanbul: EDAM Yayın.
- Çelik, H., ve Onat-Kocabıyık, O. (2018). Philadelphia farkındalık ölçeği (PFÖ)'nin Türkçe formunun psikometrik özellikleri, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 48(48), 128-144. Erişim adresi: <https://doi.org/10.15285/maruaeabd.345925>
- Çetin, A., Kurnaz, F.B. ve Özyürek, A. (2018). Demografik bazı özelliklerin aile içi şiddete ilişkin farkındalığı yordama düzeyi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 47-60. Erişim adresi: https://unis.karabuk.edu.tr/yayin-detay/2_CZStDG_95/demografik-bazi-ozelliklerin-aile-ici-siddete-iliskin-farkindaligi-yordama-duzeyi
- Çifçi, S. ve Açık, Y. (2022). Kadına yönelik aile içi şiddet ve nedenleri. *Artuklu International Journal of Health Sciences*, 2 (2), 1-7. Erişim adresi: <https://doi.org/10.29228/aijhs.15>
- Deleş, B., ve Kaytez, N. (2021). Çocuk gelişimci adaylarının aile içi şiddet ve çocuk haklarına ilişkin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 325-347. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/igdirsosbilder/issue/66834/1045345>
- Derebent, E., Karataş, B ve Yüzer, S., Yiğit, R., ve Özcan, A. (2005). Kırsal kesim kökenli kadınların aile içi şiddete ilişkin görüşleri. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/18947623-Kirsal-kesim-kokenli-kadinlarin-aile-ici-siddete-iliskin-gorusleri-karatas-b-derebent-e-yuzer-s-yigit-r-ozcan-a.html>
- Dılmaç, B. ve Sakarya, E. (2020). Evli bireylerin evlilik uyum, yaşam memnuniyeti ve yaşam bağlılıkları arasındaki yordayıcı ilişkilerin incelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 1-11. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/neueefd/issue/52094/574721>

- Efiliti, E. ve Zhungalbekov, A. (2023). Evli bireylerin evlilik uyumu ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-15. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akef/issue/73854/1219051>
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam Dergisi*, 18(1), 39-47. Erişim adresi: https://arsiv.dusunenadamdergisi.org/tr/DergiPdf/DUSUNEN_ADAM_DERGISI_bfc5f80aa37543058aadda0d4bcf7bd3.pdf
- Ersöz, Ş. (2021). Evli bireylerde kişilik özellikleri ve sosyal medya kullanımının evlilik uyumuna etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Fatima, H. (2014). Marital Adjustment among urban and rural women. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies (IJIMS)*, 1(8), 108-111. Erişim adresi: <https://www.ijims.com/uploads/a865e9a0ec4bb798202aA12.pdf>
- Gökçe, B. (2011). *Türk toplumunda aile yapısı. Aile sosyolojisi*, Eskişehir Açıköğretim Fakültesi Yayın. Erişim adresi: <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/SOS305U/ebook/SOS305U-17V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf>
- Grych, J. H., Seid, M., ve Fincham, F. D. (1992). Assessing marital conflict from the child's perspective, The children's perception of Interparental Conflict Scale. *Child Development*, 63(3), 558–572. Erişim adresi: <https://doi.org/10.2307/1131346>
- Gümüşdaş, M. ve Ejder Apay, S. (2016). Gebelikte evlilik uyumu ve sosyal destek arasındaki ilişki. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 1-8. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hsp/issue/25147/265526>
- Gündoğdu, A. (2007). Relationships between Self-constructs and Marital Quality. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Middle East Technical University Graduate School of Social Science, Ankara.
- Hilton, N.Z., Harris, G.T. ve Rice, M.E. (2003). Adolescents' perceptions of the seriousness of sexual aggression, s. influence of gender, traditional attitudes, and self-reported experience. *Sex Abuse*, 15, 201–214. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1023/A,s.1023551417337>

- Hisli-Şahin, N., ve Yeniçeri, Z. (2015). “Farkındalık” üzerine üç araç: Psikolojik farkındalık, bütünüyle kendilik farkındalığı ve Toronto bilgece farkındalık ölçekleri, *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(76), 48-64. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/243488/>
- Hortaçsu, N., Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger-Tiliç, H. (2003). Intrafamily aggression in Turkey, s. frequency, instigation and acceptance. *The Journal of Social Psychology*, 143(2), 163-184. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/00224540309598438>
- Huecker, M., King, K. C., Jordan, G. A., ve Smock, W. Martin R. (2023). Domestic Violence. Retrieved 19 November 2023, Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499891/>
- Hunter, J. (2022). WHO, in 3 Women Affected By Physical or Sexual Violence. Erişim adresi: <https://s.aoav.org.uk/2013/1-in-3-women-to-be-affected-by-physical-or-sexual-violence/>
- Irmak V. P., Inangil, D. ve Korpe, G. (2020). Attitudes of university students towards violence and domestic violence and related factors. *Ordu University Journal of Nursing Studies*. 3(3), 272-279. Erişim adresi: <https://doi.org/10.25011/cim.v39i6.27523>
- Işık, Ş. ve İlhan, T.S. (2019). Evliliğin ilk yıllarında evlilik yaşamı deneyimi ve evliliğe ilişkin algılar: Sorunlar, zorluklar ve ihtiyaçlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1430-1448. Erişim adresi: <https://s.dergipark.org.tr/tr/pub/enad/issue/49738/638089>
- İbiloğlu, A. O. (2012). Aile İçi Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 204-222. Erişim adresi: <https://doi.org/10.5455/cap.20120413>
- İdiz, Z. (2009). Evlilik uyumu, evlilik yatırımı, aile içi şiddet ve intihar girişimi arasındaki bağlantıların sosyal psikolojik açıdan incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jebraeili, H., Zadeh Mohammadi, A. ve Heidari, M. (2013). Gender differences in mate selection criteria. *Journal of Family Research*, 9(34), 156-171. Erişim adresi: https://jfr.sbu.ac.ir/article_96237.html?lang=en

- Kalkan, M. (2002). Evlilik ilişkisini geliştirme programının, programa katılan eşlerin evlilik uyumu üzerindeki etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (2005). Evli bireylere yönelik bir insan ilişkileri beceri eğitimi programının evli bireylerin evlilik uyum düzeylerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(2), 89-102. Erişim adresi: https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000117
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel Akademik.
- Karayağz, Ş., Taş, E. ve Hamurcu, A. (2019). The effect of number of children on marital satisfaction and spouse support. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(1), 145-154. Erişim adresi: <http://cujos.cumhuriyet.edu.tr/en/pub/issue/46333/582253>
- Kendrick, H. M, Drentea P. (2016). Marital adjustment. *Encyclopedia of Family Studies*, 1, 1-2.
- Keshavarz, M., Shariati, M., Ebadi, A., ve Moghadam, Z. B. (2018). Desire and attitude to marriage among unmarried Iranian youth, s. A qualitative study. *International Journal of Women's Health Reproduction Sciences*, 6(4), 425-431. Erişim adresi: https://www.ijwhr.net/pdf/pdf_IJWHR_372.pdf
- Kurnaz, F. B. ve Özyürek, A. (2019). Aile içi şiddet farkındalığı ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 227-250. Erişim adresi: <https://doi.org/10.23863/kalem.2019.126>
- Kurtuldu, O.R. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına karşı aile içi şiddetle mücadele kampanyaları; Sabancı vakfı "iş dünyası aile içi şiddete karşı" projesi analizi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 97-110. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mukatcad/issue/41798/504455>
- Naçar, M., Baykan, Z., Poyrazoğlu, S., ve Çetinkaya, F. (2009). Kayseri ilindeki iki sağlık ocağı bölgesinde kadına yönelik aile içi şiddet. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 8(2), 131-138. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/92552/>

- Owen, D.W. ve Owen, F.K. (2008). Kadına yönelik aile içi şiddet. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <http://kasaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/34/2013/11/Aile-ici-siddet-HUNEE-2008-AnaRapor.pdf>
- Özgüven İ.E. (2017). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara, s. Nobel Akademik.
- Powell, G. N. ve Greenhaus, J. H. (2010). Sex, gender, and the work-to-family interface, s. Exploring negative and positive interdependencies. *Academy of Management Journal*, 53(3), 513-534. Erişim adresi: <https://doi.org/10.5465/AMJ.2010.51468647>
- Saei Ghare Naz, M. (2017). Comparative study of childbearing pattern in women with marital satisfaction and marital dissatisfaction. *Evidence Based Care Journal*. 7(3), 71-75. Erişim adresi: <https://doi.org/10.22038/EBCJ.2017.24654.1540>
- Safiyari J. H. ve Zare, B. (2015). The study of marital satisfaction and its determinants on married women and men in Tehran city. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*. 13(1), 111-140. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4105603/>
- Sargın, N. (2010). Öğretmen adaylarının çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(4), 601-616. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10330/126627>
- Shigeto et al. (2014). Roles of family cohesiveness, marital adjustment, and child temperament in predicting child behavior with mothers and fathers. *Journal of Social and Personal Relationships*, 31(2), 200-220. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/0265407513490586>
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38(1), 15-28. Erişim adresi: <https://doi.org/10.2307/350547>
- Stanley, S. M., Ragan, E. P., Rhoades, G.K. ve Markman, H.J. (2012). Examining changes in relationship adjustment and life satisfaction in marriage. *Journal of*

Family Psychology, 26(1), 165-170. Erişim adresi:
<https://doi.org/10.1037/a0026759>

Şahin, H. (2017). Evli bireylerin otomatik düşünce kalıplarının evlilik uyumu üzerindeki etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şahin, M. E., Öyekçin Güleç, D., ve Yetim, D. (2012). Kadına yönelik farklı eş şiddeti tiplerini etkileyen psikososyal faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 75-81. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/135297/>

Şendil, G., ve Korkut, Y. (2008). Evli çiftlerdeki çift uyumu ve evlilik çatışmasının demografik özellikler açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 28(1), 15-34. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/iupcd/issue/9405/117912>

Şener, A. ve Terzioğlu, R. G. (2002). Ailede eşler arasında uyuma etki eden faktörlerin araştırılması (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Şenol, D. ve Yıldız, S. (2011). *Bir kentleşme sorunu olarak gecekonduarda yaşanan aile içi şiddet ve kadın: Ankara ili, Çankaya ilçesi, Yıldız örneği*, 38. (ICANAS) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. Çevre, Kentleşme Sorunları ve Çözümleri Bildiriler Kitabı, Cilt II. ss.841-851.

Tekin, Ü. (2011). *Şiddet*. Ankara: Orient Yayınları.

Tuzcu, A. (2017). Evli bireylerde kişilik özelliklerinin evlilik uyumu ve evlilik doyumu üzerine etkisi (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

TDK (2023). Türk Dil Kurumu Başkanlığı, Güncel Türkçe sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>

TUIK (2022). Evlenme ve boşanma istatistikleri, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr>

Uçar, M. A. (2003). *Aile içi şiddet ve aile korunması yasası*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Ünal, G. (2023). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum*, 2(9), 85-93. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198147>

- Valadkhani, M., Mahmoudpour, A., Farahbakhsh, K., ve Bajestani, H. S. (2017). The effects of partner-selection patterns, marriage age, and age differences between spouses on marital quality of married women in Tehran. *Clinical Psychology Studies*, 7(25), 173-190. Erişim adresi: https://jcps.atu.ac.ir/article_7137.html?lang=en
- Walker, L. E. (1999). Psychology and domestic violence around the world. *American Psychologist*, 54 (1), 21 -29. Erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/1999-00167-002>
- WHO (2002). The World report on violence and health. Geneva: World Health Organization. Erişim adresi: <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615>
- WHO (2023). Violence against women. Geneva: World Health Organization. Erişim adresi: <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
- Yalçın, H. (2014). Evlilikuyumu ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 250-261. Erişim adresi: <http://jret.org/FileUpload/ks281142/File/24.yalcin.pdf>
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan şiddet, kadına ve çocuğa yönelik şiddetin toplumsal kaynakları*. İstanbul: Boyut Yayınları.